

AGELAIČIAI (BETYGALOS SENIŪNIJA)

791. KALNAI STUNGIS (*pilia-kalnis Ar-891*) ir STUNGIUKAS - per 1,25 km į R nuo Ilgižių gamybinio komplekso, apie 400 m į Š nuo kelio Ilgižiai-Kupsčiai, 170 m į Š nuo V.Žėgunio sodybos (Steponkaimio k.), Užpalių pelkėje. Stungiuokas yra apie 40 m į ŠR nuo Stungio, kalvelė - apie 5 m aukščiau, gana stačiais šlaitais, 20x7 m dydžio aikštele. PADAV. Tėvas Stungis sūnui liepė supilti kalną, jeigu jis noris vesti paprasto žemdirbio dukterį. Stungiuokas 7 metus kalną pylė, supylė, bet tėvas ir tada neleido jam vesti. Stungiuokas pakasė kiek kalno žemių, palindo po žemių griūtį ir buvo gyvas kalne palaidotas. Sužinojusi apie mylimojo mirtį, mergina, vardu Ažuolytė, pamišo, išbėgo, klaidžiojo, galiausiai pasiskandino (ten tekantis upelis imtas vadinti Ažuolytės vardu). Ant Stungiuoko kalno *“ateina įsimylėjusios merginos ir gėlių lapeliais buria - myli*

nemyli. Būrimas ant Stungiuoko kapo visada teisingai atspėja meilės dalykus”. Kaime iki Antrojo pasaulinio karo dar buvo apie 15 senojo geležies amžiaus pilkapių.

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/57-58; 1980 m. MMT žv., AS 2243/3. L. SAKALAS J., 1939A, 3.

AKMENĖ (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

792. AKMUO (*mitologinis akmuo Ar-902*) - į ŠV nuo kelių Šiluva-Žaigynys, Šiluva-Šaukotas kryžkelės, į R nuo kanalizuoto Sandravos upelio kairiojo kranto (Sandravos upelis teka į PR kanalu tiesiai kaip styga, atokiau senosios vagos, anksčiau Sandravos upelis lanku iš R supo akmenį - 1967, LII), prie E.Masiulio sodybos. Tai pilkas, rusvas vidutinio grūdėtumo, netaisyklingo penkiakampio formos, 4,5x4x2,2 m (5x3x3,5 m - pagal LGP) dydžio granitas. Iš R pusės akmuo turi tarsi dvi pakopas-laiptus, kuriais užlipama ant akmens. Akmuo daugelyje vietų suskeldėjęs, taip pat apskaldytas (iš ŠR nuskelta skeveldra tebeguli). 1808 m. ant akmens buvo pastatyta koplytėlė, 1921 m. ji suremontuota. Koplytėlė - 1,25 m ilg., 1 m pl., 1,6 m aukščio, su bokšteliu, jos viduje įrengtas altorėlis, kuriame buvo šv.Onos, kūdikėlio Jėzaus, Marijos ir atskirai šv. Elžbietos statulėlės. PADAV. A. Senais

Pav. 613. Agelaičių Stungio kalnas. V. Daudgudžio nuotr., 1967

šaltinis esąs Marijos ašaros, Marija prašiusi kažkokios aukos, nes *“visi naudojamės tos Marijos ašarom”*. B. Žmogui prisisapnavo aukščiau šaltinio, aukštumoje pokario metais sušaudyti ir ten užkasti 4 rezistentai Barkauskiai, kurie prašė pastatyti kryžių. Žmogus kiek aukščiau šaltinio ir pastatė pirmą didelį metalinį kryžių, kuris buvo nuverstas. Vėl pastatytas tik atgimimo metais.

Š. V.V.

795. DUBYSOS GYLĖ buvo PV Ariogalos pakraštyje, ties stadionu, kur į Dubysą įteka Varnupis (dešinysis intakas), kiek aukščiau Dubysos liepto. Tai buvusi gelmė, kur neretai prigerdavo ir arkliai, ir žmonės. PADAV. Naktigonėje žmogus išgirdo toje vietoje upę vaitojant: *“Reikia žmogaus, - nėra, reikia žmogaus, - nėra”*. Tą akimirką atbėgo *“maskolius”*, įsoko į upę ir prigirė. *“I tas vanduo išreikalava tą maskolius”* (pasak. M. Lukonaitienė, g. 1927 m. Kalniškių k., d. gyv. Bažavalės k. Užr. 1996).

Š. V.V.

AUŠRINĖ (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

Į ŠV nuo Šiluvos, į V nuo kelio Šiluva-Tytuvėnai.

BETYGALOS SENIŪNIJA

796. ŠVENTRAGIS minimas kaip kaimo pavadinimas. Kaimas nežinomas (V.V.).

L. SAKALAS J. 1939A, 3.

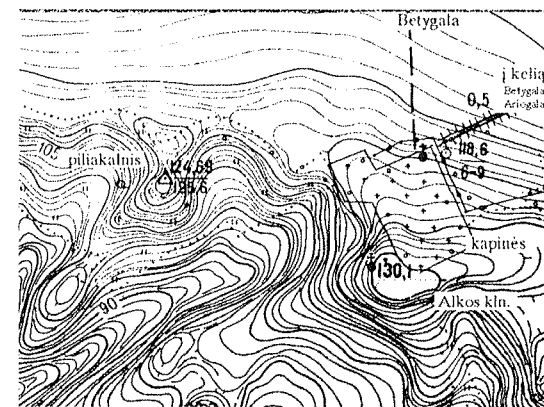
BETYGALA (BETYGALOS SENIŪNIJA)

1417 m. Vytautas Betygaloje pastatė bažnyčią.

797. ALKOS, AUKOS KALNAS (*piliakalnis Ar-881*). Nuo 1866 m. ant kalno stovi mūrinė koplyčia. PADAV. A. Ant kalno buvo pagoniška šventykla (Покровский Ф.В., 1899). Čia *“sulig pasakojimu senų žmonių - būta “pagonijos” laikų šventykla aukuras, kur vietos gyventojai atnešdavo aukas dievams”, čia buvusi Žyntyčvietė (VAK 38/73). “Nu, aukas degidavo, senovės toks, kai sakant, tokia aikštelė [...]” (pasak. A. Rainys, Tomo, g. 1916, Pakalniškių k. Užr. V.V. ir V. Musteikis 1994 m.). B. Kalne buvo skylė, kur, metus akmenuką, tas su trenksmu krisdavo. Ant kalno iš seniau (?) stovėjusią koplyčią perkūnija 3 kartus buvo sudeginusi (Sakalas J., 1939a). Su vietove XIX a. buvo siejamas *Aukaimio, Auken* vietovardis, ne kartą minimas kryžiuočių šaltiniuose. Vysk. M. Valančius 1848 m. *“Žemaičių vyskupystėje”* rašė: *“Karalius [...] ryžos vykti į Žemaičius dėl apsakinėjimo vėros katalikų. Karaliui į mūsų šalį važiuojant,**

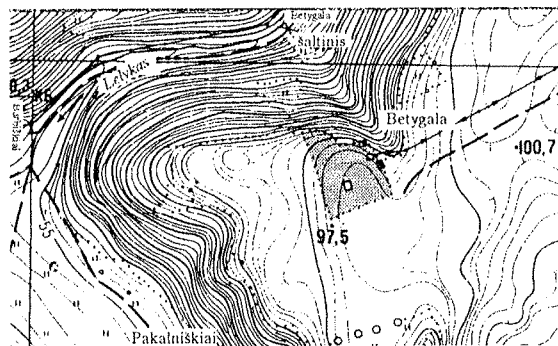
Pav. 617. Betygalos Alkos kalnas. Aut. nuotr. 1994

Pav. 618. Betygalos Alkos, Aukos kalnas

važiavo vien kart karalienė Jadvyga, karalaitė Ona, didis Lietuvos kunigaikštis Vytautas, keletas kunigų lenkų, Vilniaus pralotas Motiejus, mokąs lietuviškai, ir daug kitos diduomenės. Atbrzdėję į Kauną, ėjo visi į bažnyčią melsti Dievo, kad padėtų dailiai be kraujo praliejimo šventą darbą nudurbti [...] pats (karalius. - V.V.) su visais minavotais vyriškaisiais, įsisedęs į laivelį, Nemunu pagal leidos lig santeklio Dubysos. Iš čia nusigavo į vietą, vadinamą Onkaimiu, arba Aukaimiu, kame buvo žinyčia, šventi krūmeliai ir gyvenimas Kūrėjo Kūrėjų, arba aukščiausio kunigo Gintauto (Paišk.: Žinyčia ta buvo pas miestelį Betygalos, kame ant pat skardžio Dubysos ir dabar yra aukštas kalnas, viršum paskiau apipiltu, iš šalies tvirtos žemės apkastas giliu grioviu, nesgi čia gyveno aukščiausias stabmeldžių kunigas, todėl kryžiokai tankiai lankė tą vietą. Vadinos ta vieta Aukų, arba apierų, kalnu, bet vokiečiai, žemaitiškai nemo-kėdami, perkreipė tą vardą į Onkaim ir Aukain [...]). Karaliui liepant, lenkų kareiviai tuojau pradėjo kirsti šventus miškus, altorius griauti, stabus dievų vartalioti ir naikinti. Išgirdę, kas destis,

artimose sodose gyvenantys žmonės bruzdėjo ant Aukų kalno, o katalikų kunigai kaip įmanydami mokė juos tikėjimo krikščioniško. Visa tai regėdamas, aukščiausias kunigas stabmeldžių verkdamas apleido savo kiemą ir pasislėpė tarp žmonių mylimųjų, kame ir amžių savo pabengė, sukakęs metų 74” (Valančius M., 1972, 2/45-46). 1885 m. “Aušroje” pasirodė Vėv. slapyvardžiu pasirašyta žinutė: “Czionai ant didelio ir toli matomo piliakalnio yra dar kelmiai szulu nu szventinyczios senovės lietuviu tikėjimo, kur amžina ugnis degė ir Žemaičiu kryviu kryvaitis liki apsikriksztijimo per Jagėlą gyveno. Buvo ant to kalno tvirta pilis, vadinama Kryžioku Okaimiu. Žmonės bijo po tą kalną vaikszioti sakydami, kad tenai vaidinasi, ir nenor neko apie kalną pasakoti, laikydami už grėką. Tasai kalnas, apaugęs gire, tur savyje daug pylimu, ravu ir kitu dalyku, žmoniū ranka iszdurbtu. Žmonės pasakoja, kad tenai yra pakasti senovės tikėjimo dievai” (Aušra, 1885). Ir kai kurių XIX a. istorikų su šia vieta buvo siejami pasakojimai apie Romovę, paskutinį Krivį Krivaitį Gintautą (Гуковский К., 1891). 1605

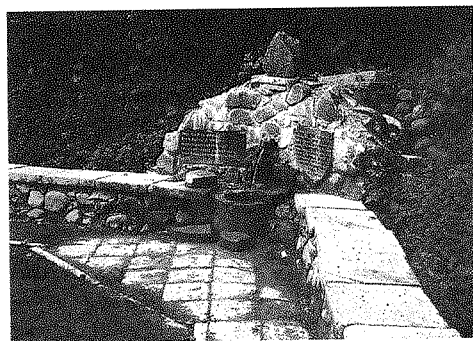

Pav. 619. Betygalos šv. Jono šaltinis

m. minimas *Alkakalnas* ("имение" в земли Жомойтск., Ойраголск. вол. - VK). Į ŠV nuo Alkos kalno - Betygalos piliakalnis I (Ar-880).

Š. VAK 27/22; 38/73-74; V.V. L. AUŠRA, 1885; BUSZYNSKI I., 1871, 34-36, 36-39; BUSZYNSKI I., 1874, 73-75, 77-78; KVIKLYS B., 1991, 4/555; SAKALAS J., 1939a, 3; VALANČIUS M., 1972, 2/45-46; ГУКОВСКИЙ К., 1891, 166-167; ПОКРОВСКИЙ Ф.В., 1899, 132-133.

798. ŠVENTO JONO ŠALTI-
NĖLIS (IP-988) - apie 800 m į PV nuo Betygalos, Lelyko upelio slėnyje, kairiajame jo krante (apie 20 m nuo

Pav. 620. Betygalos šaltinis. Aut. nuotr., 1994

upelio), PR kelio Betygala-Žemygala pusėje. Šiuo metu iš Lelyko slėnio šlaito trykšta šaltinis ir nubėga specialiai įrengtu vamzdžiu, sutvarkyta mokytojo A.Juškos rūpesčiu aplinka, įrengti suoliukai. Vaikams buvo sakoma, kad šaltinio vanduo esąs geras, gydantis (stebuklingas). Vaikai bėgdavę to vandens gerti, praustis.

Š. A.MUSTEIKIENĖS INFORMACIJA 1994 M.; V.V.

BUTKIŠKĖ (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

1939 m. pastatytoje šv. Jono Krikštytojo bažnytėlėje yra stebuklingas Marijos paveikslas. PADAV. Bažnyčios vietoje pasirodžiusi šventa Marija.

Š. V.V.

DAINELIAI (RASEINIŲ SENIŪNIJA)

799. PIEVA PERKŪNPJAUNIS. Vieta nežinoma. Į ŠR nuo kaimo - Kaukėnų kaimas.

Š. VK, 1935; VK, 1960 (ALĖJAI), 1981 (ALĖJAI).

Š. 1980 m. MMT žv., AS 2243/30; VAK 38/48. L. DAKANIS B., 1984, 106, 108.

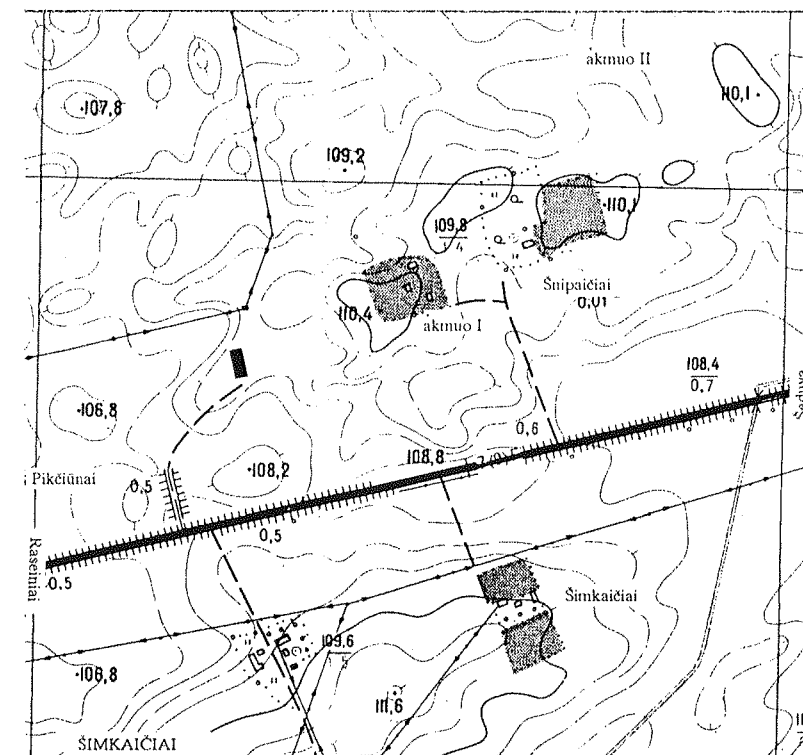
DAPKAIČIAI (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

800. AKMUO su VELNIO PĖDOMIS buvo apie 700 m į Š nuo kelio Raseiniai-Baisogala, apie 400 m į ŠR nuo P.Stelmoko sodybos, lauke. Akm. - maždaug 1,5x1,3 m dydžio, turėjo 13 ar 14 dubenėlių (apie 10 - 1980 m., MMT). PADAV. Duobutes Velnias su koja "išmynė" (VAK). Netoliese akmenis gandydami piemenys rasdavo akmeninių kirvelių. Maždaug už 400 m į PR gulėjo ir Šnipaičių akmuo su dubenėliais (Nr.854).

DAUGIRDĖNAI (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

801. UPELIS PERKŪNRAVIS teka apie 300 m į R nuo kaimo kapinių, į ŠR. Apie 900 m ilg. dešinysis Dubysos intakas. Apie 600 m į R - Kalniškių II (Ginaičių) piliakalnis (Ar-885). PADAV. "Perkūnravis gavo vardą nuo perkūno trenkto medžio. Kiti sako, būk dėl to, kad labai sunkiai pereinamas, tai žmonės keldamiesi keikia perkūnais" (LŽV).

Š. LŽV (O. SOLTARIENĖ, 1935); L. VARDYNAS, 123 (GIRKALNIS; KLADINGAI - PLATUPIO INTAKAS).

Pav. 621. Šnipaičių akmenis su dubenėliais (I), Dapkaičių akmenis su dubenėliais (II) buvusios vietos

DAUTARTAI (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

802. UPELIS ŠVENTAJONIS. 1,5 km ilg. Luknės intakas.

Š. LŽV (E. KUPRYTĖ, 1935); L. VARDYNAS, 169.

DIEVOGALA (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

Prie Vosiliškio V ribos. Kaime buvo kapinynas (Av-1076), iš kurio į muziejus pakliuvo XI-XIII a. radinių.

DRAUSTINĖ (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

Kaimas įsikūręs į ŠR nuo Juodaičių, į ŠV nuo Kilupių. Kaimo pavadinimas,

matyt, susijęs su Draustinės mišku (dabar - Didmiškis, tarp kaimo ir naujojo Žemaičių plento).

803. UPELIS DRAUSTINĖ. Kairysis Gausantės intakas.

L. VARDYNAS, 32 (JUODAIČIAI).

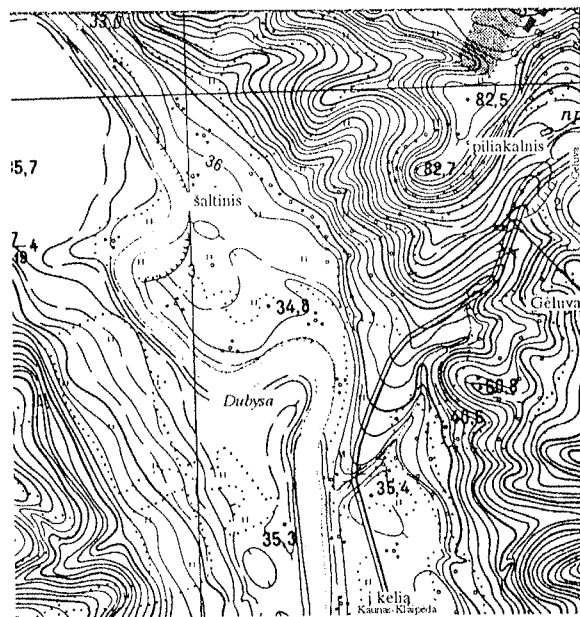
GEIŠIAI (RASEINIŲ SENIŪNIJA)

804. STABALAUKIS. Prie kaimo. Galimas dalykas, kad vietovės pavadinimas kilo nuo ten buvusio "Stabo" akmens (V.V.).

L. AL, 7 (NR.94); LAM, 131.

GĖLUVA (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

805. BIRUTĖS KALNAS (piliakalnis Ar-879). PAVAV. Ant kalno

Pav. 622. Gėluvos piliakalnis ir šaltinio vieta

senovėje buvo aukuras ir kūrenosi amžinoji ugnis (Lietuvos aidas, 1935). Ant kalno ugnį kūreno Birutė (V.V.).

Š. V.V.; L. LIETUVOS AIDAS, 1935.

806. ŠALTINIS BIRUTĖS, BIRUTO, BIRONTO AKIS - Dubysos slėnyje, 260 m į V nuo piliakalnio, kairiajame Dubysos krante, V lauko kelio į naująjį Žemaičių plentą pusėje. Šaltinio vietą žymi vandens augalų ir karklų priaugusi apie 25 m skr. lomelė, kurios viduryje - keli 1 m skr. švendrių ploteliai, - matyt, užakusių šaltinių vietos. 1949 m. čia būta apie 3 skr. "akies", 1985 m. - jau tik 1 m skr. Ilgainiui užako ir ji. "Neišdžiūstantis liūnas, tartum be dugno - taip ir traukia žmogų gilyn" (LTR 2044/83). PAVAV. A. Važiavo didelis ponas, pavarde Birovas, Birontas ar Birantas su karieta, pakinkyta 4 arkliais. Pakely jis sutiko dvi meškas. Arkliai pasibaidė, pasileido į lankas, kur buvo liūnas - karietą su arkliais, ponu, vežiku liūnas prarijo. Ponas buvęs labai storas, šaltinis ilgai burbuliavo, bet niekas net nebandė pono gelbėti - negalėjo artyn

prieiti. Iš šaltinio ilgai dar kyškojo vežimo gražulas ("dišlius") (V.V.). Šaltinis imtas vadinti Birovo, Bironto ar Biruto akimi, vėliau - ir laukas, kalnas (t.y. piliakalnis; Tamulioniai A. ir P., 1971). B. Čia buvo krikščionio karčema, ne vienas čia girtuokliaudamas paliko arklius, žemes. Vienas keliautojas pralošė pinigus, iš jo lošėjai ėmė šaipytis. Kaip tik tuo metu pro karčemą važiavo kunigas su švenčiausiu sakramentu ("ponu dievu") pas ligonį. Niekas nesiklaupė, tik tas, kuris pralošė pinigus. Kada kunigas pravažiavo, klūpojęs pakėlė akis - vietoj karčemos stovėjo tik "smirdanti bala" (LTR 2044/83). C. Karžygybs Domantas įsimylėjo ant piliakalnio ugnį kūrenusią Birutę ir kartą naktį, kada Birutė budėjo prie ugnies, ją pagrobė. Nešė nuo kalno, ir maždaug ties ta šaltinio vieta trenkė į juos supykęs Perkūnas, atsivėrė žemė, jie abu prasmego. Toje vietoje atsirado akis (V.V.).

Š. LTR 2044/83; VAK 23/74 (BIRUTĖS PIEVA IR ŠALTINIS); V.V. L. TAMULIONIAI A. IR P., 1971, 3.

807. PUŠIS augo Gėluvos kryžkelėje, kur šakojasi keliai į Vilkiją ir Kėdainius. Pušis buvo sena, stora, su mūkele. Nupjauta apie 1980 m. PAVAV. A. Baudžiovos laikais buvo nedoras ponas Belskis. Šioje vietoje jis sutiko gražią mergaitę ir norėjo ją išniekinti. Ji nepasidavė, tuomet ponas įsakė ją paguldyti ant kryžkelio ir pats bizūnais užplakė negyvai. Šioje vietoje ir užkasė. Tik paskui žmonės čia pasodino pušelę, nes kryžių statyti neleido (LTR 4909/75). B. Grįždamas iš 1812 m. karo Napoleonas po šita pušimi ilsėjosi (V.V.).

Pav. 623. Gėluvos Birutės akies vieta. Aut. nuotr., 1996

Š. LTR 4909/75; V.V.

AKMUO su ženklais - Gėluvos dvaro alėjos gale. Akmuo - 1,6 m skr., h= 90 cm. Ženklai akmenyje - įrašas, jog tai Kazimiero Chlevinskio (1755-1821) antkapinis akmuo.

Š. VAK 23/96-103(NUOTR.). L. IA, 128(Nr.26); PA, 68(Nr.17).

GIRKALNIS (KALNUJŲ SENIŪNIJA)

PADAV. Senovėje čia buvo miškai. Kartą vienas ponas išėjo medžioti, ir jį užpuolė vilkai. Ponas pradėjęs šaukti į dangų: „Dievi, išgelbiek, čė pastatysiu bažnyčė!“ Dievas išgirdo, poną išgelbėjo. Ponas ant to kalno pastatė bažnyčią, „o kad Dievs nu tuo kalno išgirdes žmogaus balsa, tai ta kalna ir bažnyčę pavadina Girkalniu“ (LTR 2368/569). Pasak kito padavimo, poną Jurgį, medžiojusį šiuose miškuose, užpuolė vilkai, ir jis pažadėjo toje vietoje pastatyti bažnyčią, „visi vilkai išsilakstė“. Kadangi ponas buvo Jurgis, už tai pastatyta šv.Jurgio bažnyčia, o už tai, kad viskas vyko girioje, - Girkalnis (LTR 1552/183). Pirmą bažnyčia Girkalnyje pastatyta prieš 1613 m.

Š. LTR 2368/569; 1552/183.

GODLAUKIS (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

808. UPELIS VELNIARAVIS, VELNARAVIS - Daukšupio intakas,

apie 200 m ilg. PADAV. Čia vaidendavosi, pasirodydavo baisūs šunys, katinai, žvangėdavo geležis (LŽV).

Š. LŽV (V. ŽDANKUS, 1935; GODLAUKIS II (GIRINAIČIAI); L. VARDYNAS, 190.

IŽINIŠKIAI (NEMAKŠČIŲ SENIŪNIJA)

809. PILIAKALNIS (Ar-895). PADAV. A. Ant kalno buvo „žinyčia“. Visi eidavę ir sakydavę: „Į žinyčią, į žinyčią“ (iš čia ir Ižiniškių vardas - Almonaitis V., 1994). B. Baudžiovos laikais netoli piliakalnio buvo dvaras, kurio ponas sumanė ant kalno pastatyti kryžių. Kryžiui nukirto tvirčiausią ažuolą, pradėjo dirbti kryžių. Bet naktį sapne jam kažkoks balsas sako: „Tame kalne tu neturi valios kryžių statyti, jei mano balso nepaklausysi, su savo dvaru skradžiai žemę nugrimsi“. Ponas pabijojęs balso ir kryžiaus nepastatė. Pamestas kryžius dvaro kieme buvo, kol supuvo (Buračas B., 1936c).

L. ALMONAITIS V., 1994, 112; BURACAS B., 1936E, 12.

KALNIŠKIAI (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

810. ŠALTINIS - Dubysos dešiniojo slėnio aukštumos šlaite, apie 100 m į ŠR nuo A. Lukošiaus sodybos Kalniškių kaime, 8 m į Š nuo tako iš Kalniškių, vedančio prie liepto per Dubysą ties stadionu. Ant šaltinio įrengtas senas medinis stačiakampis rentinys,

Pav. 624. Kalniškių šaltinio vieta (prie triakmienio gluosnio, kairėje). Aut. nuotr., 1996

virš šulinėlio keroja galingas triakmienis gluosnis. PADAV. Tai esąs deivių šulinėlis. Žmonės matydavo dvi juodai apsirengusias, baltom skarelėm deives, velėjančias viena prieš kitą „taukšt-taukšt-taukšt“. Priėjus artyn, deivės dingdavo (žr. pav. 616).

Š. V.V.

KAUKĖNAI (RASEINIŲ SENIŪNIJA)

Į ŠR nuo Alėjų, į Š nuo Plauginių kaimo. PADAV. Anksčiau buvo vienas didelis Plauginių kaimas. Kaukėnai vadinta jo dalis, kur gyveno „atėjūnai“. Plauginių žmonės leisdavo gyvulius kur norėjo, bet „atėjūnai“ ėmė tuos gyvulius nuo savo žemės gaudyti. Vietiniai pyko ir sakė: „Biesas žino, iš kur sukaukti ir gaudyti mūsų gyvulius“. Nuo to kilo Kaukėnų pavadinimas.

Š. LŽV (A. BARŠAUSKIENĖ, 1935).

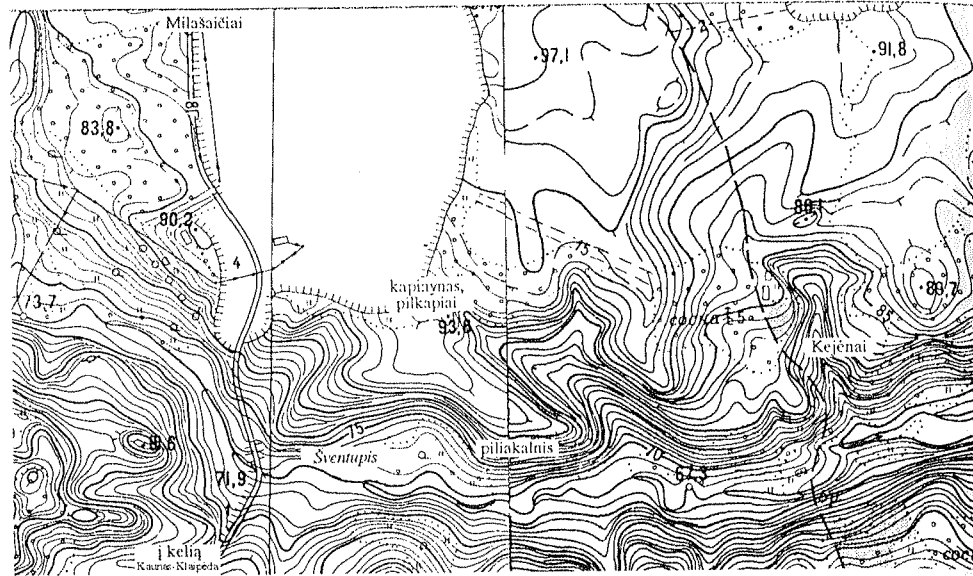
KEJĖNAI (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

811. ŠVENTUPIS. Visas Šventupio aukštupys vadinamas Lokupiu. Ištakos

- Mankūnų k. Teką į Š, daro vingį į R ir kerta kelią Milašaičiai - senasis Žemaičių plentas (čia, apie 150 m į Š nuo upelio - Kejėnų pilkapynas ir kapinynas). Šioje vietoje Lokupis imamas vadinti Šventupiu ir teka į R iki Dubysos dar apie 3 km, paskui į ŠR. Įteka į Dubysą priešais Ugionių k. PADAV. A. Per upelį pas ligonį važiuo kunigas ir vežėsi Švenčiausiąjį (sakramentą). Buvo pakilęs upelio vanduo ar netvirtas ledas, arkliai, rogutės įlūžo, vežikas, kunigas išsimaudė, bet nenuskendo, tik kunigui iškrito Švenčiausiasis. Vėliau kunigas paskelbė parapijai, kad tai atsitikę prie upelio, tada parapijos žmonės nutarė upelį pakrikštyti Šventupiu (V.V.). Kiti pasakoja, kad žiemą kunigas važiuo iš Milašaičių plento link, toj vietoj, kur kelias kerta Šventupį, lūžęs upelio ledas, kunigui iškritęs Švenčiausiasis ir nuplaukęs. Dėl to upelį imta vadinti Šventupiu, jis „pasišventina(o)“ (V.V.). B. Upelyje yra bevažiuodamas nuskenkęs kunigas klebonas - „šventas žmogus“, dėl to kilo Šventupio pavadinimas (V.V.). Kejėnuose, į Š nuo Šven-

Pav. 625. Vieta, kur Lokupis imamas vadinti Šventupiu (tolumoje, kur upė kerta Milašaičių kelias). Aut. nuotr., 1996

Pav. 626. Kejėnų Šventupis

tupio, yra senojo geležies amžiaus pilkapynas, X-XIV a. kapinynas, XV-XVII a. senkapiai, Šventupio slėnio aukštumoje - piliakalnis (Ar-887).

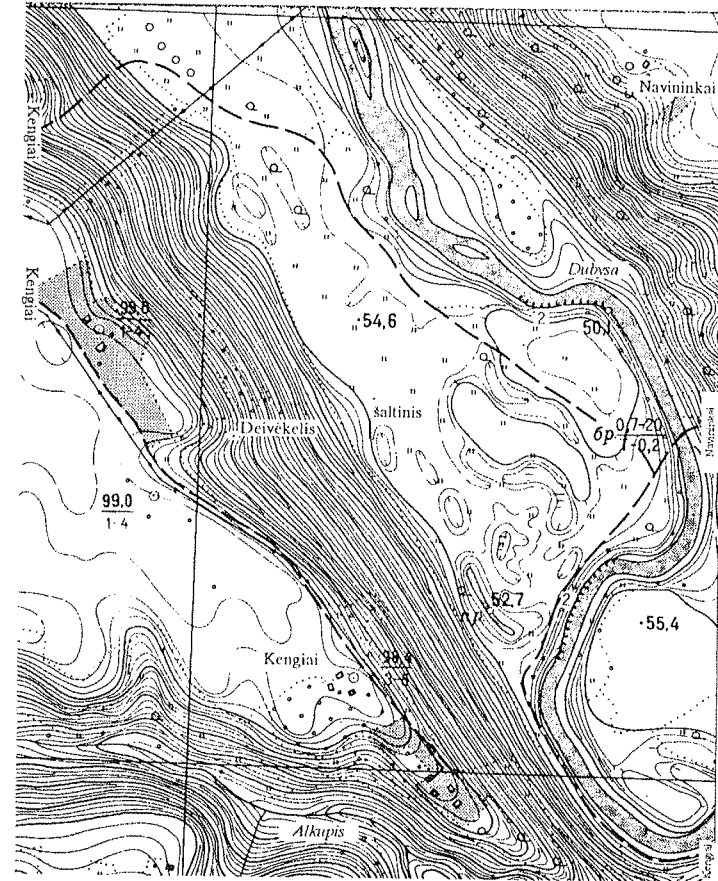
Š. VK, 1980 (? TAROSAI; su ŠVENČIAUSIU PRIGIRĖ KUNIGAS); V.V. L. VARDYNAS, 170.

KENGIAI (RASEINIŲ SENIŪNIJA)

812. DEIVĖKELIS, DEIVIEŠKELIS - į PR nuo kaimo, 430 m į Š nuo Alkupio kair. kranto, 300 m į PV nuo Dubysos deš. kranto. Prasideda į ŠR nuo Pocių sodybvietės (likę du klevai), veda į Dubysos lankas, apie 200 m ilg. Kelias - senas, giliai įsigrauzęs į šlaitą, iš P ribojamas griovos, atveda tiksliai į "Deivių šulinėlį" lankoje. PADAV. Keliu vaikščiodavo deivės, jos užpuldinédavo praecivius, pravažiuojančius, juos kankindavo

Pav. 627. Kengių Deivėkelis. Aut. nuotr., 1996

Pav. 628. Kengių Alkupis, Deivėkelis, Deivių šaltinio vieta

(LŽV, O. Kuncaitė). Deivės (pagal kitus - laumės) šituo keliu eidavo į šulinėlį praustis (V.V.). Šulinėlio (šaltinio) vieta - apie 50 m į R nuo Deivėkelio pabaigos, 210 m į PV nuo Dubysos deš. kranto, tarp laukų. Šulinėlio vieta - karklais apaugusi, maždaug 10x6 dydžio daubelė. Šaltinis anksčiau čia "virdavo", niekad neužšaldavo, dabar užakęs.

Š. LŽV (K. BUDRIENĖ, 1935, NAVININKAI); LŽV (O. KUNCAITĖ, 1935; KENGIAI); V.V.

813. ALKUPIS išteka į R nuo kelio Kengiai-Lenkėliai, teka R, PR

kryptimi tarp Kengių ir Pakapurnio. Tai apie 2,2 km ilg. dešinysis Dubysos intakas. PADAV. "Senovėje čia buvo aukurai, gyveno vaidilutės, ir pats upelio pavadinimas gavosi" (pasak. A. Digrys, g. apie 1875 m. Kengiuose. Užr. 1935 - LŽV). "Tekta visuomet ir žiemą neužšąla" (1935 m.). Prie Alkupio yra Alkos pieva.

Š. LŽV (K. BUDRIENĖ, 1935); VK, 1981. V.V. L. BŪGA K., 1924, 62; LE 1/328 (NAVININKAI; 1,5 KM ILG.); VARDYNAS, 4 (KENGIAI).

LYDUVĖNAI (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

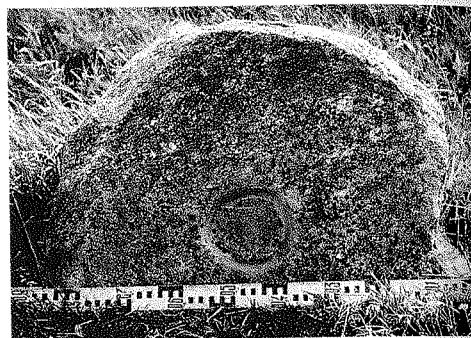
PADAV. Čia buvo didelis Liudavėnų miestas su 70 bažnyčių (pasak. J. Mockus, g. apie 1865 m. Lyduvėnuose. Užr. 1935 - LŽV).

Senąja šventvieta nurodoma vieta už miestelio, Dubysos ir Dratvens (Dratvinės) santakoje. Čia augę dideli ąžuolai. PADAV. Čia žmonės priėmė krikštą (Buračas B., 1937d).

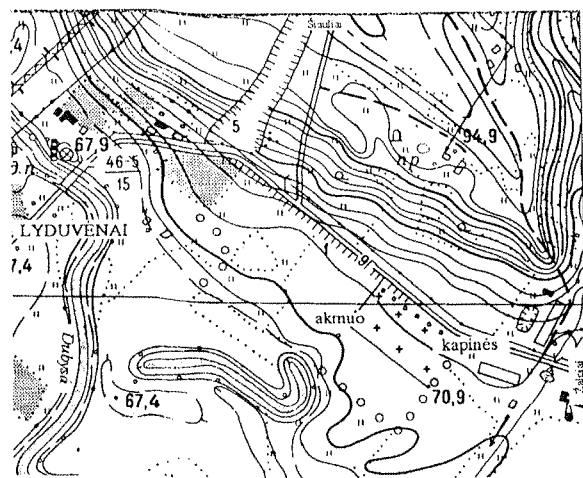
Š. LŽV (V. ŽDANKUS, 1935); L. BURAS B., 1937d, 3.

814. AKMUO su VELNIO PĖDA (buvo akmuo su dubeniu Ar-905) guli naujųjų Lyduvėnų kapinaičių pakraštyje, kairiajame Dubysos krante, prie ariamo lauko. Anksčiau gulėjo kapinaičių vietoj, buvusiame senojo geležies amžiaus pilkapyne, "vieno pilkapijo paviršiuje" (Šalna A., 1971). 1955 m. akmuo iš vietos buvo išstumtas. Tokių akmenų buvo du, antrasis

dingęs (Šalna A., 1971). Akmuo - pilkas smulkiagrūdis granitas - 1,3x1,1 m dydžio, jo centre - 19-20 cm skr. apskritas iki 3 cm gylio dubuo ("ratas"), kurio pusė nevienodai iškalta, kita pusė nepabaigta kalti. Dubens pakraščio griovelio gylis - 1-4 cm, dugno vidurys likęs iškilus. Iš šono žiūrint atrodo, kad į akmenį įminta apskrita arklio kanopa, kuri ir vadinama "velnio pėda". PADAV. Bėgdamas Velnias ant akmens užlipo ir paliko įspaudęs savo pėdą (Šalna A., 1971).

Pav. 629. Lyduvėnų akmuo. A. Tautavičiaus nuotr., 1967

Pav. 630. Lyduvėnų akmuo su Velnio pėda

MOLAVĖNAI (NEMAKŠČIŲ SENIŪNIJA)

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/63-64; 1980 m. MMT žv., AS 2243/33-34; AP (P. JAGMINAS, 1962 08 18); L. KUNCEVIČIUS A., 1983, 65; ŠALNA A., 1971, 3.

815. KARTUVIŲ KALNAS apie 500 m į R nuo Lyduvėnų, kairiajame Dubysos krante, prie Beržravio. Tai apie 200 m ilg., 200 m pl. pakiluma. PADAV. Čia buvo kariami 1863 m. sukilėliai. Vokiečiai, kasdami žvyrą, čia rado senovės kario griaučius, kelis pinigėlius.

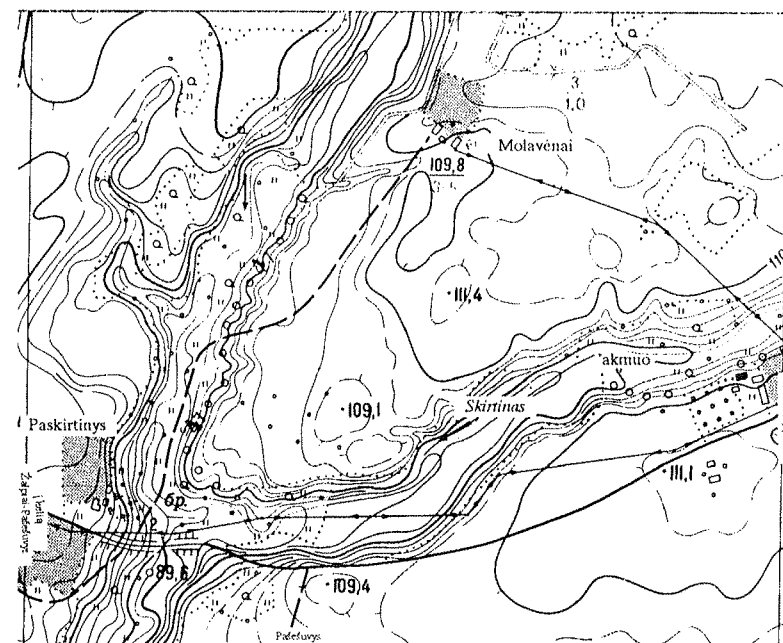
Š. LŽV (V. ŽDANKUS, 1935).

LYGIAI (NEMAKŠČIŲ SENIŪNIJA)

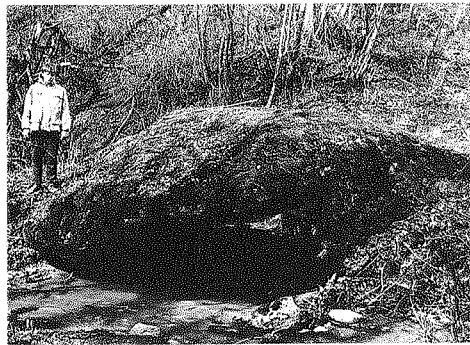
816. LAUKAS PERKŪNIŠKĖ - šalia Palaukių pievos, apie 1 ha ploto.

Š. LŽV (G. LOPATIENĖ, 1935).

817. AKMUO (mitologinis akmuo la 1992 01-8-152) - apie 130 m į ŠV nuo Petravičių sodybos pastatų Molavėnų k., Skirtinio upelio slėnyje, dešiniajame krante. Akmuo - 6 m ilg., 5 m pl., h=2,2 m, PR akmens dalis - upelio vandenyje. PADAV. A. Velnias nešė akmenį, norėdamas jį numesti ant Molavėnų, bet pametė prie Skirtinio upelio (Almonaitis V., 1992). B. "Kitados, kada žemėje dar vaikščioję, kartu su žmonėmis gyvenę velniai, trys iš jų nuritino tą akmenį į pakalnę. Gal užsitvenkė tą upelį išsimaudyti (bene norėję jį užtvenkti, maudyklę sau pasidaryti. - Almonaitis V., 1988)" (pasak. P. Stonys, g. 1908 m., Tukių k. - Almonaitis V., 1992).

Pav. 631. Molavėnų Velnio akmuo

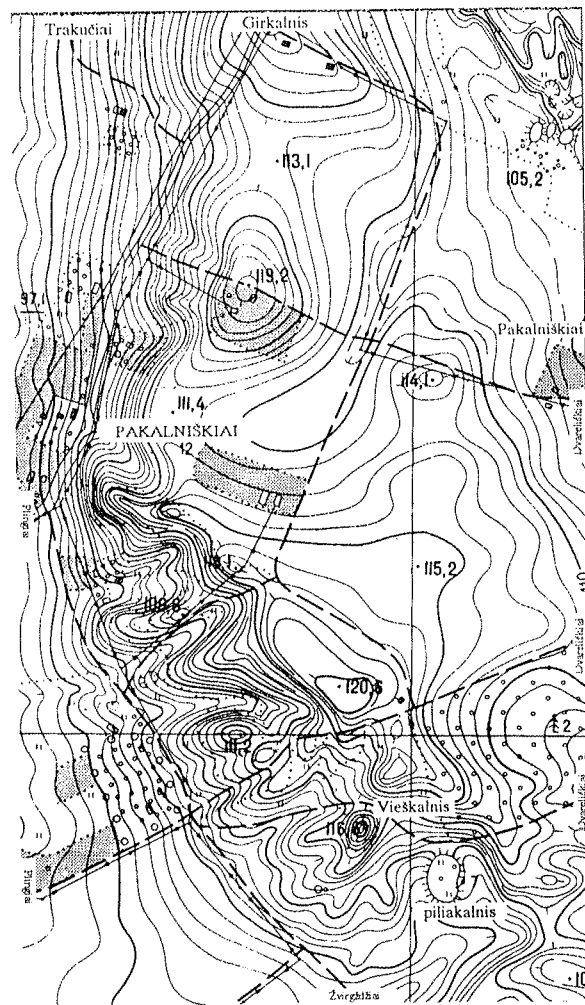

Pav. 632. Molavėnų akmuo. Aut. nuotr., 1993

L. ALMONAITIS V., 1988, 4; ALMONAITIS V., 1992, 75; LGP, 229.

NAUKAIMIS (GIRKALNIO SENIŪNIJA)

818. PILIAKALNIS (*Ar-890*).
PADAV. “*Stabmeldystės laikuose žmonės deginę aukas dievų garbei*” (pasak. V. Aleksiejus, g. apie 1887 m. Plingių k. Užr. 1937 - LŽV).

Pav. 633. Naukaimio Vieškalis, Vištkalnis

Pav. 634. Naukaimio Vištkalnis. A. Tautavičiaus nuotr., 1967

Š. LŽV (P. SKINDERIS, 1937; GABRIELIŠKĖS).

819. VIEŠKALNIS, VIŠTKALNIS - apie 80 m į ŠV nuo piliakalnio (*Ar-890*). Kalva - pailga ŠR-PV kryptimi, apie 50 m ilg., apie 30 m pl., aikštelės kraštas percina į šlaitą, ryškesnės ribos tarp jų nėra. Kalvos šlaitai vidutinio statumo, h= 3 m (PV), 6 m (ŠR). PADAV. “*Ant to kalno buvusi kunigų buveinė. Vėjai namus užpustę ir dabar dar tie namai tebesą. Kalno viršūnėje buvusi didelė skylė, kai piemenys įmesdavę akmenį į tą skylę, tai kalno gelmėse suskambėdavę [...]*” (pasak. M. Puskepalinė, g. apie 1867 m. Trakūčių k. Užr. 1937 - LŽV).

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/61; 1980 m. MMT žv., AS 2243/38-39; LŽV (P. SKINDERIS, 1937; GABRIELIŠKĖS); L. LAM, 128 (VIŠTKALNIS - KLAIDINGAI NURODOMAS KAIP PILIAKALNIO VARDAS).

NEGIRVA (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

820. PERKŪNTILTIS. “Senas tiltas”. PADAV. Vieną naktį Velnias nešė

sielą į pragarą. Perkūnas suardė tiltelį, tai Velnias, palikęs nelaimingojo sielą, pabėgo. Kas eina per tiltelį, girdi kažką sunkiai dejuojant.

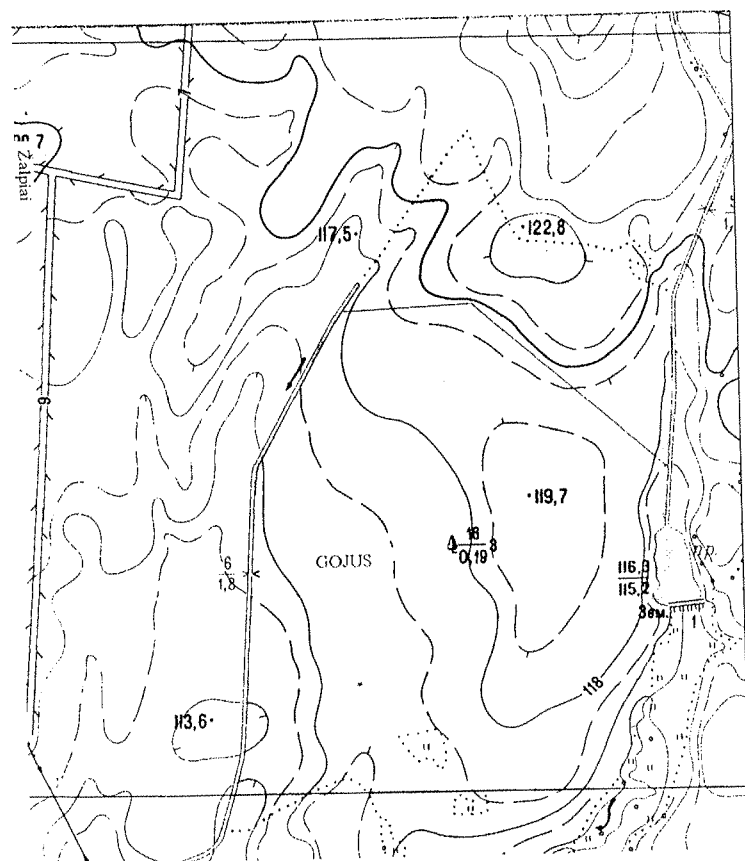
Š. LTR 832/165.

NEMAKŠČIŲ SENIŪNIJA

821. NEMAKŠTĖS MIŠKAS (*NEMACSTE, NEMAGSTE*). XIV a. kryžiuočių kelių į Lietuvą aprašymuose minimas šventas miškas Nemaschte, prie Nemaškčių (“*[...] von Rogyaren czu Namaxste, czum heiligin walde [...] ist iij mile*” (1386 m.; WEG NR.7; SRP 2/669/670), “*von dannen bis an das land iij mile wiltnisz, und denne in das land vordan j myle czum walde Nemaagste genant*” (1395 m.; WEG NR.24; SRP 2/677)), miške nurodomas didelis ežeras (“*und das heer, das czu Weduckelen sprenget, lyt die nacht bie dem walde Nemaagste, do ist ein grosir see und czu heerin gnung und vol landes*” (1394 m.; WEG NR.28; SRP 2/679)). Manoma, kad apie šventojo miško su ežeru (“*ein grosir see*”) vietą byloja Paežerių kaimo pavadinimas, kaime tyvuliuoja ir maždaug 3 ha ploto ežeras. Buvusį šventąjį mišką, matyt, nurodo ir du Pagojo kaimai (AL, 25), vienas iš jų - maždaug 1 km į PV nuo Paežerių.

L. AL, 7 (N.104), 25; KVIKLYS B., 1991, 4/507; MANNHARDT W., 1936, 127-128; SALYS A., 1930, 59; SRP 2/669-670, 677, 679.

822. SIAUTŪNŲ MIŠKAS (*SAUTUM, SAUTEN*). XIV a. kryžiuočių kelių į Lietuvą aprašymuose

Pav. 635. Žalpių Gojaus miškas

minimas šventas miškas, prie Sautum vietovės ([...] *von Milsowe ij mile bis czu Sauten czu deme heiligenwalde do mus das heer legen*) (1385 m.; WEG NR.51; SRP 2/687-688), kitame aprašyme paminėta, kad Sautum miškas yra prie Šešuvies (*Die dritte nacht lyt man im lande an eyne walde, der heist Sautum bi eynem vlise Sassaw*) (1395 m.; WEG NR.27; SRP 2/678)). Miško būta prie Šešuvies upės, už 2 mylių (apie 12-14 km. - V.V.) nuo Milžavėnų ir Vejukų (ar Vaikių ?), taigi, atrodo, regione į PR nuo Žalpių (AL, 25), Šešuvies upės srityje. Gal Kelmės rajono Žalpių *Gojaus miškas*, į PR nuo Žalpių,

dešiniajame Skirtino krante (apie 500 m į P nuo kelio Žalpiai-Mažučiai) XIV a. minimo šventojo miško reliktas? (V.V.).

L. AL, 7(Nr.112), 25; MANNHARDT W., 1936, 126; SALYS A., 1930, 66; SRP 2/678, 687-688.

823. MIŠKELIS OLKAS minimas 1573 ar 1575 m. Viduklės valsčiaus dokumente ("ПОД ОЛКОМ, гаемь березовым"). Tame pačiame dokumente minima pieva prie Skirtino upelio galbūt leistų įtarti ir minėtąjį beržyną *Olką* buvus Nemakščių apylinkėse, Paskirtinio, Molavėnų kaimų apylinkėse (V.V.).

PAGOJYS (BETYGALOS SENIŪNIJA)

L. AL, 7 (Nr.109); ALSEIKAITĖ-GIMBUTIENĖ M., 1943, 67; JABLONSKIS K., 1941, 91.

824. PEKLALŪPIS. Nurodomas į Š nuo Paupynio vnk.

Š. LŽV (V. ŠVEIKAUSKAS, 1935; PAUPYNIS); L. VARDYNAS, 121 (NEMAKŠČIAI).

Į Š nuo Ariogalos, į R nuo Darbutų, prie kelio Ariogalos-Betygalos plentas - Lenčiai.

PAGOJIS (KALNUJŲ SENIŪNIJA)

Į P nuo Kalnų, Šaltuonos kairiajame krante, į V nuo kelio Kalnųjau-Vengerskai.

PAGOJYS I IR II (NEMAKŠČIŲ SENIŪNIJA)

825. VIENKIEMIS PERKŪNIŠKĖS buvo prie Numgalių dvaro, čia augo senas ąžuolynas. PADAV.. Čia buvo lietuvių pagonių Perkūno šventykla. Dėl to atsirado ir toks vienkiemis pavadinimas.

Š. LTR 832/155 (NUOMGALIŲ).

Į V nuo Nemakščių. Pavadinimai greičiausiai byloja apie Nemakščių apylinkėse buvusį šventąjį mišką *Nemacste* (Nr.821). Miške minimas ežeras, kaip manoma, tai Paežerio kaimo ežeras, Pagojo I kaimas - tik apie 1 km į PV nuo Paežerio kaimo.

PAGAUSANTYS (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

826. KARALIAUS GIRIA. Tai pelkėtų miškų masyvas į P nuo kaimo, tarp Armenos ir Mituvos upių, Tamošių ir Armoniškių gyvenviečių. Dabar tai vadinamieji Burbinės miškai. Karaliaus giria jie dar buvo vadinami XIX a., o po 1918 m. "pakrikštyti" Puščia Pavetova (atsirado ir kaimas Pavetova). Neoficialiai kelios Pakarklių kaimo sodybos buvo laikomos Karalgirio kaimu.

Š. V.V. L. AL, 4(Nr.33).

PAGOJAI (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

Tarp Dubysos upės kairiojo kranto ir Akstinių kaimo.

PAGOJUKAI (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

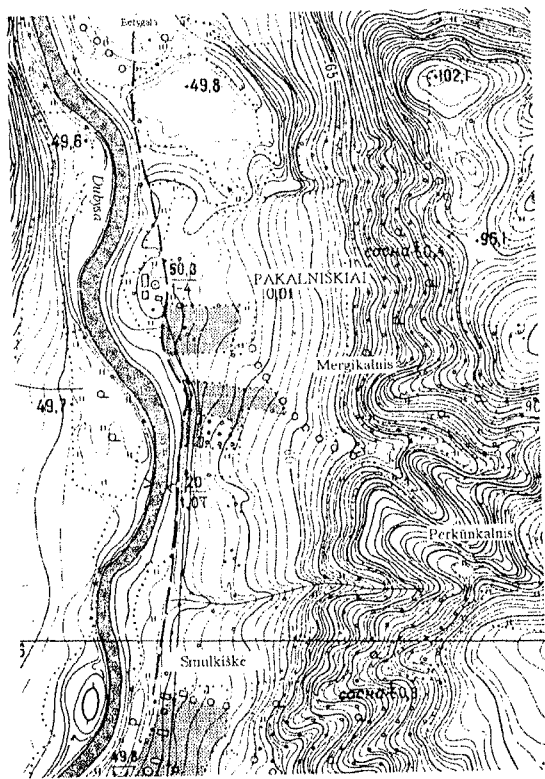
Prie kelio Raseiniai-Grinkiškis, į R nuo Dubysos upės.

PAKALNIŠKIAI (BETYGALOS SENIŪNIJA)

827a. MERGIKALNIS. Kairiajame Dubysos kranto slėnyje, apie 280 m į R nuo T.Rainienės sodybos (anksčiau buvo Pakalniškėlių k., dabar priklauso Pakalniškių k.), aukštumoje, kiek nuolaidėjantis, apie 100 m ilg. (PV-ŠR), iki

Pav. 636. Pakalniškių Mergikalnis (kairėje) ir Perkūnkalnis (dešinėje). Aut. nuotr., 1994

Pav. 637. Pakalniškių Mergikalnis ir Perkūnkalnis

30 m pl. (ŠV-PR) atragis. Iš Š, V, P šlaitai gana statūs, iki 25 m aukščio, R - pereina į aukštumą. PADAV. Ant kalno iš meilės pasikorė kažkokia panelė (ji čia tik palaidota). "Sako, kad ten sena merga pasikorė". Kalnas buvęs "juostom apdėtas akmenimis". Vaikai čia radę akmeninę "ripką" (trinamųjų girnų viršutinę dalį? - V.V.). Į ŠV nuo Mergikalnio, Dubysos slėnio šlaite buvo *akmuo* su giliu dubeniu (nerastas).

Š. V.V.

827b. PERKŪNKALNIS - kairiajame Dubysos kranto slėnyje, apie 320 m į PR nuo T.Rainienės sodybos, aukštumoje, nuolaidėjantis, apie 200 m ilg. (ŠV-PR), iki 80 m pl. (ŠR-PV) atragis. Iš Š, ŠR, PV, V šlaitai gana statūs, iki 20-25 m aukščio, R, PR -

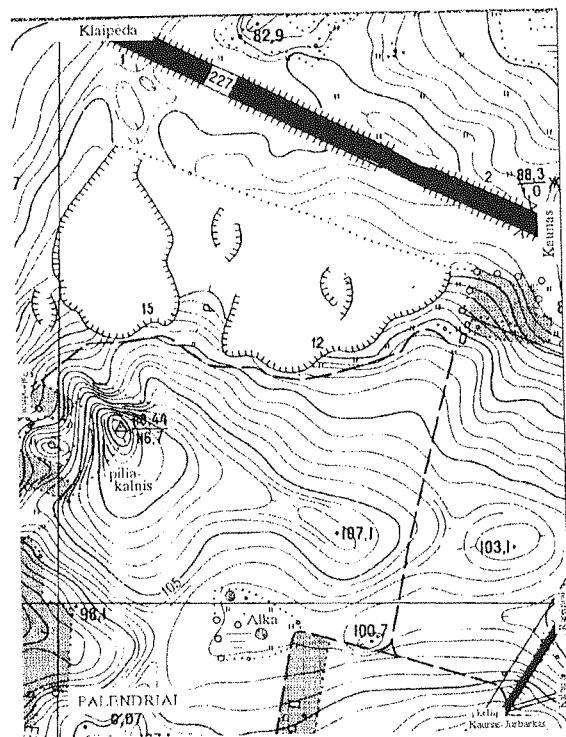
aukštėja ir pereina į aukštumą. Pasak kitų - Perkūnkalnio vardą turi aukštumos kraštas toliau į P - maždaug už 200 m. PADAV. Prie Perkūnkalnio buvo vėliausiai užgesintas aukuras (V.V.). Žmonės ant kalno išardavo pelenų, apdegusių akmenų (VK). Į V nuo Perkūnkalnio ir Mergikalnio, Dubysos slėnyje - ryškus viduramžių kaimvietės kultūrinis sluoksnis. Mergikalnis - apie 130 m į Š nuo Perkūnkalnio, tarp jų - šlapia, šaltiniuota griova, vadinta *Karališkuoju keliu* (būta medgrindos), kuris vedė Dubysos link, į brastą. Perkūnkalnis, Mergikalnis - apie 1 km į PV nuo Betygalos archeologijos paminklų komplekso. Apie 500 m į ŠR nuo Perkūnkalnio, "Roputės" vietoje, kasant žvyrą, buvo rasta ietigalių.

Š. VK, 1979; V.V.

PALENDRIAI (KALNUJŲ SENIŪNIJA)

828. DAUBOS ALKA - per 450 m į ŠV nuo kelio Raseiniai-Šimkaičiai, 700 m į PV nuo naujojo Žemaičių plento, 280 m į PR nuo Kalnųjų piliakalnio (Ar-893). Tai maždaug 0,5 ha ploto šlapia loma, kur telkšojo 3 maži, maždaug 20 m skr. ežerėliai (dabar kūdra agrofimos teritorijoje). PADAV. (M.Davainis-Silvestraitis 1888 m. apie vietovę užrašė tris padavimus) A. "Apei tas alkas yra - jau metų gali būti po užgimimo Kristaus penki šimtai, tai yra tiek metų nuo pradžios, nuo atėjimo Girulių į Žemaičius, kurių pradžia vadinoma lietuvanai. Ir tame laike buvo Prūsų šalies karaliaus, o to karaliaus brolis Baitoras buvo aprinktas ant Lietuvos. O Baitoro sūnus vardu buvo Brotenis, ir ans

buvo apskirtas visų pirmiausias kuningu vyriausiu ant visų krivaičių. Ir tie jau krivaičiai gavo įsakymą nuo Brateno, vyriausio savo kuningo, kad po visą Žemaičių kraštą užneštų visiems gyventojams savo kreivas lazdas ir darodytų anims ant savo lazdų kaip ant gromatos parašytos, jog anie esą pasiųstais nuo vyriausio Brateno kuningo. Taip įsakyta, kad po visą Lietuvą ir visi gyventojai, arba retai kur yra kaima ir kur nebūtų, kad ant kožnos kaimos sau aprinktų ant geros vietos laukus, kur yra pazarnės labai vietos, ir tenai išmieruotų 115 pėdų ilgumo, o platumo 93 ir gilumo į žmogaus stuomeno, kryžavą ir iškastų žemę. Tai vieta bus vadinta apierine auka [alka]. O kada tie žmonys lietuvninkai taip iškasę, kaip buvo jiems įsakyta, no, taip tie krivaičiai kožnas tokią duobę, iškastą ant lauko, pašventino ir apgarsino savo žmonims, kad kožna kaima savo tą auką apierinę dabotų. Kur už mažus dievaičius turėjo tie jau žmonys, kaipo tei: gyvates, žalčius, piktosios varles, - tei tuos turėjo prilioduoti į tas duobes, sugavę kitur. Ir kožnas kaimoje, kas mieliausias buvo miręs, no, tei turėdavo tose duobėse aukoj [alkoj. - V.V.] apierinė, visi susieję, ciela besieda, balsu didžiu apraudoti. Ir pri tos aukos buvo pečiukai pri krantų, kuriuos kūrė su šermukšnininims malkomis. Kai dažinodavo, kad kas numirė, tei tada užkurdavo tą pečiuką. Ir tada smilkydavo meškų nagums, kaip nabašninką ten atveždavo (ir nuveždavo iš tenais ant artimų kapų). Ir tos meškos nagus sudroždavo į skiedrikes, o ant žarijų užpildami, dūmais apsmilkydavo mirusį toj aukoj. Jei metai yra blogi ar ligos užpuola, ar marai, ar neprieteliai, no, tei tada visa kaima, maži ir dideli, biedni ir bagoti,

Pav. 638. Palendrių Alka

bėga kuo greičiau į tą apierinę auką. Ir visi iš vieno ima balsu didžiu melstis, kaip mens šiandien bažnyčioje, ir ant ragų trūbija. Kaip mens bažnyčioje šiandien darom, taip jie darė toj aukoj tame laike [...]” (Davainis-Silvestraitis M., 1973, 67-68). B. Alkos duobės - tai likusios senų laikų vilkduobės. Kartą įkritęs į tokią duobę bajoras, išsikapstęs, bet paskui vyriausybė liepusi vilkduobes užkasti. Ne visos jos buvusios gerai užlygintos, tai jų po laukus ir likę (“nekurios kaip sođzelkos ir didesnės, kurias vadina alkos”; Davainis-Silvestraitis M., 1973, 68-69). C. Alkos duobės likusios nuo švedų (“žuvėdų”) laikų. Jie iš duobių kasė žemes ir pylė aukštus kalnus (“sako, kad tai alkos pasiliko, iš kur jau žuvėdai kalnus pylė”; Davainis-Silvestraitis M.,

1973, 69). Duobės Alkos minimos dar viename padavime “Laumės karvės”: Laumės buvusios be galo didelės karvės, jos netilpo į jokią tvartą, “anos vis po laukus laikydavosi ar naktį, ar dieną. O anas milžti galėjo, kas kam papuolė, ar tai biedniejai, ar tai bagotiejai, kam tropijos pri anų prieiti. Anos dienomis ganėsi, kur yra po girias plačios erčios, o ant nakties pereina į kalnuotas vietas, ir kur pri lomos kalnas, anų būriais, pulkais sustoja. Ir kur tiktei savo stovyklą apsirenka, taip ten tankiai ir pereina į tą vietą stovėti. Ir del to žmones pramanė po laukus duobes kasti del tų karvių, kurios, radusios tokias tai duobes iškastas, tei anos ant nakties pilnas duobes prikemša. Sustoja eilių eilės, ir visos, sako, buvo prtvinkusios (pieno. -

VV.). Taip tada eidavo gaspadinios ir bobos labai anksti milžti, ir taip sako, kad bačkas ir kubilus pieno pripildavusios. Del to tas duobes pramanė alkums. O tei nuo senųjų žodžių yra sakyta, kad “aš nealksiu, turėdamas duobę del tų karvių”. Ir po šios gadynės mens sakom alka. Todėl yra vadinama alka, kad anoje niekas neišalko ir vis buvo perpiln pieno. Ar biednas, ar turtingas - visi nebuvo alkani”. Tik po to užėjo labai didelis šaltis, ir vieną naktį visos laumės karvės iššalo, jų terandami palikti “laumių karvių papai”, į akmenis pavirtę (Davainis-Silvestraitis M., 1973, 200-201). Be to, čia yra ir pačio M. Davainio-Silvestraitio paaiškinimas: “Alkos maži ežerėliai arti Kalnujų prie Raseinių, Žemaičiuose. Alkomis todėl vadinasi, kad po tas vietas buvo šventi raistai, alkomis vadinami” (Davainis-Silvestraitis M., 1973, 389). Palendriuose vietovardis Alka minimas 1854 m. (VK).

Š. LTR 4545/205; LŽV (K. IGNATAVIČIUS, 1935?; KALNUJAI II); LŽV (J. SURVILA, 1935; PALENDRIAI); L. DAVAINIS-SILVESTRAITIS M., 1973, 67-69, 200-201, 380,389(PAAIŠKINIMAI).

829. AKMUO su LAUMĖS, LAIMĖS (?) PĖDA paminėtas 1662 m. dokumente (Laumies pėda; VK). M. Davainis-Silvestraitis rašo, kad tai buvęs tas pats akmuo, kurį XIX a. (?) Antanas Jarudas liepė suskaldyti ir įmūryti į Žieveliškų dvaro pamatus (LLTI PK).

Š. LLTI PK; VK. L. Į TYTUVĖNUS, 1894, 390 (PAGAL VIETINIUS DOKUMENTUS ŽINOMA, KAD ANT KALNUJŲ LAUKŲ, RASEINIŲ PĀRĀPIJUJE IR PAVIETE BUVO DIDELIS AKMUO, LAIMES PĖDA VADINAMAS).

830. AKMENYS su ženklais, nurodomi Kalnujuose, 1971 m. buvo dingę.

L. ŠALNA A., 1971, 3.

831. LAUKAS PERKŪNIŠKĖ - į PR nuo kaimo, 12 ha ploto.

Š. LŽV (K. IGNATAVIČIUS, 1935?).

PALUKNYS (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

832. KAUKAZO KALNELIS, JASNAGURKA, MILŽINKAPIS (Ar-909). PADAV. Milžinkapyje nugrimzdo bažnyčia. Čia XX a. pradžioje T. Dau-girdas tyrinėjo VIII-XI a. kapus.

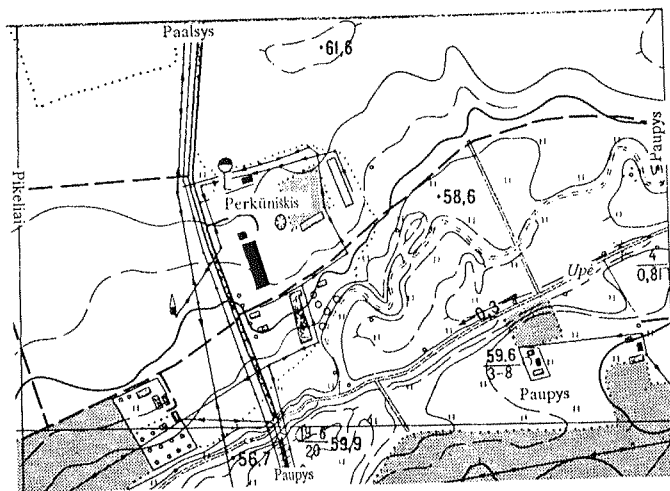
Š. VAK 39/138.

PAUPYS (VIDUKLĖS SENIŪNIJA)

PADAV. Paupys buvo vadinamas Perkūniške, nes žmonės eidavę slapta garbinti Perkūno (VK). Paupio “pilnas pavadinimas - Perkūniškės, Paupio kaimas. Per ilgą laiką Perkūniškės buvo užmirštos, liko Paupio kaimas” (pasak A. Gintaras, g. 1905, Paupyje. VUB F213-321.P.1).

Š. VK, 1983; VUB F213-321.P.1.

833. PERKŪNIŠKIS - vieta Š Paupio dalyje. Vienu manymu, tai tiltas per Upės upę, vieta, kur stovi malūnas, lentpjūvė (VUB F213-321.P.26,33, kt.), kiti vietovę supranta kur kas platesne

Pav. 639. Paupio vietovė Perkūniškis

prasmė, kalba apie tai, jog Paupys buvo vadinamas Perkūniškiu (LTR 832/154; kt.). PADAV. A. Perkūnas buvo garbinamas miške prie Nemuno, paskui, kada kryžiuočiai priartėję, stabas buvo perkeltas čia ir prie tilto pastatytas (LTR 832/656; buvusi Perkūno šventovė - LTR 832/651). Čia buvęs visos Lietuvos šventyklų centras (LTR 832/659). Kitų manymu, perkeltas nuo Nemuno Perkūnas (jo stabas ?) buvo užkastas viduryje girių, visi bijo sakyti kurioje vietoje, nes stabas užburtas (LTR 832/154). "Nuo aukojimo Perkūnui kaimas vadinamas Perkūniškėmis" (VUB F213-321.P1). "Netoli Paupio kaimo yra vieta, vadinama Perkūniškiu. Jau maža kas atmena, iš kur tas vardas, tik iš tėvų paminėjimų žino: jis iš tų laikų, kai dar buvo stabmeldžiai. Toje vietoje buvo viena sodyba ir ažuolų gojus, kuriame garbindavo Perkūną" (pasak. O. Petraitytė-Macijauskienė, g.1912 m. Paupyje. VUB F213-321.P26). B. Čia prie kelio augusį ažuolą sudaužė Perkūnas, nuo to kilo Perkūniškės vardas (LTR 832/652).

Š. LTR 832: 152,154,651,652,656,659; VUB F213-321.P.1,26,31,33. L. KVIKLYS B., 1991, 4/504.

PERKŪNIŠKĖ (RASEINIŲ SENIŪNIJA)

PADAV. A. Čia buvo dievo Perkūno šventykla ("xpамь Dieva perkunu" - LTR 1589/7h). B. Čia daug žalos pridarydavo Perkūnas. Kiek namus pasistato, tiek griautinis juos sudegina, todėl kaimą praminė Perkūniškėmis (LTR 823/667). C. Perkūnas kasmet trenkdavo į aukščiausią medį - ažuolą. Nuo ko kilo vietos pavadinimas (LŽV). Apie 1,4 km į R - išteka Alkupis (Nr.813).

Š. LTR 823/667; 832/152; 1589/7h; LŽV (A. SKINDERIENĖ, 1935).

834. VELNIŲ ŠULINĖLIS mini-mas kaimo viduryje. PADAV. Juodvarniais pasivertę velniai čia vaidendavosi ir maudydavosi.

Š. LŽV (A. SKINDERIENĖ, 1935).

RASEINIAI

835. PERKŪNIŠKĖS MIŠKAS. 8 ha ploto.

Š. LŽV (A. Skinderienė, 1935).

PIKČIŪNAI (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

Prie kelių Betygala-Žaiginys ir Raseiniai-Grinkiškis sankryžos.

PIKTAIČIAI (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

Į PV nuo Šiluvos, į P nuo kelio Lyduvėnai-Šiluva, į Š nuo Juškaičių.

RAMUČIAI (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

Prie kelio Ariogala-Paliepiai, į ŠR nuo Lenčių.

RASEINIŲ SENIŪNIJA

836. VILKUPIS išteka į ŠR nuo Raseinių, į Š nuo kelio Raseiniai-Betygala, teka į V per Š Raseinių dalį, šakos kairysis intakas, apie 4 km ilg. I. Bušinskis nurodo, jog senuose dokumentuose upelis vadinamas Elkupiu.

L. BUSZYNSKI I., 1874, 63.

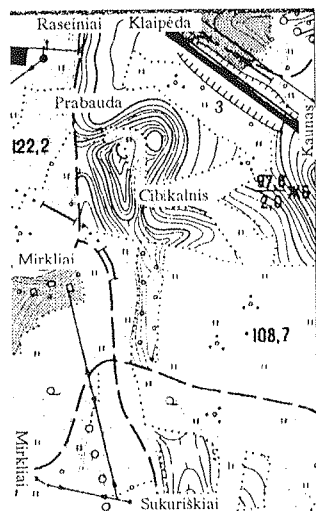
837. UPELIS PEKLIKĖ. Prabaudos intakas.

Š. LŽV (P. JAUČYS, 1935; FLERIJONISKĖ); L. VARDYNAS, 121 (RASEINIAI).

Raseiniuose 1421 m. Vytautas pastatė bažnyčią. 1642 m. čia įkurdinti domininkonai, kurie Raseiniuose 1663 m. pastatė bažnyčią, 1682 - vienuolyną. 1742 m. Raseiniuose įsikūrė pijorai. Bažnyčioje buvo stebuklingu laikomas Marijos paveikslas (Čenstakavos Marijos paveikslas kopija) su vainikais ir auksuotais sidabriniais rūbais. Dominikonų vienuolyne, kapitulos salėje buvo kitas stebuklingas *Marijos paveikslas*, irgi papuoštas sidabriniais rūbais ir vainikais (Vaišnora J., 1958). PADAV. Labai seniai, kada lietuviai dar buvę pagonys, ten, kur dabar Raseinių miestas, buvo pagonių šventykla. "Ten pri prūdo, pakalnkie buvo ugnėkūrs", ant kurio kūrendavo ugnį. Kai ugnis imdavusi gest, ugnies prižiūrėtojai sakydavo "rusyk, rusyk", ir tą vietą žmonės pradėjo vadinti Rusini. Kada čia atsirado miestas, jį ėmė vadinti Ruseni, vėliau ir Raseiniai (LTR 2368/595). Kalbama, kad bažnyčia buvo pastatyta ant senojo lietuvių tikėjimo šventovės (Kviklys B., 1991). Tikima, kad Raseiniai stovi ant ežero, ir po kurio laiko, ežerui prasivėrus, miestas nugarmės (LTR 1552/180).

Š. LTR 2368/595; ŠLIAVAS J., 1979, 9. L. DAUKANTAS S., 1993, 99 (RUSENE VADINAMA, ŠVENTOJE GIRIOJ, TOJ PAČIOJ VIETOJ, KURIOJE ŠTANDIEN RASEINIŲ PILIS YRA, NUO KURIOS RASEINIAI IR VARDĄ SAVO GAVO); KVILYS B., 1991, 4/488,493; VAIŠNORA J., 1958, 342-343.

838. PRABAUDOS KALNAS (*piliakalnis Ar-878*) ir CIBIKALNIS - yra 150 m į P nuo kelio Kaunas-

Pav. 640. Cibikalnis ir Prabaudos kalnas

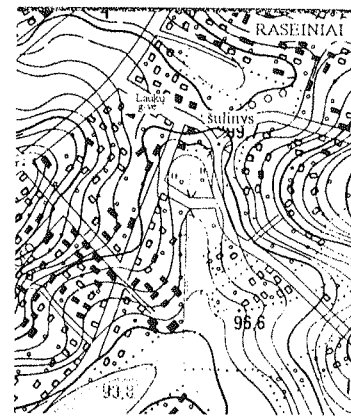
Pav. 641. Raseinių Prabaudos kalnas (kairėje) ir Cibikalnis (dešinėje). A. Tautavičiaus nuotr., 1967

Raseiniai, 230 m į V nuo Prabaudos upelio pralaidos minėtame kelyje. Į ŠR nuo Cibikalnio - Prabaudos kalnas. Cibikalnis - apie 110 m ilg. (Š-P), 20-40 m pl. (R-V), stačiais, iki 12-15 m aukščio šlaitais. Literatūroje Cibikalnis painiojamas su Prabaudos kalnu ir atvirkščiai. PADAV. A. Prabaudos upelis gavo vardą nuo šioje vietoje gyvenusio Prabaudos - žynio, šventiko ("Diewajcze Diewa Wajta Probowdia"). Be to, kartą jo įsakymu į žemę buvo gyva užkasta jo dukra už tai, kad iš meilės jauniui norėjusi pabėgti (LTR

1589/7c). B. Cibikalnyje buvo pono Cibikio dvaras, ant Prabaudos kalno ponas bausdavo žmones. Ponas buvęs "nelabas ir paleistuvis", jis gyviems bausdavo lažininkus. Žmonės poną, jo dvarą prakėikė ir vieną naktį žemė juos prarijo. Dvaro vietoje likęs kalnas buvo pramintas Cibikalniu. Be to, toje dvaro vietoje buvęs plyšys, kur metus pinigą, kalne girdėdavosi varpais skambinant, o įmetus akmenį - vilkus kaukiant (Buračas B., 1936d). C. Cibikis dvikovoje (kitų manymu, kovėsi broliai Čibikiai) žuvo dėl mylimosios. Jis Cibikalnyje buvo palaidotas (ant Cibikalnio vyko dvikova. - VAK). D. Pilyje turėjo savo slėptuvę plėšikas Cibas (Vilainis A., 1936). E. Vidurnaktį piliakalnyje palaidota kariuomenė pakyla, ir jos karvedys ilgai trimituoja ožio ragu (Vilainis A., 1936). F. Joninių naktį pasipuošusi mergaitė čia šoka šoki, prašo pračivių supinti jai plaukus (Vilainis A., 1936). Teigiama, kad Raseinių varguomenė čia ganydavo ožkas, nuo to kilęs Cibikalnio vardas (Vilainis A., 1936). Naktį niekas pro čia nedirsdavo eiti ir su žiburiu (Buračas B., 1936d).

Š. 1967 m. LIH ZV., AS 292/73-74 (RASEINIAI-PRABAUDA); 1980 m. MMT ZV., AS 2243/54-55; AP 1963 03 21 (P.JAGMINAS; PRABAUDA - VAKARINĖ KALVA, CIBIKALNIS - RYTINĖ); LTR 1589/7c; LŽV (P. JAUČYS, 1935; PAVIRKŠNIAI); VAK 39/7,34-39. L. BURACAS B., 1936d, 4; VILAINIS A., 1936, 3.

839. MAGDĖS, MAGDUSĖS ŠULINYS (la 1994 01-8-350) - Laukų-Ateities gatvių sankryžoje. Anksčiau

Pav. 642. Magdės šulinys

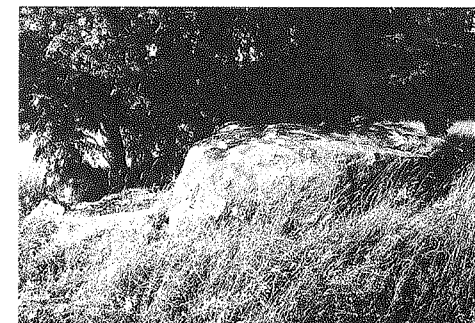
čia tebuvo kelių metrų skersmens rentinys, kuriame tilpdavo daug vandens, vėliau įleisti betoniniai žiedai, dabar virš šulinio - net namelis, vėl rengiamasi vietos tvarkymui. PADAV. A. Magdė buvusi didelė gražuolė ir puošėiva, bet, už savo išmones nubausta, labai verkusi. Tada toje vietoje atsivėręs šaltinis (Stankus S., 1971). Pasakota, kad lenkų bajoras pagrobė gražuolę Magdę, norėdamas ją vesti, o apimtas sielvarto tėvas padaręs žmogaus ūgio Magdės statulą, iš kurios akių pabiro ašaros, atsirado šulinys (Vitkus V., 1993a). Pasak kitų, ta Magdė čia prausdavosi (Stankus S., 1971). Sakoma, kad toje vietoje, kur vėliau atsirado šulinys, gyveno turtinga lenkė su dviem dukterimis. Pas jas tarnavo ir graži mergaitė Magdė, šeiminių vadinama Magduse. Abi dukros sumanė motiną nunuodyti ir nuolat duodavo jai valgyti aguonų, kurios motiną veikė kaip narkotikas (?). Ilgainiui šeiminkė ėmė dusti ir šaukdavo: "Mak dusit". Dukterys manė, kad motina visą turtą nori palikti Magdei ir ją šaukia pas save (Vitkus V., 1993a). B. Magdė buvo sena

pana, kartą ėjo pro šaltinį ir įkrito, paskendo. Žmonės vandeny pamatė tik jos kurpes ir suprato, kad Magdė prigėrusi (V.V.). C. Kareiviai iš kaladės čia buvo padarę bobą (Magdė ? - V.V.) ir liepdavo ją žmonėms bučiuoti. Už tai žmonės kareiviams duodavo pinigų (Davainis-Silvestraitis M., 1973). Amžiaus pradžioje iš Magdės šulinio vandenį ėmė ir vartojo bene pusė Raseinių gyventojų. Žinomas posakis: "Išėlus lygu Raseinių Magdė" (VUB F213-55/31).

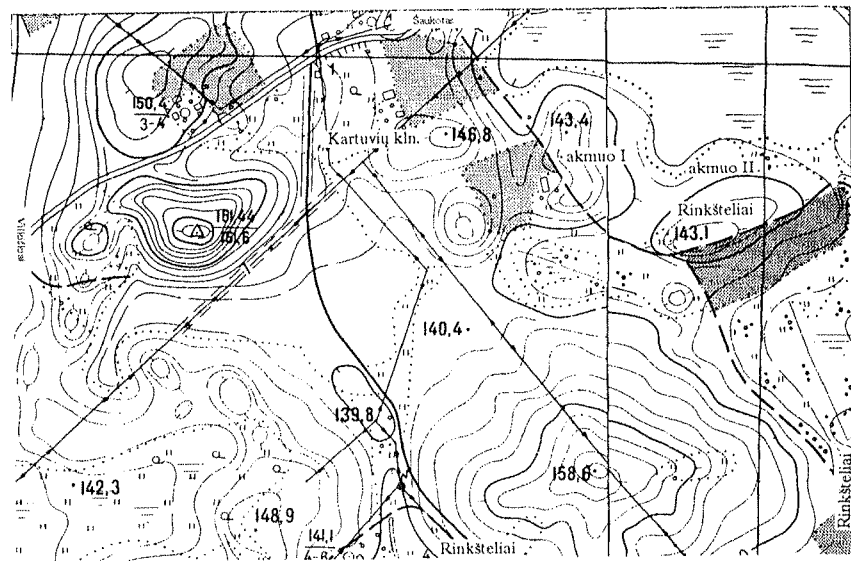
Š. ŠLIAVAS J., 1978, 169; VITKUS V., 1993a; VUB F213-55/31; V.V. L. DAVAINIS-SILVESTRAITIS M., 1973, 432 (Nr.517); STANKUS S., 1971, 3(NUOTR.).

RINKŠELIAI (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

840. DIDYSIS AKMUO (buvo mitologinis akmuo Ar-902) - per 300 m į PR nuo kelio Šiluva-Šaukotas, ant kalvos, ariamo lauko pakraštyje, apie 250 m į P nuo L.Valinčiaus sodybos. Į PR nuo akmens, iš pelkių išteka Žobros upelis. Akmuo - pilkšvai rusvas,

Pav. 643. Rinkštelių Didysis akmuo. Aut. nuotr., 1995

Pav. 644. Rinkšelių Kartuvių kalnas, Didysis akmuo (I), akmuo su dubeniu (II)

netaisyklingos formos, plokščias, 4,5x5,5x1,5 m (pagal LGP - 4x4x1,5 m, pagal 1980 m., MMT - 5,5x5x1,3 m), suskilęs trenkus perkūniui. V pusėje - nuo akmens per visą jo ilgį atskilusi "pakopa", iš Š - natūrali, kiek mažesnė "pakopa". Viršuje akmuo šiek tiek natūraliai įdubęs. 120 m į V nuo akmens - Kartuvių kalnas (Nr.842). Pasakojama, kad M. Gorodeckis, kasinėdamas prie akmens, rado žalvarinių dirbinių (AP). PAVAV. "Po akmeniu esą paslėpti skrynias su užkeiktu lobiu, kurių saugoja pats velnias. Velnias nuolat tupėdavęs po akmeniu. Kai jis kartą atsitūpė ant akmens, Perkūnas trenkė į velnią ir perskėlė akmenį" (AP). Rinkšelių kaime prieš Antrąjį pasaulinį karą ištirti 2 senojo geležies amžiaus pilkapiai, iš kaimo į muziejus yra patekę V-IX a. radinių.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/74-75 (RINGŠTELIAI); 1980 m. MMT zv., AS 2243/

58-59; AP (P. JAGMINAS, 1963 10 24); V.V. L. IA, 77(Nr.228); LGP, 229.

841. AKMUO (buvo *akmuo su dubeniu Ar-913*) - per 300 m į PR nuo kelio Šiluva-Šaukotas, apie 250 m į R nuo Didžiojo akmens (Nr.840), tarp kelių susmegusių žemėn akmenų. Akm. - rausvas, smulkiagrūdis, 100x90

Pav. 645. Rinkšelių akmuo su dubeniu. D. Vaitkevičienės nuotr., 1995

cm dydžio, h=35 cm granitas. Akmuo plokščias, turi 14x18 cm dydžio (ovalo formos) dubenį, kurio dugno griovelių gylis - 3-3,5 cm, dubens vidurys neišvalytas ir yra vos 1,5-2 cm gylis.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/74; 1980 m. MMT zv., AS 2243/59; V.V. L. IA, 77(Nr.228).

842. KARTUVIŲ KALNAS - 170 m į PR nuo kelio Šiluva-Šaukotas atsisakojimo į Rinkšelių kaimavietę, 130 m į P nuo pirmojo kelio. Kartuvių kalnas - nuarta, R-V kryptimi pailga, kelių metrų aukščio, apie 70x40 m dydžio, pakiluma.

Š. V.V.

SAUGAILIAI (BETYGALOS SENIŪNIJA)

843. ŠALTINIS - Luknės upės dešiniajame krante, įteka į Luknę. Buvo tikima šaltinio vandens gydomąja galia, čia žmonės gydydavosi net psichines ligas.

Š. V.V.

SKIRMANTIŠKĖ (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

AKMUO buvo dvaro laukuose, apie 750 m į R nuo kelio Betygala-Pikčiūnai-Žaigynys, apie 750 m į R nuo Skirmantiškių PR pakraščio, keliuko Kupsčiai-Pirktiniai Š pusėje. Akm. buvo netaisyklingos formos, net 7,5 m ilg., 6-6,5 m pl., h=1,5-2 m, "su įdubimu viduryje". Apie 1965 m. suskaldė P.Terasas ir sudėjo į pamatus.

Š. 1980 m. MMT zv., AS 2243/61-62.

Pav. 646. Smulkiškės dauba (centre). Aut. nuotr., 1994

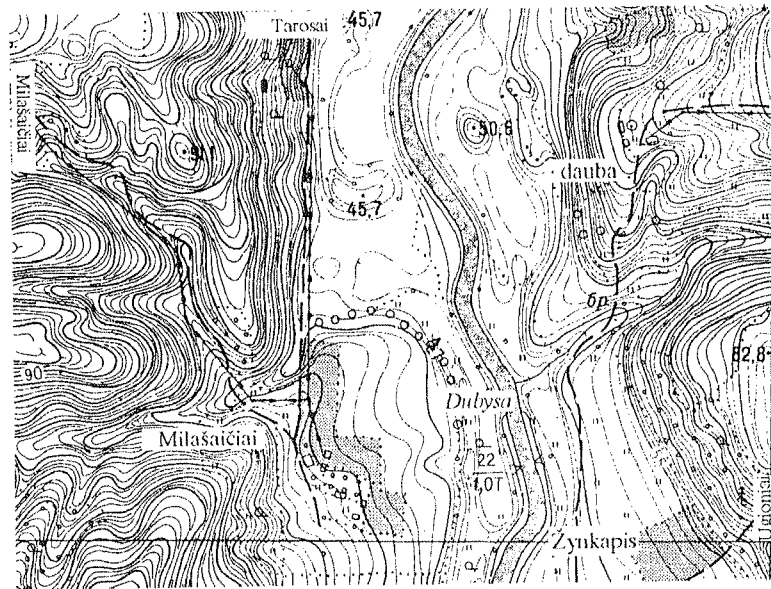
SMULKIŠKĖ (BETYGALOS SENIŪNIJA)

844. DAUBA - Dubysos slėnio šlaite, į V nuo Bakučių sodybos, už tvartelio pastato. Nedidelė loma, maždaug 15 m ilg. (ŠR-PV), 9-14 m pl. (ŠV-PR), su "įėjimu" iš PV-V pusės (nuo Dubysos). Dauboje matyti nemaža nedidelių, skaldytų, tašytų akmenų. Visi daubą apaugę medžiai - ir šlaite, ir lomoje - viršūnėmis susiviję, susisukę virš daubos (!). PAVAV. Šioje dauboje žimajorai skaldė, tašė akmenis Dubysos krantinei grįsti ir jiems čia auksiniais pinigais velniai (?) mokėdavo atlyginimą (V.V.). Apie 500 m į P - Ugionių Žynkapis (Nr.856).

Š. V.V.

STUNGURIAI (VIDUKLĖS SENIŪNIJA)

845. AŽUOLAS. Pro jį einant, medis girgždėdavo. PAVAV. Vienas praeivis, išgirdęs ažuolą girgždant, pasakė: "Garbė Jėzui Kristui". Iš

Pav. 647. Smulkiškės dauba, Ugionių Žynkapio vieta

ąžuolo atsakė: *“Trisdešimt metų laukiau, kad mane iš skaistyklos išgelbėtų, nors vienas išvadavo”* (pasak. O. Skirmantienė, Juozo, g. 1911, Didvejų k., d. gyv. Viduklėje. Užr. 1982 m.).

Š. VUB F213-322.

ŠIENLAUKIS (VIDUKLĖS SENIŪNIJA)

846. DEIVIŲ (?) AKMENYS. 1846 m. A.L. Jucevičius, aprašęs Deivių akmenis Kerežių kaime, Šiaulių apskrityje, pažymėjo: *“Prieš keliolika metų jų buvo kelios dešimtys palei Šešuvos upę, netoli nuo Felikso Stankevičiaus kaimelio Šienlaukio; jie buvo suvartoti pamatams”*.

Š. 1980 m. MMT žv., AS 2243/64 (NELOKAL.); VAK 39/324-326. L. JUCEVIČIUS

A.L., 1959, 84; IA, 77; LAM, 245 (ŠINLAUKIS; YRA AKMUO-AUKURAS).

ŠILUVOS SENIŪNIJA

847. PELKĖ TYRULIAI - į ŠR nuo Šiluvos, Tytuvėnų apylinkių Tyrulių tąsa. PADAV. A. Bevežant Šiluvos bažnyčios naujus varpus per užšalusius Tyrulių pelkes, arkliai pasibaidė, vienas varpas išvirto ir, pramušęs ledą, nugrimzdo. Mažąjį varpą parvežė, o didysis likosi. Duobė ilgainiui virto liūnu, paskui net ežeru. Tik Šiluvos bažnyčioje pradėjo skambėti naujasis varpas, atsiliepė ir Tyrulių pelkėse paskendęs varpas. Žmonės prie iškilusiojo norėdavo prieiti, bet vos tik prisiartindavo, varpas vėl nuskęsdavo. Kartą klebonui prisispavono, kad norint varpą išimti, reikia suimti visus bažnytinius daiktus ir su procesija

giedant, eiti artyn ežero. Viena sąlyga - nieko negalima pamiršti. Sekmadienį procesija artinosi, varpas iškilo, bet vos klebonas priėjo prie ežero, varpas pasinėrė. Pradėjus tikrinti daiktus paaiškėjo, kad pamirštas vožtuvėlis žvakėms gesinti. Nuo to laiko varpo niekas nebegirdėjo ir nebematė iškylant. B. Rusas “technikas” nėrė ir matė varpą dugne, tik pasakė, kad prie jo prieiti negalima - varpą laiko apkabinęs didelis žaltys. C. Pelkių dvasia - graži mergaitė, gera kaip angelas, kerštinga kaip demonas.

Š. LTR 3116/3667 (AKMENIŲ K. DURPYNĖSE). L. ŠIDLAUSKAS V., 1937, 5; VILAINIS A., 1937.

848. MIŠKAI Šiluvos apylinkėse. PADAV. “Pagonystės laikais” už Šiluvos, girių viduryje, buvo ežeras, prie kurio pagonys kūrėdavo šventą ugnį. Ugnį jie kūrėdavo ant akmens, kuriame buvo iškalti briedžio ragai ir arklio pasaga (akmuo sudaužytas pokario metais).

Š. LTR 5036/220.

849. UPELIS VELIUONĖLĖ, VELIONKA - Dratvens dešinysis intakas, apie 3 km ilg., teka iš P į Š, toliau pasisuka į R.

Š. LŽV (J. STAUGAITYTĖ, 1935; BALTMISKIS); LŽV (J. STAUGAITYTĖ, 1935; JANAPOLIS); L. VARDYNAS, 189 (ŠILUVA).

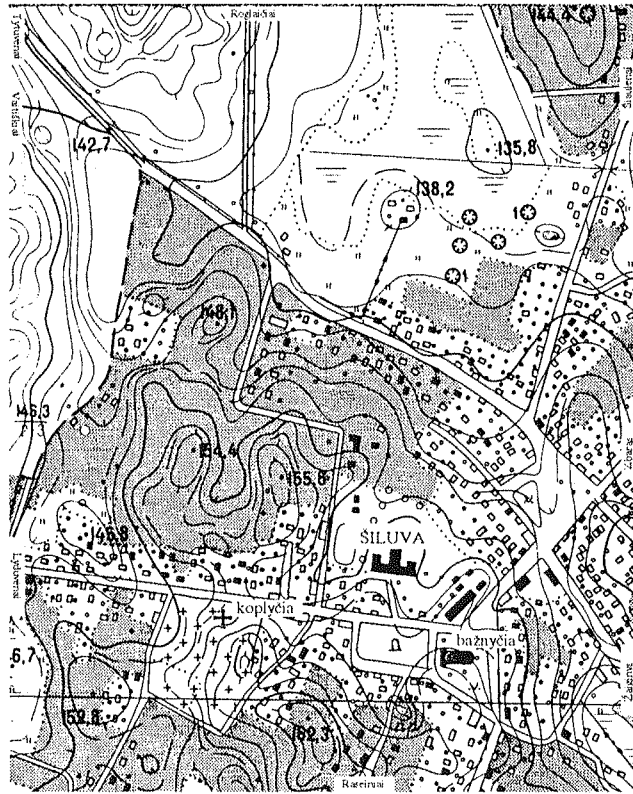
ŠILUVA (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

1413 m. Šilas (dabartinė Šiluva) su visom žemėm ir žmonėmis atiduotas

Žemaičių valdytojui P. Gedgaudui. Jis 1457 m. pastato pirmąją bažnyčią, o jai sudegus, 1500 m. - antrąją. Jau XVII a. Šiluvos bažnyčioje nurodomas *stebuklingas Dievo Motinos paveikslas*. PADAV. *Romantiški padavimai nusako, kad ant kalvos, kurios viršūnėje dabar stovi Šiluvos bažnyčia, senosios lietuvių tikybos laikais degusi šventoji ugnis, skirta išminties dievaitei Budai*” (Kviklys B., 1991, 4/543). Tokią dievaitę XIX a. pradžioje aprašo istorikas T. Narbutas (*“Išminties dievė. Jos vardą paėmiau iš vieno liaudies padavimo, išgirsto Klai-pėdos apylinkėse, iš kurio aiškėja, kad šiuo vardu dievinta išmintis”*). - Narbutas T., 1992).

L. AL, 6 (Nr. 90); JURSA L., 1992, 29-30; KVILYS B., 1991, 4/543; LAM, 244 (BAŽNYČIOS VIETOJE SENOVĖJE BUVO LIETUVIŲ ŠVENTYKLA); NARBUTAS T., 1992, 81; POVILONIS J., 1933, 734-735.

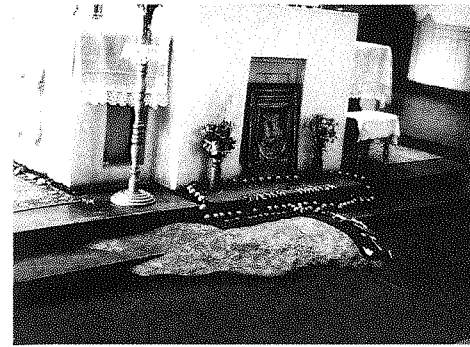
850. AKMUO su MARIJOS PĖDOMIS - Šiluvos Švenčiausios Dievo Motinos apsišventinimo koplyčioje, Lyduvėnų gatvėje. Vadinamasis akmuo su “pėdomis” ir dar 3 akmenys yra koplyčioje, altoriaus postamente, įmūryti į koplyčios grindis. V altoriaus papėdėje - matoma 2,25 m ilg. (ŠR-PV), 95 cm pl. (ŠV-PR) dydžio, 15-18 cm virš grindų akmens dalis, R - vienas šalia kito likę trys akmenys. PR matoma 70 cm ilg. (ŠR-PV), 50 cm pl. (ŠV-PR), 35 cm aukščio dalis, viduriniojo - maždaug 1x1 m dyžio ir iki 52 cm aukščio dalis. Šiame akmenyje yra nežymūs, bučiuojant akmenį nugludinti įdubimai, matyt, ir laikomi Marijos “pėdomis”. Š šios grupės akmens matoma 90 cm ilg. (ŠR-PV),

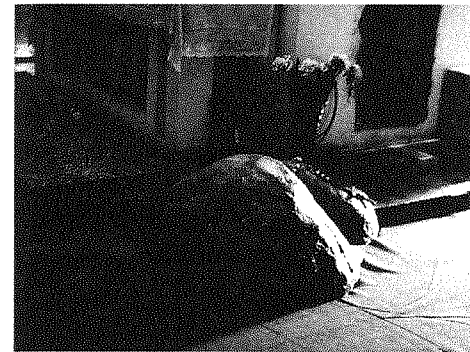
Pav. 648. Šiluvos akmenys (koplyčios viduje)

50 cm pl. (ŠV-PR), 13-14 cm aukščio dalis (abu šie akmenys, regis, buvę atskiri?, dabar matomi sujungti-sucementuoti). Visuose akmenyse yra nedidelių duobučių (žmonės taip imdavo akmenų dulkes gydymui (?), visi akmenys - pilko su rausvais tarpais smulkiagrūdis granitas. Architektūros muziejuje saugomas architekto A. Vivilskio Šiluvos koplyčios centrinio projektuojamo altoriaus planas, darytas apie 1906 m. (Проектъ Часовни Божей Матери въ м. Шидловъ Ковенской губ. Россiенскаго уезда. Планъ), kuriame matyti, kad architektas altorių projektavo ant dviejų, vienas šalia kito esančių akmenų. Projekte galima atpažinti dabar V

altoriaus pusėje esantį akmenį ir visą R pusėje esančią akmenų grupę (pagal to nupiešto akmens kontūrus). Išėity, kad statant altorių, tik jau pagal kitą projektą, akmenys buvo perkelti taip, kad stovėtų naujojo altoriaus šonuose. PAVAV. Akmenyje yra atsispaudusi Dievo Motinos pėda, kada ji ant akmens stovėjo (Buračas B., 1937c). 1848 m. vysk. M. Valančius "Žemaičių vyskupystėj" be kita ko rašė: "Kozakevyčia, matydama apskui Šidlavos dideliai daug tebesant kalvinų, pastatė tame miestely mažą medžio bažnyčią, nes, maž katalikų parakvijoje tesant, vylės, jog ir ta šmėkšos pustuščiai, datyrimas vienok spėriai kitką parodė. Paskelbtas

Pav. 649. Šiluvos akmuo koplyčioje (rytinėje altoriaus pusėje). Aut. nuotr., 1995

Pav. 650. Šiluvos akmenys koplyčioje (vakarinėje altoriaus pusėje). Aut. nuotr., 1995

apsireiškimas švenčiausios Marijos ant akmens ir įstatyta į didįjį altorių stebuklinga maliavonė motinos dievo patraukė iš visų Žemaičių daugybę žmonių taip, jog 1629 metuose per atlaidus, arba atpukus už gimimo Marijos panos 11 000 katalikų priėmė švenčiausią sakramentą [...] Tokia eile kalvinai Šidlavos parakvijoje skubiai gaišti pradėjo" (Valančius M., 1978). Marijos apsireiškimo istoriskumui pagrįsti nurodomas Šiluvos bažnyčios archyve saugomas vieno lapo spausdintas pergamentas be autoriaus ir leidimo metų. Atrodo, tik Šiluvos kunigas klebonas M. Jurgaitis (klebonavęs 1903-

1926 m.) ant jo užrašė 1786 m. datą. Kadangi 1786 m. - Šiluvos Dievo Motinos paveikslas vainikavimo metai, tikėtina, kad ta proga buvo išspausdinta ir Šiluvos bažnyčios istorija - "Stebuklingos Švenčiausios Panelės Šidlavos bažnyčios steigimo, žlugimo ir atgavimo istorija", kurioje Marijos apsireiškimas aprašomas taip: "Vieną kartą lauke, kur piemenėliai ganė bandą, pamatė prie didelio akmens poniją palaidais plaukais, laikančią rankose kūdikėlį ir gaudžiai verkiančią. Vienas iš piemenėlių tuojau nubėgo pas kalvinistų katechistą ir pranešė, ką matęs. Katechistas, pasiėmęs su savimi mokytoją Saliamoną, prisiartinio prie akmens ir, pamatęs poniją, kreipėsi į ją: "Ponia, ko verki?" Ta atsakė: "Todėl, kad prieš tai tose žemėse garbino mano sūnų, o dabar čia sėja rugius". Taip pasakiusi, išnyko. Tuos žodžius išgirdę, katechistas su mokytoju tarė: "Šmėkla kokia tai buvo, ar fantazija".

Paskui, vakare, parginę bandą, piemenėliai ėmė pasakoti apie regėtą įvykį valstiečiams, tarp kurių atsirado vienas daugiau kaip šimto metų, nuo senatvės apakęs senelis, kuris tarė: "Ponai, kaimynai, kalbėkite ką norite, ne kokia šmėkla ant akmens pasirodė, bet pati ponija su savo sūneliu, kurio garbei tose žemėse prieš aštuoniasdešimt metų buvo senoji katalikų bažnyčia, o mūsų ponai ją pražudė" (Vaišvila A., 1972), B. Buračas nurodo, kad 1612 m. piemenėliams prie akmens pasirodė "moteriškė palaidom kasom, sūnų rankose laikanti ir gaudžiai verkianti". Tuomet žmonės prisiminę čia buvus pagoniškąją šventvietę (kad "ši vieta nuo senovės laikų yra laikoma dideliai stebuklinga"), kiti gi kalbėjo apie čia

buvusią katalikų bažnyčią, tretį - apie ties akmeniu paslėptus užkeiktus turtus (Buračas B., 1937c). Tōs kalbos pasiekė ir Žemaičių kanauninką J. Kazakevičių, kuriam kilo mintis teismo keliu iš kalvinių atkovoti ten buvusias katalikų bažnyčios žemes. Tuo tikslu beieškodamas fundacinių dokumentų Žemaičių žemės teismo knygoje, jis rado du sulipusius lapus, kuriuos atskyręs perskaitė tik šiuos žodžius: "O aš, Morkuvienė-Vnučkienė maršalkienė [...] ir tas stabmeldžių (t.y. katalikų. - V.V.) žemes visiems laikams prijungiu prie mano Šiluvos evangelikų bažnyčios" (Vitkus V., 1993; pagal Vaišnora J., 1958. - tekstas išgalvotas). Grįžęs į Šiluvą, J. Kazakevičius surado aklą senelį ir paprašė jam parodyti tą vietą, kur stovėjo senoji katalikų bažnyčia. Tik atėjęs į senąją katalikų bažnyčios vietą, senelis praregėjo ir parodė, kur užkasti bažnyčios fundacijos dokumentai. Tuo metu skilęs pusiau didelis akmuo (koks? - V.V.), ir tai buvęs ženklas, kad taip atskils Šiluvos bažnyčios žemės nuo evangelikų. Byla po 15 metų bylinėjimosi katalikų buvo laimėta (Vitkus V., 1993). Labai neįžymiai bažnytinės legendos siužetas skyrėsi ir pirmame jos Žemaičių kanauninko Šiluvos klebono M. Sviechauskio užrašyme 1661 m. Ten sakoma, kad Marija apsireiškė ant didelio akmens, kur šiandien stovi koplyčia (Vaišvila A., 1972), ji akmenyje įspaudė savo pėdą, ant akmens biro Marijos ašaros (Vitkus V., 1993).

1625 m. Šiluvos altarija buvo įsteigta arti kapų (šalia akmens), 1739 m. bažnyčios inventoriuje minima, kad ant akmens stovi koplyčia, o jos viduryje,

ant paties akmens, yra Marijos paveikslas stebuklui atminti. 1818 m. vysk. S. Giedraitis tos koplyčios vietoje pastatė naują koplyčią, ant paties akmens padarė altorių, virš jo pastatė Marijos statulą. 1910-1924 m. pagal A. Vivulskio projektą čia pastatyta dabartinė koplyčia. Šventasis akmuo koplyčioje gydė įvairiausias ligas ir "šiaip negeroves". Aplink akmenį maldininkai eina keliais, bučiuoja jį, anksčiau kiekvienas maldininkas atiskeldavo akmens ir nuoskalą laikydavo namie kaip relikviją. Trindavo ta nuoskala žaizdas, skaudulius. Greitai buvo uždrausta akmenį skaldyti, nes jau seniai jo būtų nebelikę. Ant akmens buvo dedamos aukos, pinigai, kitokios brangenybės, buvo duodami apžadai, meldžiamasi (Buračas B., 1937c). 1994 m. prie akmens, altoriuje, įtvirtinta lenta su užrašu: "Šventas Tėvas Jonas Paulius II 1993 09 07 meldėsi prie šio altoriaus, atsiklaupęs pabučiavo šį akmenį ir jį palaimino".

Š. VITKUS V., 1993; V.V. L. BURACAS B., 1936f, 4; BURACAS B., 1937c, 3; BUSZYNSKI I., 1859; BUSZYNSKI I., 1874, 81-84; JUCEVIČIUS A.L., 1959, 371-372; LAM, 244 (KAPŲ KOPLYČIOJE YRA AKMUO, ANT KURIO, PAGAL PADAVIMUS, BUVO APSIREIŠKUSI PANELĖ MARIJA. AKMUO LAIKOMAS STEBUKLINGU); PA, 22, 79 (Nr. 208); VAIŠVILA A., 1958, 343-362; VAIŠVILA A., 1972, 38-40; VALANČIUS M., 1978, 2/113-114.

851. PUŠIS ŠNABIO PYPKĖ augo šilo gatvės gale, ant nedidelės kalvelės, apie 300 m nuo miško, vieniša. Pušis buvo maždaug 15 m aukščio, kamieno negalėdavo apglėbti du ilgarankiai vyrai. Maždaug 1 m aukštyje kamienne buvo išdeginta drėvė,

Pav. 651. Pušis Šnabio pypkė (Želvys P., 1989)

kurioje tilpdavo 2 vaikai. Apie 4 m nuo žemės nuo kamieno atsišakojo seniai nulūžusi stora šaka, primenanati pypkę. Apie 1970 m. pušį išlaužė audra. PADAV. Kadaisė po pušimi mėgdavo sėdėti dvarininkas Šnabys (Šnabavičius - LŽV) ir rūkyti pypkę. Todėl pušis buvo pavadinta Šnabio pypke. "Dabar niekas nepasakys, kuriam iš Šiluvos kunigų atėjo mintis "Šnabio pypkę" paskelbti šventu medžiu. Atsirasdavo tikinčiųjų, kurie dievdirbių sukurtus rūpintojėlius, Marijas, koplytėles kalė prie Šnabio pypkės. Ir tikintieji su didžiausia pagarba žvelgė į pušį, kuri iš tiesų galėjo turėti ne mažiau kaip 500 metų. Atsirasdavo nemaža tokių, kurie ar peiliuku, ar piršto nagu atsilupdavo pušies luobelį, atsipjaudavo švento

medžio žievelės ar medienos gabalėlį, įsidėdavo į maldaknygę ar nosinaitę ir iš šventą relikviją gabendavosi į namus".

Š. LŽV (A. BERZINIENĖ, 1935); L. ŽELVYS P., 1989 (NUOTR.).

852. AKMUO VELNIO GIRNA gulėjo miestelio lauke, buvo perkūno apskaldytas. PADAV. Žiemą, besiantinant audrai, žmogus ėjo iš darbo pro šį akmenį ir mato ant akmens sėdintį susirangiusį, malantį taboką velniūkštį. Žmogus sako: "Padėk Diev, ponaiti!" Velnias nusikvatojo, kviečia žmogų "pasitabokinti" skania maltine taboka. Žmogus tik persižegnojo ir nuėjo. Perkūnas tuoj netrukus skėlė į akmenį, pakvipo siera, velnio nebeliko. Paskui pamatė, kad ir akmuo perskeltas.

L. BURACAS B., 1939c, 3.

853. VARPELKĖ - apie 800 m į V nuo Šiluvos, kelio Šiluva-Lyduvėnai Š pusėje. Teigiama, jog pelkaitės kontūrai primena varpą. Pelkaitė - išstęsto lašo formos, apie 150 m ilg. (ŠV-PR), 10-60 m pl. PADAV. Vežė keliu varpą, bet pasirodė Velnias, ir, arkliams pasibaidžius, varpas iškrito į pelkę (Vaišvila A., 1971; pasibaidė arkliai, gal ratas užšoko ant akmens. - Jurša L., 1992).

L. JURŠA L., 1992, 5; VAIŠVILA A., 1971, 3.

ŠNIPAIČIAI (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

854. AKMUO su dubenėliais buvo apie 200 m į Š nuo kelio Rasciniai-

Baisogala, prie pat P.Stelmoko sodybos, lauke. Akmuo buvo maždaug 100x70 cm dydžio, plokščias, turėjo 9 dubenėlius (pagal 1980 m., MMT - apie 7, "dauguma duobučių buvę maždaug 5-10 cm skersmens ir apie 1-3 cm gylio, o dvi - "mažytukės""). Apie 1975 m. sunaikintas melioratorių. PAVAV.. "Pikčiūnų ir Šnipaičių krūmuose yra toks akmuo, kuriam kiekvieną metų atsiranda po vieną dobę; taip, kaip su kulnu išsukta. Yr teisybė, kad atsiranda, aš pats ištyriau" (LTR 260/524). Gretimame Kupsčių kaime buvo randama senojo geležies amžiaus dirbinių iš kapų, taip pat retušuotų titnago skelčių, žeberklų ašmenėlių, smulkių dirbinėlių, nuoskalų, keramikos. Iš šio kaimo į muziejų pateko titnaginio lėšio pjūvio kirvio su šlifavimo žymėmis dalis ir akmeninio kirvio pentis. 400 m į ŠV buvo Dapkaičių akmuo su dubenėliais (Nr. 800).

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/76-77 (AKMUO SU DUBENIŲ; NELOKAL.); 1980 m. MMT žv., AS 2243/65; LTR 260/524; VAK 38/47. L. DAKANIS B., 1984, 106; SUŽEISTAS VĖJAS., 1987, 86.

TENDŽIOGALA (PAGOJUKŲ SENIŪNIJA)

855. ALKAGIRIS minimas 1588 m. dokumente.

L. AL., 8 (NR.136); BUGA K., 1924, 57; СПРОГИС И.Я., 1888, 4.

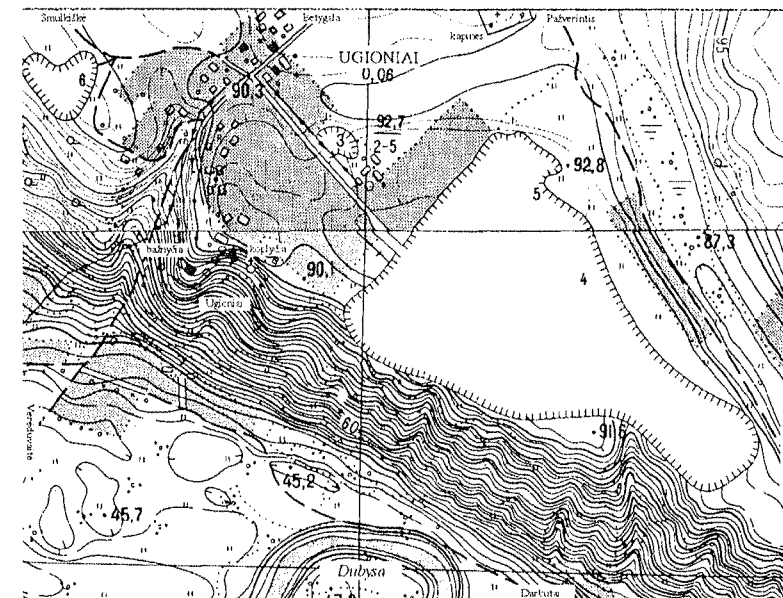
UGIONIAI (BETYGALOS SENIŪNIJA)

856. ŽYNKAPIS, ŽINKAPIAI (senkapiai Av-1031). PAVAV. Tai "žynių

kapai", kitų teigimu, čia gyvus degino žmones, kurie "daug žinojo" - žynius, raganas, čeraunykus, kad jie nečerėtų (V.V.). "Močiutė sakydavo, ten žynius degino, kur ten tokie pranašai, buvo pranašai žyniai, užkerėtojai va ten, visokie [...] Jie labai užburdavo viską - užburdavo gyvulius, nugriūdavo. Už kiek laiko jis atsikelia, vėl eina gyvulus. Kad užkerėja ką nors ir padaro pagal sava" (pasak. I.Arbačiauskienė, Stasio, g.1938 m., Ugionyse, d.gyv. Kaune. Užr. V.V. 1994). Be to, kai norėję vieną žynį sudeginti, tam ant krūtinės atsirado ledas, kuris nedegė. Po to toje vietoje atsirado duobė (?), kurios žymės, sakoma, dar buvo matomos (pasak. P.Balsienė, g.1886 m. Pakalniškėlių k. Užr. J.Trinkūnas). Žynkapio žemėje buvo randama įvairių senovės dirbinių, "šukų" ir kt.

Š. LŽV (K. JUŠKAITYTĖ, 1936; PAKALNIŠKIAI); VAK 38/102-103; V.V. L. KVIRKLYS B., 1991, 4/557.

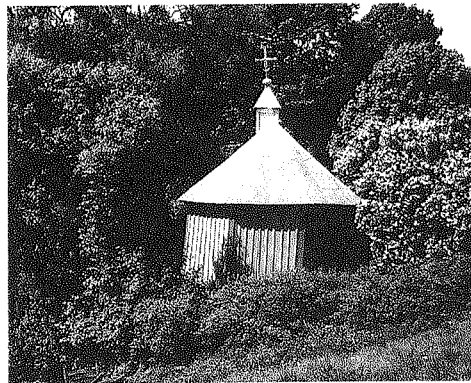
857. ŠALTINIAI. Kaime, Dubysos slėnio šlaituose, trykšta keletas šaltinių, vienas didesnis upelis. Labiausiai žinomas ir lankomas yra šaltinis, virš kurio šulinio XIX a. pastatyta medinė koplyčia. Bet tokia pati reikšmė (imamas vanduo gydymuisi, prausiamasi) teikiama ir keliems kitiems šaltiniams prie koplyčios: maždaug už 8 m nuo koplyčios į PR, virš šaltinio, įrengtas šulinys, apie 10 m į ŠV - taip pat, kiek žemiau koplyčios (į PV) trykšta dar vienas šaltinis (ar galbūt nubėga koplyčios šaltinio vanduo?). Šis - ilgesnis, nuteka į patį Dubysos slėnį. PAVAV. A. Senovėje ištryško šaltinėlis, jis buvo pašventintas ir imtas laikyti šventu, stebuklingu. "Taip jau pasakoja,

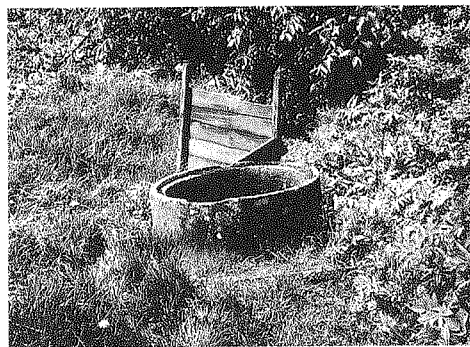
Pav. 652. Ugionių koplyčia (šulinys viduje)

kad šventino jį. Vanduo kada pradėjo kilti į viršų, tas geras vanduo, ir ypač į pietus, į pietus, į Saulės pietų kryptį [...] ir teka čia jisai nuein" (pasak. B.Reifonas, Kazimiero, g.1915 m., Verėduvaitės k. Užr. V.V. 1994). B. Prie šaltinio pasirodė Marija, ji čia prausė burną, ir vėliau žmonėms sapnavosi, prašė, kad jai pastatytų "namelį" - koplytėlę (V.V.). Švenčiausia Panelė Marija ėjo iš Sereščiaus į Šiluvą ir Ugionyse buvo apsištojusi (V.V.). "Butkiškėj pasirodė Marija, čia už Ariogalos, Ugionyse nusiprausė, a Šiluvoj apsištoje, tai mano uošvis sakydavo" (pasak. E.Rupeikienė, Petro, g.1934 m. Ugionyse. Užr. V.V. 1994). C. Šventasis šaltinis - Marijos ašaros, buvo sakoma, kad Marija čia verkusi (V.V.). D. Kartą tarnaitė nuėjo iš šulinio parnešti vandens ir rado Marijos paveikslą. Pasakė klebonui - tas nepatikėjo. Rytojaus dieną nuėjo pažiūrėti, tikrai - paveikslas prie šulinio. Klebo-

nas parnešė jį, užrakino skrynioje, bet paveikslas ir vėl "tenai šaltinėlyje". Jau po to virš šaltinio šulinio buvo pastatyta koplyčia (V.V.). 1842 m. A.L.Jucevičius rašė: "Tad 1413 metais Vytautas su savo broliu Jogaila atvyko čia (į Žemaitiją. - V.V.) ir pradėjo atverčiamąjį darbą nuo griovimo stabmeldžių aukurų, stovėjusių toje vietoje, kur šiandien Uogionys vadinasi. Abu broliai, gerai mokėdami lietuviškai, vietos žmonių kalba dėstė savo valdiniam tikėjimo tiesas, atgabenę iš Lenkijos dvasininkų ir pačioje pradžioje įkūrė devynias parapijas. Liaudis miniomis plūdo apsimazgoti išganymo vandeniu [...]" (Jucevičius A.L., 1959). 1848 m. "Žemaičių vyskupystėj" vysk. M.Valančius rašė: "Pusėj septynioliktojo amžiaus kažki kas Ugioniuose, ant pat krašto Dubysos, pastatė koplyčią, kurioj kunigas, iš Betygalos atvažiodamas šventomis dienomis, mišias laikydavo. Ties koplyčia buvo

Pav. 653. Ugionių koplyčia virš šaltinio. Aut. nuotr., 1994

Pav. 654. Ugionių šaltinis prie koplyčios. Aut. nuotr., 1994

niekuomet nešąlęs šaltenis. Metuose 1657 kana kas pradėjo pasakotis, 28 d. lapkričio Ugioniuose matęs ties pat šalteniu kybančią ant oro maliavoną, arba abrozda, motinos dievo. Nieko netrukus mažne po visus Žemaičius žmonės pradėjo šnekėti apie tą pasirodijimą maliavonės motinos dievo, dar pridurdami, jog nuo to laiko kas vien skaudančias akis nuplauna Ugionių šalteny, tuojau išgyna. Tikėdami tam, žlibieji žmonės iš visų pusių būriais pradėjo eiti į Ugionius. Buvo ir tokių spitrių, kurie ir pagydė akis savo, nes visuomet geliančias akis šaltenio vandeniui kiek tiek gali pagelbėti. Pajutęs tuos dalykus, vyskupas Parčevskis

1658 metuose 14 d. sausio Mateušą Zaleskį, Kazimierą Laukominą ir Vaitiekų Vitkevyčią, džekonus, taipogi Povilą Zaranką su Jonu Cundzevskiu, ponu, išsiuntė į Ugionius, kad pačioj vietoj išsiklaustų, ar įdėm atsitiko toks apsi-reiškimas ant šaltenio, ar ne. Tie nuvažiavę klausinėjo kiek tinkami, bet nė vieno žmogaus, savo akimis apsi-reiškimą mačiusio, nerado. Todėl vyskupas apsi-reiškimo nepatvirtino, į Ugionius vienok žmonėms vaikščioti ir šalteny skaudančias akis mazgoti neužgynė” (Valančius M., 1978, 2/133). B.Kviklys rašo: “Vietovės vardas siejamas su amžinąja ugnimi, kuri čia senosios lietuvių tikybos laikais degusi. Iš Dubysos upės kairiojo kranto tryškęs šaltinis, kažkurios dievybės globojamas, turįs stebuklingos gydamosios galios. Net ir žemaičiams krikštą priėmus, amžiną ugnį užgesinus, krikščionių dvasininkams draudžiant, žmonės šią vietą lanke, aukas nešę, šventojo šaltinio vandenį gėrė ir juo skaudamas vietas mazgojė” (Kviklys B., 1991, 4/557). “Ugionei dabar rokujami už stebuklingą vietą. Arti bažnyčios yra szulinyš koplyczėle ap-ręstas, kurio vandeniu esąs stebuklingas. Kad vieną kartą valė tą szulinį tai ant jo dugno rado visokių senovės pinigų, primėtytu musu sentėviu ant aukos” (Aušra, 1885). Daugiausiai žmonės šaltinio vandens ima Didijį šeštadienį prieš Velykas, Sekminių dieną ir per Žolines. Vanduo po to visus metus naudojamas akių, vidaus, kitų ligų, žaizdų gydymui, “krapišimui” ir pan. “Kur neregėjims, tai aidavo, pasiimdavo to vandens, ir pagydavo, jau pagydavo, praregėdavo, dabar tai nėra elgetų, o, bet anksčiau, per šitus atlaidus [Sekminių]

Pav. 655. Ugionių šaltinis koplyčioje (šulinyš po Marijos statula). Atlaidai septintą sekmadienį po Velykų. Aut. nuotr., 1994

tai čia, ten būdavo visą laiką toki visi nukentėję rinkdavosi, ten meldavosi, žodžiu, invalidai, tai čia toj vietoj Marija pasirodė.. ir būtinaj pasiimdavo to vandens iš tenai” (pasak. A.Rupeika, g.1957 m., Ugionyse, d.gyv.Šilutėje. Užr. V.V. 1994), “čia stebuklingas (vanduo), i prausiamės, i vandenį vežamės, šventintą, stebuklingą” (1994 m.; V.V.). Iš šaltinio gydymuisi buvo renkami ir akmenėliai, jais trinamos skaudamos kūno vietos, akmenėliai dedami prie skaudamų dantų. Daug žmonių čia apsižadėdavo, aukodavo pinigus, audinius, rankdarbius (bažnyčiai). Prie šulinio koplyčioje atlaidų metu sėdėdavo maršalka (kaimo seniūnas ? - V.V.), ir jam atėjusieji, kurie norėdavo užpirkti Ugionyse mišias, sumokėdavo

jam už tas mišias pinigus. Kasmet per atlaidus Ugionyse, procesija iš bažnyčios eina į koplyčią, šaltinį pašventina. Nuo koplyčios virš šaltinio iki bažnyčios - apie 100 m, tarp jų padarytas takas. Apie 1 km į PR nuo šaltinio - Ročiškės piliakalnis (Ar-883).

Š. V.V. L. AUŠRA, 1885; BUSZYNSKI I., 1871, 39-40; BUSZYNSKI I., 1874, 72-73; JUCEVIČIUS A.L., 1959, 397; KVIKLYS B., 1991, 4/557; VAIŠNORA J., 1958, 362-364; VALANČIUS M., 1978, 2/133.

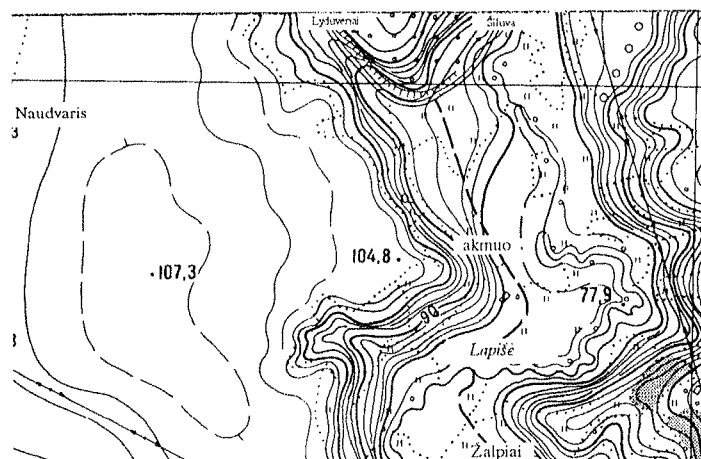
VIDUKLĖS SENIŪNIJA

858. ALKAUPĖ minima XVI a. dokumente Viduklės valsčiaus kaime *Šunolavki* (pagal Salį A., 1930, 70 - Šilaukio kaime), ten pat dar žinomi ir kiti vietovardžiai su šaknimi *alk-*: “Алкаи, нива”; “Алькое, сеножать”; “Алькне, сеножать”. Galbūt tai 1935 m. dar žinoma Šuneliškių vietovė tuometiniame Girkalnio valsčiuje ar Šienlaukio k. Nemakščių seniūn. (V.V.).

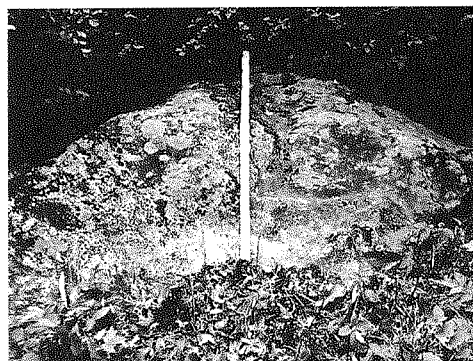
Š. LŽV (K. ŠIMULYNAS, 1935; ŠUNELIŠKĖS); L. AL, 7(NR.106-108); BŪGA K., 1924, 58; СПРОГИС И.Я., 1888, 4.

ŽALPIAI (ŠILUVOS SENIŪNIJA)

859. AKMUO su VELNIO, DIEVO PĖDA (*mitologinis akmuo Ar-906*) - apie 200 m į PR nuo kelio Šiluva-Lyduvėnai, apie 70 m į Š nuo K.Simonavičienės sodybos, pelkėje, dešiniajame Lapišės up. krante, apie

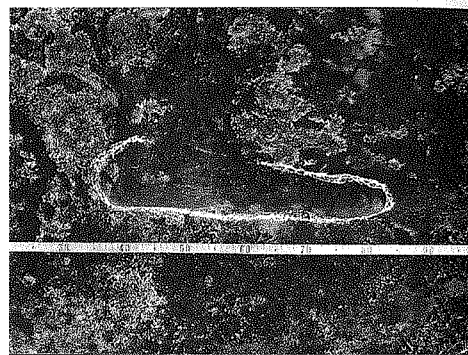

Pav. 656. Žalpių akmuo su Dievo, Velnio pėdomis

Pav. 657. Žalpių akmuo. A. Tautavičiaus nuotr., 1967

40 m į V nuo upelio. Akm.- tamsiai pilkas, netaisyklingos trikampės piramidės formos, apie 3,8 m ilg., 2,5 m pl., h= 1,15 m (pagal LGP - 3x3,5x1,5 m, pagal 1980 m. MMT - 4x3,6x1,15 m). PV akmens šonas nuskeltas perkūno. Plokščiojoje akmenų pusėje, apie 60 cm nuo apačios ir 1,8, 1,4 m nuo akmens galų yra palyginti negili, 50 cm ilg., 8 cm pločio kulnu bei 15 cm pl. pirštų srityje žmogaus dešinės kojos "pėda", kuri

Pav. 658. Žalpių akmens Dievo "pėda". A. Tautavičiaus nuotr., 1967

vadinama Dievo pėda (1967, LII); pagal 1980 m. MMT - velnio pėda yra PR akmens šone, 14 cm ilg., 7,5 cm pl., 3 cm gylio. PAVAV. "Kitąsyk stovėjęs ant to akmens Dievas. Atlėkęs prie jo velnias ir atsisėdęs šalia. Dievas kai stūmęs velnią. Velnias nugriuvęs, palikęs įmynęs pėdą ir nuspyręs akmens kampą. Ir dabar ten naktimis pasirodo velnias. Naktį niekas neina nei į tą pelkę, ypač prie akmens, net arkliai ir tie bijo artyn prieti" (pasak.

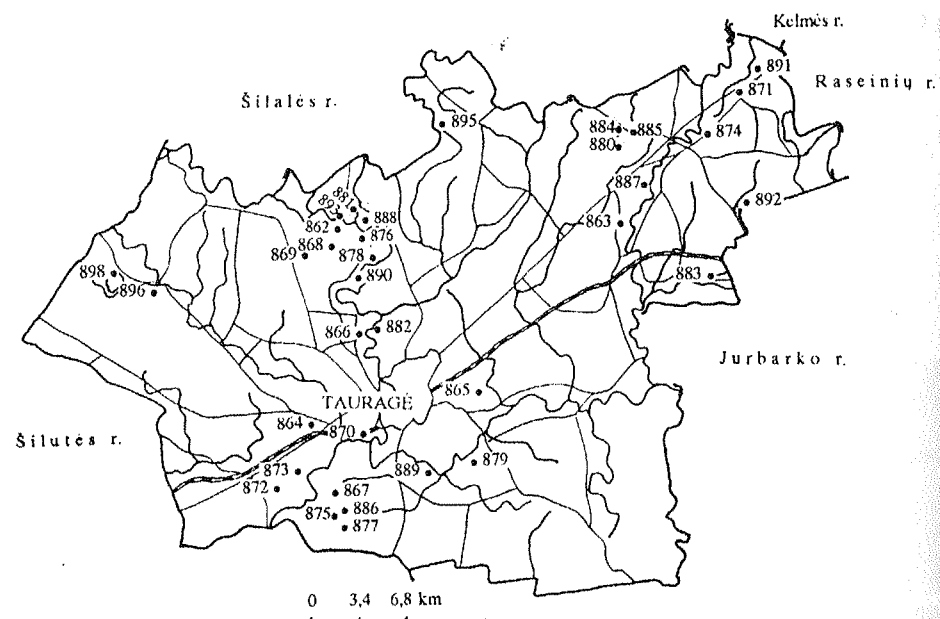
S. Stonienė, g. apie 1885 m. Žalpių k. Užr. 1935 - LŽV).

ŽEMYGALA (ARIOGALOS SENIŪNIJA)

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/77; 1980 m. MMT žv., AS 2243/78. LŽV (V. ŽDANKUS, 1935); L. PA, 23, 79 (NR. 209, JUSKAICIAI); LGP, 229.

860. UPELIS ŠVENTRAVIS - Dubysos dešinysis intakas, apie 2,4 ilg. Išteka į PV nuo kelio Žemygala-Raseiniai, Dubysos ir Jūros baseinų takoskyroje. Teka į ŠR, vėliau pasisuka į ŠV ir jau iš P įteka į Dubysą.

Š. V.V.; L. VARDYNAS, 170.

TAURAGĖS RAJONAS

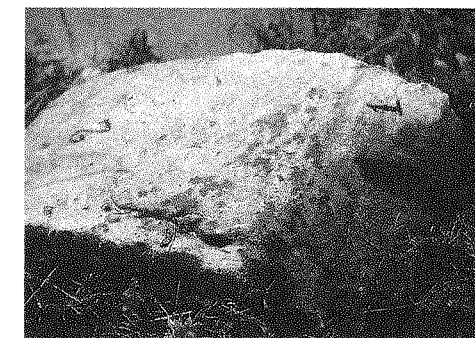
861. UPELIS VELIONĖ. Vieta nežinoma.

L. VARDYNAS, 189.

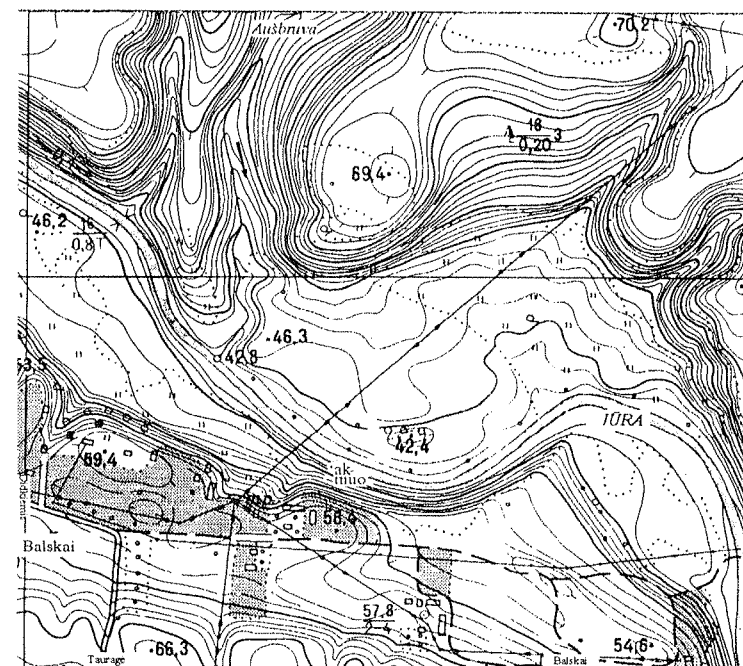
Akmuo buvo rausvo granito, pusapvalios formos, su 2 juodos spalvos, pailgomis duobutėmis, primenančiomis pėdas. "Velnio pėdos" buvo akmens

BALSKAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

862. AKMUO su VELNIO PĖDOMIS (buvo mitologinis akmuo Av-1476) gulėjo apie 200 m į PR nuo Jūros ir Aušbravės upių santakos, apie 150 m į R nuo P.Uoginčiaus sodybos, statauš dešiniojo Jūros upės šlaito apačioje, apie 3 m nuo upės. Dabar ši vieta apsemta Jūros upės tvėnkinio.

Pav. 659. Balskų akmuo. P. Savicko nuotr., 1954

Pav. 660. Balskų akmens su Velnio pėdomis buvusi vieta

PR ir PV pakraščiuose, priekine dalimi nukreiptos į ŠV. "Pats akmuo pilkas, gi jame įdubusi vieta - ruda, lyg ne to paties akmens" (VAK). Akmuo kažkada buvęs žymiai didesnis, bet iš R bei V pusių nuskeltas.

Š. 1981 m. MMT žv., AS 2243/9-10; LŽV (J. GOBIS, 1935); L. ČERNIAUSKAS M., 1973, 3; PA, 78 (Nr.198; YRA AKMUO SU ŽMOGAUS PĖDA).

BATAKIAI (BATAKIŲ SENIŪNIJA)

Batačiai siejami su XIII-XIV a. šaltiniuose minimu *Auken, Aukon, Augken, Augken* kaimu bei pilimi. Iš kur galėjo kilti vietovardis su šaknimi *auk-*, nežinoma.

L. SALYS A., 1930, 38; 59-60.

863. KŪDRA buvo bažnyčios kalvos papėdėje, nusausta 1991 m. PADAV. Batakių varpinėje buvęs varpas nutrūko ir įkrito į kūdrą. Kartais jis, skambant bažnyčios varpams, atsiliepia šaukdamas: "Jonau, bro lau, prūde skendau" (LTR 4911/45). Kartą kūdros vanduo ėmė kilti ir semti bažnyčią, tai balandis lakiojo ir "vardus minė". Kai Pranciškumi pavadino, vanduo nulsūgo, o varpą išėmė (LTR 5035/360). Buvo kalbama, kad varpas kelsis per šv. Oną ir vanduo apsems bažnyčią (LTR 5035/442), paskandins visą miestelį (LTR 5035/254).

Š. LTR 66/451; 4911/45; 5035: 254, 360, 442.

BEIGERIŠKIAI (TAURAGĖS SENIŪNIJA)

864. SAULĖKALNIS. Ant kalno gyveno Stonys (ar ne tas pats Dvarelis? (Nr.870))

Š. VK, 1983.

BERNOTIŠKĖ (GAURĖS SENIŪNIJA)

865. PERKŪNGIRĖ. Miške yra "aukšta vieta", kur perkūnas trunkydavo medžius.

Š. VK, 1983 (PERKŪNGIRĖ, VILKDUOBĖ).

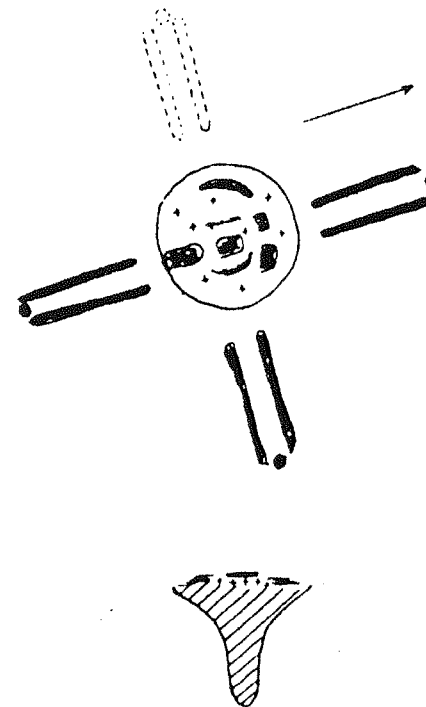
DAPKIŠKIAI (TAURAGĖS SENIŪNIJA)

866. AKMUO nurodomas ties Dapkiškių ir Reistrų kaimų riba, miškelyje. Netoli yra kryžius, padarytas iš vieno šito akmens luito. PADAV. A. Kada švedai traukėsi iš Dapkiškių pilies, visus savo pinigus, auksinius daiktus jie užkasė po šiuo akmeniu ir užkeikė. Žmonės norėjo atkasti, bet nežinojo atminimo žodžio ir jiems nepasisekė. B. Sakoma, kad čia tūnojo velnias. Akmuo - apie 500 m į Š nuo Dapkiškių piliakalnio (*Ar-1188*).

Š. STATKEVIČIUS V., 1986, 3-4 (NR.7); STATKEVIČIUS V., 1987, 23.

DAUGLAUKIS (TAURAGĖS SENIŪNIJA)

867. 1991 m., tiriant Dauglaukio archeologinių paminklų kompleksą, į R nuo senojo geležies amžiaus kapinyno aptikti kultūriniai sluoksniai, iš kurių B sluoksnis, paminklo tyrinėtojo A.Malonaičio nuomone, - šventvietės sluoksnis. Čia buvusi šventvietė tyrinėtojo siejama su kapinynu į vienalaikį kompleksą. Kapinynas su ja aiškios ribos neturėjo, arba ji buvusi nepastovi. Šventvietės sluoksnyje aptikta daug lipdytų puodų šukių (sąlyginai pagal jų paviršiaus ypatumus jas galima skirstyti į šukes grublėtu bei lygiu paviršiumi), atskiri degėsių ploteliai, laužavietės, kelios stulpavietės. Buvo aptikta ir

Pav. 661. Dauglaukio "erdvinio orientavimosi vietos" planas ir centrinės stulpavietės pjūvis (pagal A. Malonaitį; Nemuno delta, 1992, p. 47)

"erdvinio orientavimosi vieta": 1,1 m gylyje nuo žemės paviršiaus, 60x60 cm plote atsidengę stambių degėsių lizdai. Juos nuėmus, paaiškėjo, jog apačioje - 60 cm skr. ir maždaug 50 cm gylio, į dugną siaurėjanti laužavietė, įrengta buvusio stulpo vietoje. Laužavietės viršutinėje dalyje buvo daug stambių degėsių, kurie ryškiau kauburiu buvo iškilę į kultūrinį sluoksnį. Radinių neaptikta, laužavietės viršutinės dalies pakraščiuose smėlis buvo šiek tiek rausvesnis. Be to, buvo matyti 4 nedidelių kuoliukų vietos. Šiek tiek giliau tokių kuoliukų vietų išryškėjo daugiau, o degėsių matėsi tik vienoje kitoje vietoje. Valant laužavietės aplinką, 1,3 m gylyje nuo žemės paviršiaus ir apie 10 cm nuo laužavietės pakraščio, Š, P, R kryptimis tarsi spinduliai po dvi sklido tamsios, maždaug 55 cm ilgio žemės juostos. Atstumas tarp jų (porose) buvo 10 cm. Juostų galuose - aptiktos nedidelių kuoliukų vietos. Labai galimas dalykas, kad panaši juosta ėjo ir V, tačiau toje vietoje viskas suardyta vėliau iškasus ūkinę duobę.

Š. 1991 m. A.MALONAITIS TYR., AS 1877; 1992 m. A.MALONAITIS TYR., AS 2069; 1993 m. A.MALONAITIS TYR., AS 2210. L. NEMUNO DELTA, 1992, 47-48.

DIRVĖNAI (ŽYGAIČIŲ SENIŪNIJA)

868. ŠVENTGIRIS buvo apie 120 ha ploto giria-ąžuolynas *Tyrelių pelkių* miškuose, į PR nuo Balskų, apie 500 m į P nuo Jūros upės dešiniojo kranto, maždaug 1,5 km į ŠR nuo kelio Balskai-Tauragė. Tai Trumpiškių g-jos kvartalai Nr. 13,15,31,47, iš dalies ir

879. PIEVA PERKŪNIŠKĖ. Vietą nežinoma.

Š. VK, 1962.

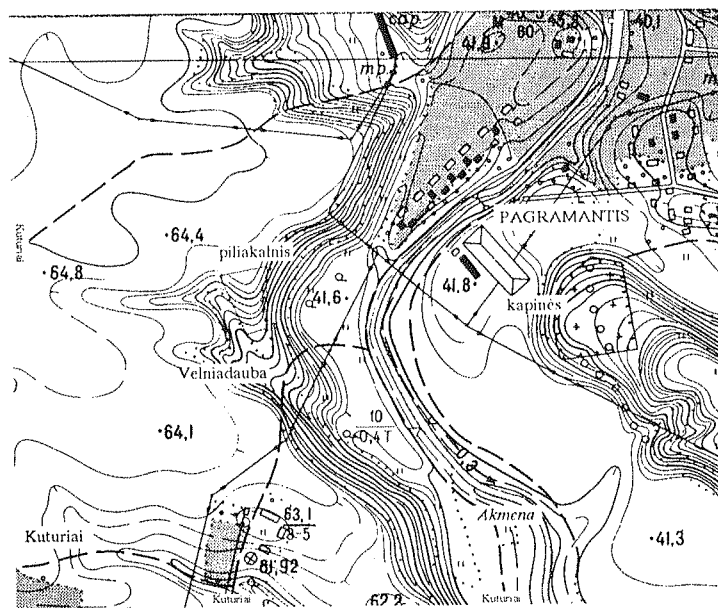
MOCKAIČIAI (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

880. LAUKAS PEKLA - į P nuo Dubatės upelio kranto, apie 4 ha.

Š. LŽV (B. ČERVINSKIS, 1935).

NAUJININKAI (PAGRAMANČIO SENIŪNIJA)

881. PILIAKALNIS (*Ar-1183*)
PADAV. Žmonės sakydavo, kad ant kalno kūrendavosi amžina ugnis (VAK). Iš V pusės prie piliakalnio yra *Velniadaubės* griova, kurioje vaidendavosi žiburiniai, žmonės gaudydavo užkeiktą gaidį.

Pav. 665. Kuturių (Naujininkų) piliakalnis

Š. ISNYKĖ IR BAIGIANTYS NYKTI KAIMAI, 10 (KUTURIAI); VAK 51/120. L. ALMONAITIS V., 1994, 108.

NORKAIČIAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

882. SAULĖKALNIS - į ŠV nuo kaimo, 250 m į P nuo Jūros ir Šunijos santakos kairiajame Jūros upės krante. Tai atskira, apie 120 m ilg. (Š-P) ir 30 m pl. (R-V), iki 12 m aukščio, stačiais šlaitais kalva. Į PV - Dapkiškės piliakalnis (*Ar-1188*).

Š. VK, 1960 (KAIMO DALIS), 1962 (KALNAS); V.V.

OŽNUGARIAI (BATAKIŲ SENIŪNIJA)

883. VELNIAINTAKIS - Šešuvies intakas, apie 200 m ilg., vasarą

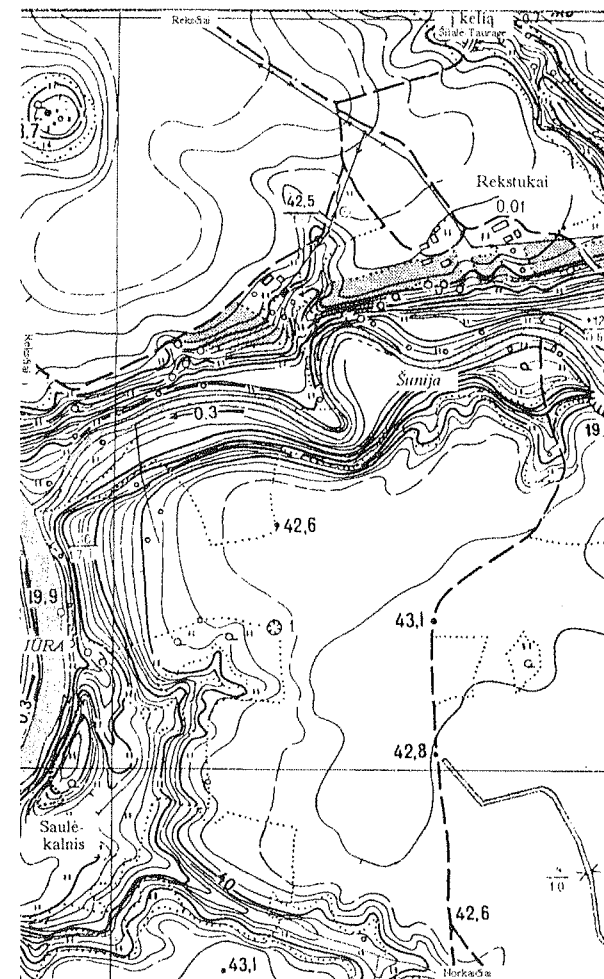
išdžiūsta. Pasakojama, kad prie upelio vaidenasi (LŽV).

Š. LŽV (J. RAUDONAITIS, 1936); L. VARDYNAS, 190.

PABAMBIAI (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

884. ALKUPIS, ALKUPĖ išteka iš Girdiškių pelkių, teka tarp Margynės ir Pabambių kaimų, įteka į Agluoną

prie Vilkalnio. Upelis žiemą neužšąla, vasarą neišdžiūsta. PADAV. "*Kairiajame [Alkupės] krante buvę senovės lietuvių alka*" (LŽV, Pabambiai I). Turimi omenyje kaimo senkapijai (*Av-1492*), apie 200 m į ŠR nuo kelio Skaudvilė-Laukuva, apie 300 m į V nuo J. Skarbaliaus sodybos. Tai ovali apie 60x50 m dydžio kalvelė, kur buvo randama senovinių dirbinių. Taip pat pasakojama, kad kol nebuvę Skaudvilės, Girdiškės ir Upynos parapijų, čia stovėjo koplyčia ir iš

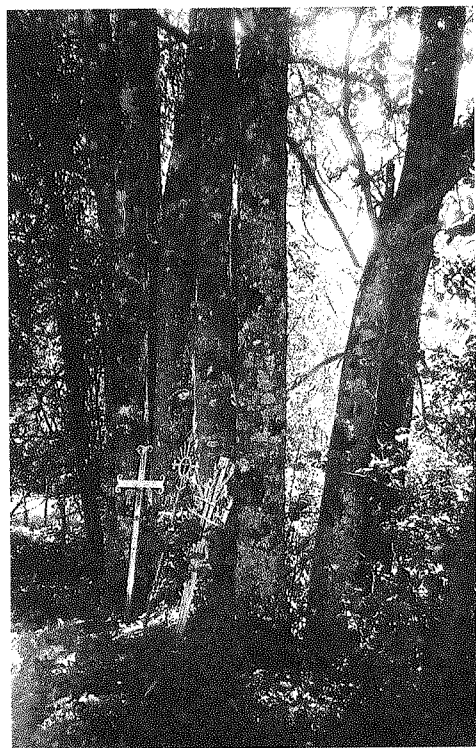
Pav. 666. Norkaičių Saulėkalnis

Batakių parapijos atvykdavęs kunigas pamaldų laikyti. Stovėję daugiau kaip 100 kryžių (LŽV, Margynė). Senkapiai - apie 450 m į Š nuo Juškaičių pilialkalnio (Ar-1190).

Š. 1981 m. MMT žv., AS 2243/47; LŽV (B. ČERVINSKIS, 1935; MARGYNĖ); LŽV (B. ČERVINSKIS, 1935; PABAMBIAI I); L. STATKEVIČIUS V., 1990, 4(JUSKAIČIAI).

PAEGLUONIS (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

885. LIEPA minima senuose kaimo kapeliuose P kelio Skaudvilė-Upyna pusėje, Agluonos up. kairiajame

Pav. 667. Paegluonio liepos. Aut. nuotr., 1996

krante, prie minėto kelio tilto per Agluoną (į R nuo jo). Kapeliai - nežymus 10x10 m dydžio pakilimas. Šventa liepa augo kapelių P dalyje, tą vietą žymi 9 puslankiu suaugusios (20 cm skr.) liepaitės. Kapeliuose stovi 1934 m. pastatytas medinis kryžius, keli antkapiniai (?) nulūžę kryžiai atremti į paminėtas liepas. PADAV. Buvo pasakojama, kad šimtametėje liepoje (ji kapeliuose 1935 m. tebeaugo), buvo "apaugusi" Kristaus kančia. Senelei Steigvilienei tai prisisapnavo ir, atkirčiusi kančią, ji praregėjo (LŽV, Maž. Trepai). Tačiau liepoje (koplytėlėje?) iki Antrojo pasaulinio karo kabėjo ne Kristaus kančia, bet šv. Jurgis, taip pat dėžutė aukojamiems pinigams. "Stebuklinga vieta. Ten šv. Jurgis gydo visus gyvulius, seniau buvo ir "skarbonka" aukoms rinkti, bet vagys nunešė" (1935 m.; LŽV, Paegluonis).

Š. 1981 m. MMT žv., AS 2243/47-48; LŽV (B. VILČINSKAS, 1937; MAŽ. TREPAI); LŽV (B. ČERVINSKIS, 1935, PAEGLUONIS); V.V.

PETKAIČIAI (TAURAGĖS SENIŪNIJA)

886. SKAMBALINĖS KALNAS - per 500 m į PV nuo kaimo, apie 12 ha ploto. PADAV. Čia vyko smarkus 1831 m. sukilimo susirėmimas, "ten skambinė", nuo to laiko ir buvo kalnas, pavadintas Skambaline.

Š. LŽV (S. GURKLYTĖ, 1935).

PUŽELIAI (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

887. ŠALTINIS - per 30 m į R nuo kelio Batačiai-Skaudvilė, aukštame dešiniojo Ančios kranto šlaite. Netoli šaltinio (į P nuo jo) auga beveik 6 m apimties ąžuolas. Šaltinio vanduo buvo laikomas gydomuoju, jis padeda nuo akių, galvos skausmo.

L. ALMONAITIS V., 1994, 134.

RINGIAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

888. VINKŠNA augo kaime, pakelėje. PADAV. Tai baudžiauninkų plakimo vieta. Čia buvo "išlieta daug baudžiauninkų kraujo".

L. KVIKLYS B., 1991, 4/155.

RŪGALIAI (TAURAGĖS SENIŪNIJA)

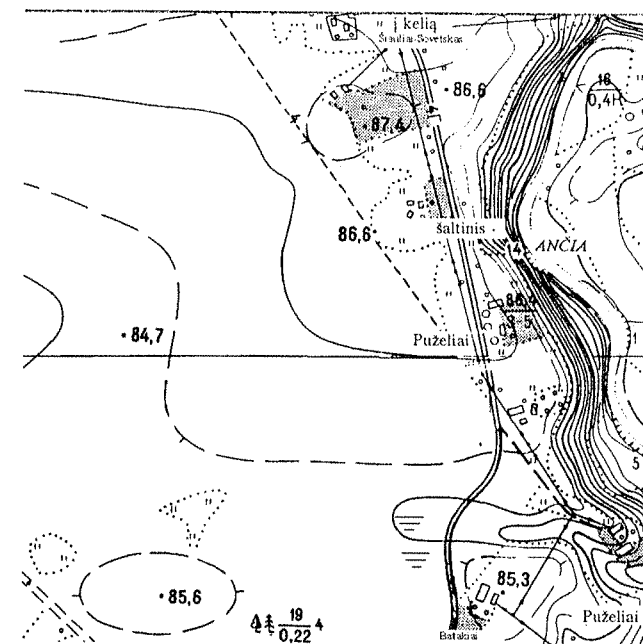
889. PIKTUPIS - Šešuvies kairysis intakas.

L. VARDYNAS, 124.

SAURKAMPIAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

890. KALNAS ALKAS minimas XVI a. dokumente, aukštas kalnas prie Aleksandriškių dvaro. Klaidingai Saurakampių kaimas buvo nukeliamas į Kražių valsčių, nes Aleksandriškių dvaro žemės Saurkampiuose nurodomos kaip tik Tauragės krašte (V.V., kartu minimos Jūros, Šunos, Ringės upės - Спрогис И.Я., 1888).

L. AL, 7(NR.103; KRAŽIAI); СПРОГИС И.Я., 1888, 4.

Pav. 668. Puželių šaltinis

SAUSLAUKIS (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

891. PERKŪNIŠKĖ. Tokį vardą turėjo kaimo dalis (Jakučio ir Kvedaro ūkiai), kelio Tauragė-Šiauliai V pusėje. PADAV. Senovėje čia būta didelio miško, kurio medžius daužydavo perkūnas.

Š. LZV (J. SMIELIAUSKAS, 1935).

SNIEGONIŠKĖ I (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

892. ŠALTINIS (?) paupyje, miške-lyje. PADAV. Seniau čia buvo dvaras su nedoru ponu. "Kartą velnias jį paėmė į peklą, o turtai su dvaru nugrimzdo". Dvaro vietoj pasiliko "gilus šulinys". Kartą žmonės ten išgirdo dejavimą ir pamatė išplaukusį juodą karstą su tupinčiu ant viršaus juodu šuniu. Karstas atsiradė ir pasirodė grandinėm surakintas ponas, paskui viskas dingo vandenyje.

Š. LTR 1499/119.

ŠIURPIŠKĖ (BATAKIŲ SENIŪNIJA)

PUŠIS. PADAV. Po pušimi žmonės matydavo įvairių vaiduoklių, daug "šiorpių dalykų", nuo to ir kaimas gavęs Šiurpiškių pavadinimą.

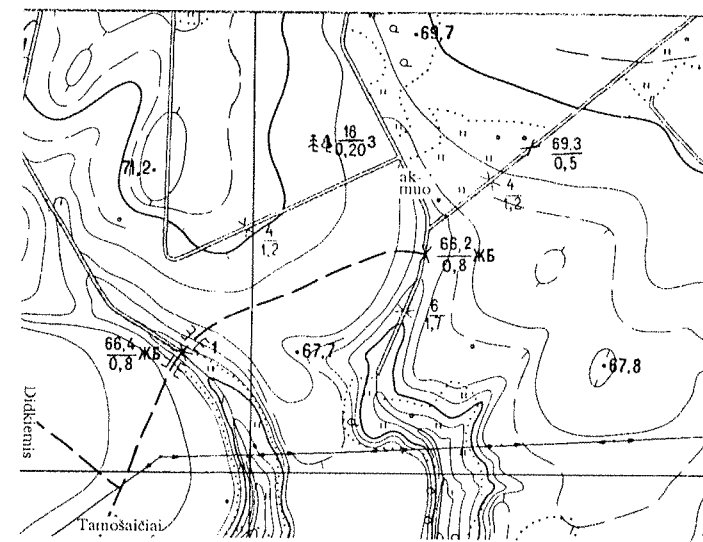
Š. IŠNYKĘ IR BAIGIANTYS NYKTI KAIMAI, 24.

TAMOŠAIČIAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

893. AKMUO MILŽINAS (buvo *mitologinis akmuo Av-1480*) - apie 1,2 km į Š nuo Lylavos ir Šakos upių santakos, apie 750 m į V nuo Lylavos up. dešiniojo kranto, apie 400 m į ŠR nuo Kernušupio kairiojo kranto, šalia Tamošaičių miško PR pakraščio, apie 10 m į R nuo kanalizuo Šakos upelio kairiojo kranto, duburio-balos R šone. Akm. - rausvo granito, pailgas (R-V), 4,8 m ilg., 3,2 m pl., h= 1,15 m (Š), 85 cm (P), per vidurį - įdubęs. P dalyje, apačioje matoma ir 1,2 m pl. "terasa", kuri leidžia patogiai užkopti ant akmens. Įdubusiame akmens paviršiuje - trys duobutės, iš kurių viena - ŠV akmens dalyje - primena didelės dešinės kojos, apautos nagine, atspaudą (64 cm ilg., 12 cm pl., iki 25 cm gylio). P. Tarasenska 1933 m., matyt, apie Tamošaičių akmenį rašė: "*Didkiemio k. lauke yra milžinas akmuo. Apie tą akmenį pasakojama, kad laikas nuo laiko ant jo pasirodo žilas senelis. Kartais tas senelis pasirodo raitas arba pasirodo*

Pav. 669. Tamošaičių akmuo. Aut. nuotr., 1991

Pav. 670. Tamošaičių akmuo Milžinas

tik širmas arklys aukso pasagomis pakaustytas. Šis akmuo padeda prapuolusius arklius atrasti. Užtenka padėti ant to akmens kurį nors prapuolusio arklio pakinktą ir pasimelsti, arklys ir atsiranda" (Tarasenska P., 1933a).

Š. 1981 m. MMT žv., AS 2243/62-63; VAK 51/185. L. ČERNIAUSKAS M., 1974; LAM, 121; LGP, 307; PA, 78 (Nr.192; ? DIDKIEMIO K. YRA AKMUO, APIE KURĮ PASAKOJAMI PADAVIMAI; Nr.199); TARASENKA P., 1933a, 622.

TAURAGĖS SENIŪNIJA

894. PERKŪNUPIS. Vieta nežinoma.

L. VARDYNAS, 122 (TAURAGĖ).

TAURAGĖ (LIAUDIŠ GATVĖ)

Kai pirmoji Tauragės medinė bažnyčia ėmė griūti ir netrukus sudegė, Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas (1668-1695) paragino pastatyti naują. Ji buvo pastatyta ant Jūros upės kranto. PADAV. Vienai maldingai moteriškei apsiėmė Švenčiausia Mergelė Marija. Ji atėjusi nuo Jūros upės pusės ir atsiklaupusi pradėjo melstis. Moteris apie įvykį papasakojo klebonui, prašė, kad naujoji bažnyčia būtų statoma kaip tik jos nurodytoje vietoje. Klebonas išklausė ir netgi bažnyčios didžiąsias duris nukreipė į Jūros upės pusę.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/145.

VAIDILAI (ŽYGAIČIŲ SENIŪNIJA)

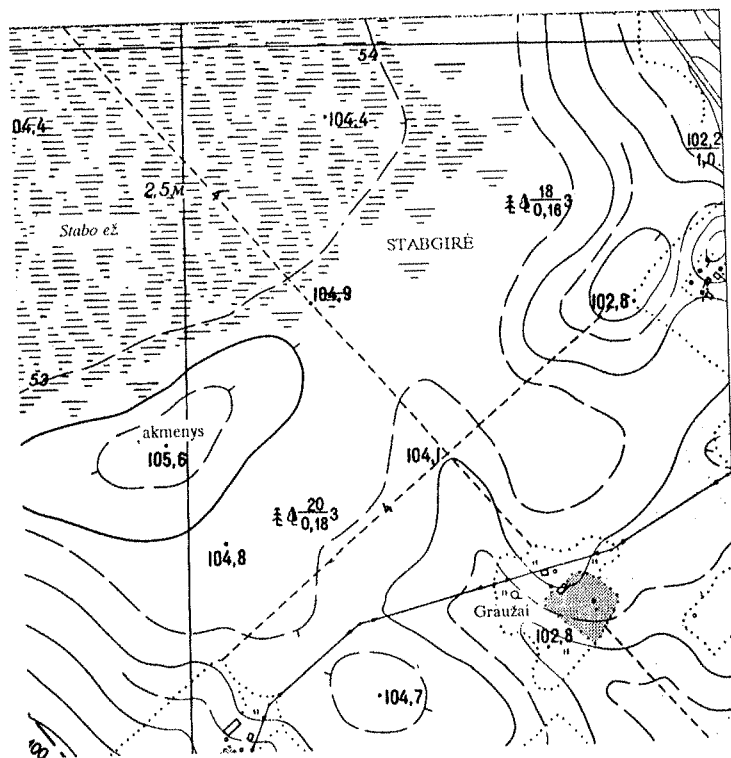
Vaidilų miškas, manoma, buvo šventa giria.

L. LE 2/155.

VAITIMĖNAI (MAŽONŲ SENIŪNIJA)

895. VIETOVĖ STABINĖ - apie 2 km nuo Vaitimėnų k., apie 900 m į PV nuo kanaluoto Žalpės up. dešiniojo kranto, apie 500 m į ŠR nuo kanaluoto Irtonos up. kairiojo kranto, Obelyno g-jos *Stabgirės* kv.Nr.53 R dalyje. Stabinė vadinama

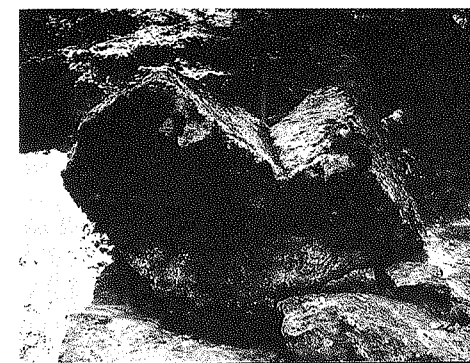
pailga R-V kryptimi kalvelė (ji nuo aplinkinių aukštesnė vos vienu metru). Tai būta salelės prie baigiančio užakti Stabo ežero. Stabinėje - daug didesnių bei mažesnių akmenų (*Ar-1181*). Pagrindinis ir labiausiai tarp jų žinomas - vadinamasis Velnio stalas, šalia - Velnio kėdės. Muziejininkas J.Mickevičius savo 1967 m. rankraštyje "Medžiaga Lietuvos istorijai" rašo, jog vietiniai gyventojai Stabinės "akmenų šeima" vadina tiesiog Velnių sostine. Stabinėje esančios 5 akmenų grupės. "Velnio stalas" pusiau perskeltas, iš žemės akmenis kyšo 2,15x1,5 m, jame yra iškalta lyg pasaga ar puse mėnulis. Šalia - 2 plokšti akmenys, vadinami Velnio kėdėmis. Be to, "šalia Velnio stalo yra 4 akmenų grupės, sudarytos

Pav. 671. Vaitimėnų Stabinės akmenys

Pav. 672. Vaitimėnų Velnio stalas. Aut. nuotr., 1994

Pav. 673. Vaitimėnų Krivio sostas (?) tyrinėjimų metu. V. Urbanavičiaus nuotr., 1971

iš mažesnių akmenukų. Vienas iš jų pavadintas Krivio sostu. Už 8 m nuo jo yra 2 vaidilutės ir 2 kryžiuočiai. Už 5 m yra akmenys, vadinami Stabu ir Stabo pamatu. Už 28 m yra akmenų grupė, iš kurių atskiri vadinami Žalčių alka, Aukuru, Velnio stabu" (Vaitkevičius V., 1995c). Šiandien tiksliai žinomas tik čia esantis akmuo "Velnio stalas". Iki suskaldant tai buvęs didelis, plokščias, raudono granito akmuo, stambiausioji iš jo likusių skeveldrų yra apie 2,6 m ilg., 1,2 m pl., 1,3 m aukščio; ant vienos iš dviejų mažesniųjų skeveldrų nurodomas 16 cm ilg., 10 cm pl.

ir 5 cm gylis įdubimas - vadinamoji "pėda". "Velnio kėdės", deja, jau sunku atskirti nuo "stalo" nuoskalų (ir savo forma nei vienas akmuo čia akies nepatraukia). Likę nurodomi atstumai neleidžia jokių Stabinės akmenų sieti su tais akmenimis, kurių vardus pateikė J.Mickevičius. Vienas tik "Krivio sostas" galbūt galėtų būti tapatinamas su akmeniu, primenančiu kėdę, patogią sėdėti. Iš viso vietovėje yra daugiau kaip 20 didesnių bei mažesnių akmenų, kurie, atrodytų, išsidėstę vienoje eilėje, tiksliai R-V kryptimi. PAVAV. A. Stabinė, anot vietos žmonių, - velnių sostinė ("senovie ty velnia ta tikrai vaikščiodavo"; "senovėje buvo velnių susirinkimo vieta". - LŽV). Stabinėje velniai šventė vestuves, ten buvo paimtas ir vienas žmogus. Tą žmogų jį šokdina, į krėslus sodina. Nepajuto jis, kaip atsidūrė įspraustas dvišakyje medyje, ryte pabudo ir suprato, kur besąs. B. Stabinėje buvusi bažnyčia, Stabo miestas. Dėl to liko Stabo ežero vardas, Stabinės pavadinimas (Vaitkevičius V., 1995c). "Saka bažnyčia buvusi ten yra, bažnyčia buvusi, akmenys-kėdės bažnyčios. Ten daug tokių akmenų, ten aplink" (pasak. A.Kaminskas, Prano, g.1931, Pagramantėje, d.gyv.Graužų k. Užr. - V.V. ir M.Motiejūnas 1994). C. "Nuognąją naktį" velnias visada pasiima ir nusineša žydą. Kartą velnias žmogų atnešęs į Stabinę, "pakišo" jį po Velnio stalo akmeniu (Vaitkevičius V., 1995c). D. Buvo sakoma, kad Stabinėje susirinkdavo, šokdavo velniai ir jie pėdą tada Velnio stalo akmenyje paliko (Vaitkevičius V., 1995c). E. 1907 m. beganant arklius prie olos Stabinėj, dvyliktą valandą nakties arkliaganiai išgirdo atskambant, atžvangant raitą kariuomenę.

Pakėlę galvas matė, kad raiteliai joja visai šalia jų. Abu negalėjo pajudėti, prakalbėti. Kariams nujojus, ir vėl staiga, miškas dunda, vėjas švilpia, kažin kas su dideliu triukšmu nužė ola tolyn. "Išgąstis vieną (Aurylą) taip paveikė, jog jis visą vasarą skaudulį išnešiojo" (Vaitkevičius V., 1995c). F. (apie Stabgirės pelkes, kurios ribojosi su Romės lauko kaimu). Buvo sakoma, kad pelkių vietoj stovėjo miestas. Pelkės pradėjusios burbuliuoti ir tą miestą prarijo. (Vaitkevičius V., 1995c).

Ringalių kaimo gyventoja Aurylienė septynmetės mokyklos mokiniams apie 1949-1950 m. pasakodavo ir pabrėždavo, jog prie Velnio stalo akmens gyvena "senieji dievai", todėl prie jo negalima žegnotis, melstis. Tas, kas dėl nežinojimo ar šiaip pasiklydęs Stabgirėje imąs poterius kalbėti, ar minėti Dievą, užsitraukia Perkūno rūstybę ir jis padega to žmogaus trobą ar net visą sodybą. Aurylienė minėdavo aplinkiniuose kaimuose gyvenančių žmonių pavardes, kurie dėl didelio dievobaimingumo ar tiesiog nežinojimo užrūstino Stabgirės dievus ir Perkūną. Pasak Aurylienės, vienas žmogus (Čepas), eidamas per Stabgirę, giedodavo šventas giesmes ir tuo užrūstino "senuosius dievus". Perkūnas sudegino jo tvartus. Aurylienė mokydavo, jog einant į Stabgirę, būtinai reikia nunešti aukų dievams ir padėti jas ant Velnių stalo akmens. Kas tie dievai, kuriems reikia aukų, tuometiniai vaikai nesuprato. Vedami baimės jausmo, kai kada jie palikdavo ant Velnių stalo akmens aukų. Tai būdavo pakeliui suskinta gėlių puokštė ar keli grybai iš krepšelio, riešutai iš užančio. Visada

vaikai bijodavo ištarti Dievo vardą ar ko išsigandę persižegnoti (Jorudas K.A., 1992). Pasakojama, kad seniau žmonės eidavo prie Bieso stalo - akmens ir daugelis kerpėse savo pražuvusius, pamestus daiktus atrasdavo (Vaitkevičius V., 1995c). 1971 m. Stabinės aplinką tyrinėjo V. Urbanavičius. Kultūrinio sluoksnio žymių prie akmenų neaptikta, prie Velnio stalo akmens rasta pavienių anglių gabalėlių. Į R nuo Stabgirės - Vaitimėnų kapinynas (Ar-1180). Į ŠV, už Stabgirės - Romės lauko kaimas, dar kiek į PV - Kreivių kaimas (seniau buvo vadinamas Kryva). Čia pat esančiame Pūtvės kaime norima lokalizuoti rašytiniuose šaltiniuose minimą Pūtvės pilį.

Š. 1964 LII zv., AS 203/63; 1981 m. MMT zv., AS 2243/66-68; 1971 V. URBANAVIČIUS ZV., AS 351/45-48. LŽV (F. SLIVINSKAS, 1935; OBELYNO G-JA); VAITKEVIČIUS V., 1986, 18-19 (Nr.37). L. ALMONAIČIAI J. IR A., 1991, 6-7; ČERNIAUSKAS M., 1974; JORUDAS K.A., 1992, 14; KVIKLYS B., 1991, 4/198; PA, 78 (Nr.191); TAUTAVIČIUS A., 1966, 23; VAITKEVIČIUS V., 1995c, 3-11.

VĖLUIKIAI (SKAUDVILĖS SENIŪNIJA)

Į ŠV nuo Skaudvilės, prie kelio Skaudvilė-Kražiai.

ŽYGAIČIAI (ŽYGAIČIŲ SENIŪNIJA)

AKMUO-STATULA (?) apie 1930 m buvo rasta prie Ežerūonos upės,

netoli Žygaičių klebonijos. Tai buvo akmens "stovyla" su žmogaus galva ir liūto liemeniu. Apačioje buvęs matyti užrašas "1231 VICIT LEO..." ir ant šono dar "VOX", taip pat nesuprantamos figūros.

Š. VAK 50/236-241.

896. EŽERUONOS upės krante 1932 m. buvo rastas monetų lobis. Regis, dar iš anksčiau apie tą vietovę buvo žinoma pasakojimų. PADAV. Šioje vietoje gyvenęs žynys (?), kurį nužudę plėšikai, bet prieš mirtį jis dar spėjęs paslėpti savo pinigus ir prakeikti žudikus. Tada plėšikai su trobele nugrimzdę į žemę. Dar matėsi ir kyšanti to namelio sąsparos dalis.

L. BAUBLYS K., 1932.

ŽYGAIČIŲ SENIŪNIJA

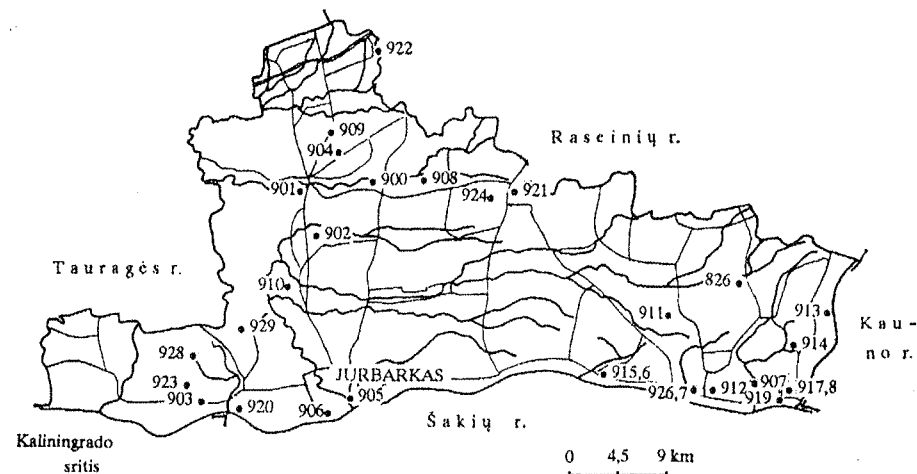
897. AKMUO nurodomas "pake-
liui į Žygaičius, Poškienės dvare".

Akmuo buvo didelis, aukštas. PADAV. Prieš vakarą ant akmens išeidavo velniukai "mušti kiaulę", ateidavo (žmonių ?) kviesti kartu žaisti. Bet jeigu kuriam nepatikdavęs - tas užduodavęs (velniukui) su šermukšnine lazda - anie cypdavę.

Š. V.A.

898. DRAUDENIŲ EŽERAS - į V nuo Žygaičių, 126 ha ploto, krantai (išskyrus R) žemi, pelkėti. Per ežerą teka Ežerūona, į ežerą iš PV įteka Piktupė. PADAV. Ežere yra nuskendęs varpas. Kai kada jis šaukdavo: "Žmogau, skendau".

Š. LTR 4639/124 (TAI TE APEJ DRAUDENIUS); LŽV (V. GEČAS, 1936?); SKIRZEMĖ, PIKTUPIS); L. VARDYNAS, 124(PIKTUPĖ, ŽYGAIČIAI).

899. AŽUOLAS minimas Šterklaukių dvare netoli Jurbarko. Toks vietovardis nežinomas. XIX a. tas milžiniškas ažuolas žmonių tebebuvo lankomas.

L. ALMONAITIS V., 1994, 143. Š. LŽV (O. DIRGINČIŪTĖ, 1935).

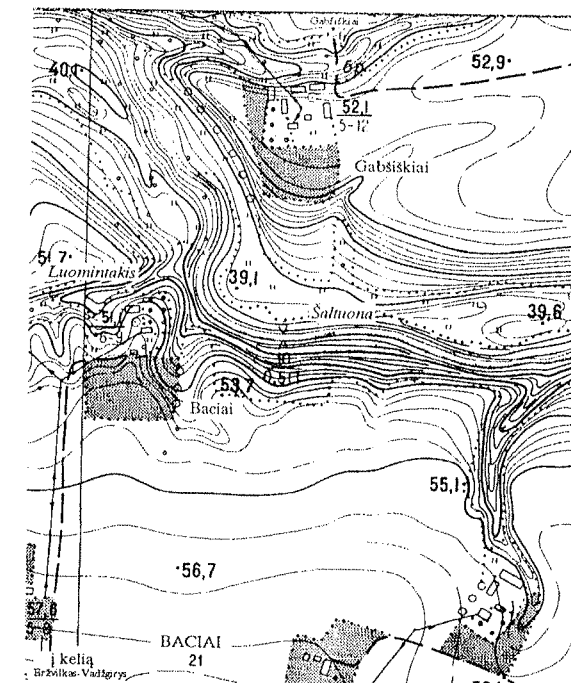
BALANDŽIAI
(ERŽVILKO SENIŪNIJA)

L. LE 2/538.

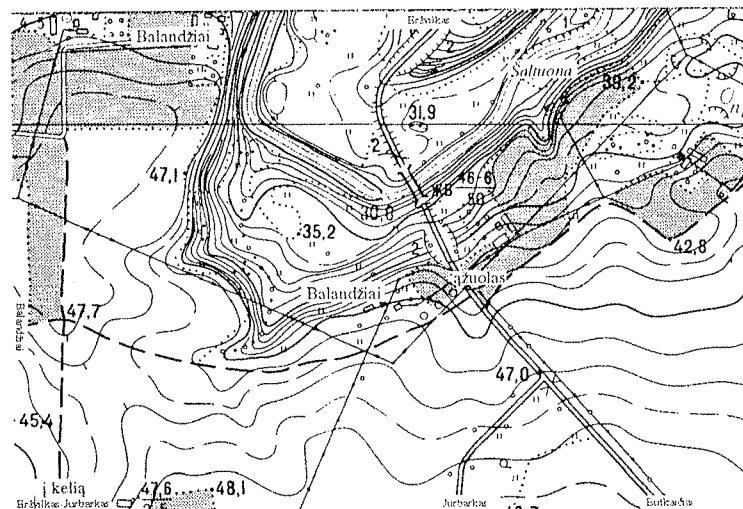
BACIAI
(GIRDŽIŲ SENIŪNIJA)

900. UPELIS LUOMINTAKIS - Šaltuonos intakas, apie 500 m ilg. Upelis "cūdaunas" (stebuklingas), nes teka į R. Vanduo laikomas gydomuoju, sakoma pasiplausi akis - ir "daug šviesiau, daug daugiau matosi".

901. VYTAUTO AŽUOLAS - 120 m į PR nuo Šaltuonos, kelio Eržvilkas-Jurbarkas PV pusėje. Tai 2 m skr., h= 20 m, dvikamienis, jau nudžiūvęs medis. PADAV. Po ažuolu, jodamas į karą su kryžiuočiais, ilsėjosi didysis kunigaikštis Vytautas. Jis ir savo kalaviją buvo ant šio medžio šakos pasikabinęs (Almonaitis V., 1994; Vytautas ir Jogaila - LGP, 80).

Pav. 674. Bacių Luomintakis

Pav. 675. Balandžių Vytauto ąžuolas

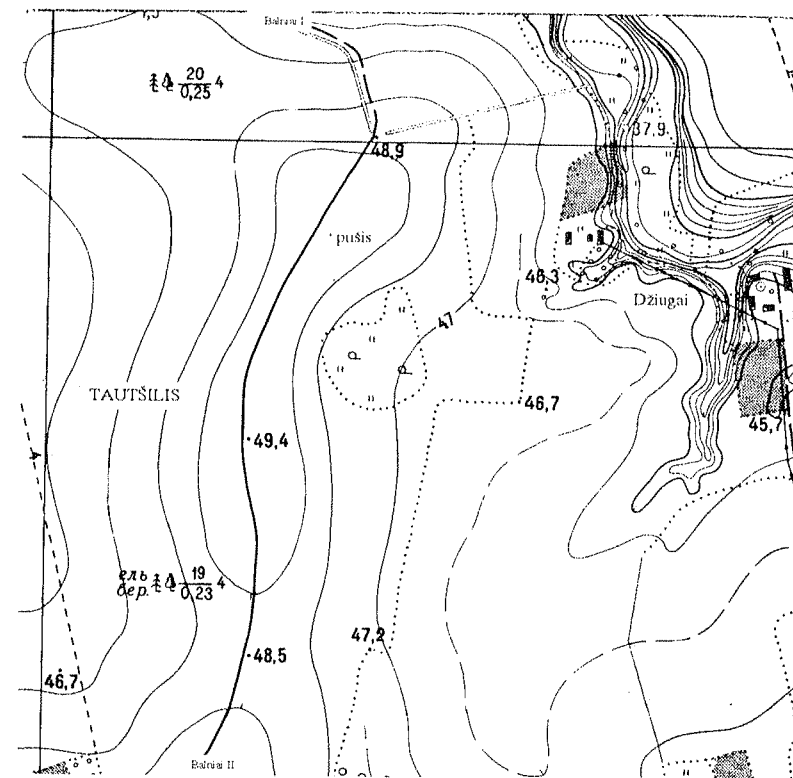
L. ALMONAITIS V., 1994, 145; LGP, 80.

BALNIAI II (JURBARKŲ SENIŪNIJA)

Pav. 676. Balandžių ąžuolas. Aut. nuotr., 1988

902. PUŠIS - Jurbarko miškų urėdijos Balandinės g-jos Tauršilio miško kv.Nr.55 R dalyje, senose kapinaitėse. Tai sena, vienakamienė (apie 2 m skr.) pušis, bet 4 m aukštyje išsišakoja dar 4 kamienai, visi lygūs, maždaug po 40 cm skr. Kamieno viduryje dar išaugęs šermukšnis. PADAV. A. Šioje vietoje, kur auga pušis, palaidoti tėvai, keturios seserys ir jų broliai (Kviklys B., 1991; tie našlaičiai čia susidegino. VAK). B. 1831 m. sukilimo metu čia buvo sukilėlių stovykla, po pušimi kunigas laikydavo mišias. Vienas bajoras sukilėlių stovyklą išdavė, keli šimtai kazokų stovyklą apsupo, vadą ir kunigą pakorė ant pušies šakų. Prieš mirdamas, kunigas rusams pasakė, kad jų

Pav. 677. Balnių II pušis

viešpatavimas greitai baigsis ir vėl bus nepriklausoma Lietuva, Lenkija. Į tai rusų karininkas atsakė, kad kai pušies viršūnėje užaugs šermukšnis, "mes nebeviešpatausime". Šermukšnis iš tikrųjų užaugo 1915 m. vasarą, kai vokiečiai išvijoj rusus iš Lietuvos. Ilgainiui daug kas mėgindavęs pušį kirsti, bet nepavykdavo - kirtėjams iš rankų iškrisdavo kirvis (Džekas Reporteris, 1933b). C. Kada žygiavo į Rusiją, prie pušies buvo sustojęs Napoleonas (KPA). Pušies kamienė - išpjaustyta daug pušį lankiusiųjų vardų, pavardžių, inicialų, datų (KPA). Čia buvo laikomos gegužinės pamaldos, "vieta žmonių labai mėgiama" (1935 m., LŽV).

Š. KPA, 600; LŽV (A. TUTKUS, 1936; ERŽVILKO G-JA); VAK 9/193. L. DŽEKAS REPORTERIS, 1933B, 3 (TAUTŠILIO); KVIKLYS B., 1991, 4/161; SAKALAS J., 1939, 3.

ENDRIUŠIAI (VIEŠVILĖS SENIŪNIJA)

903. MERGŲ PELKĖ - į Š nuo kaimo. PADAV. Čia dingusi mergina.

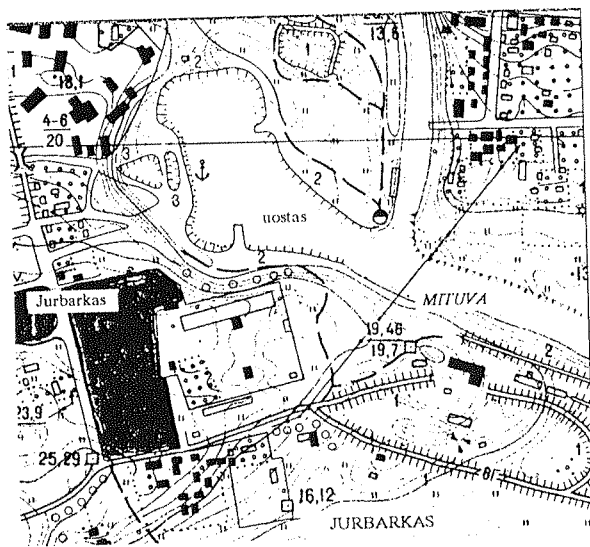
Š. VK, 1973.

ERŽVILKO SENIŪNIJA

904. PERKŪNKELIS - buvęs kelias nuo Polų kaimo iki Eržvilko, dabar tai Rascinių-Eržvilko kelio atkarpa. PADAV.

A. Kelią nutiesė Napoleono kariai, prie miško į juos trenkė Perkūnas, toje vietoje kelias ir prasideda (VK). B. "Pagonybės laikais po ažuolu meldėsi ir aukojo dievams lietuviai. Į ažuolą trenkė Perkūnas. Nuo to laiko - Perkūnkelis" (VK, 1983). "Ten buvo kažkokie aukuriai" (VK). Galimas dalykas, kad kelio pavadinimas susijęs ir su Paupio kaimu, anksčiau - Perkūniškiu (Nr.833). Kelias Raseiniai-Jurbarkas veda pro Paupį, tuoj po to kelias imamas vadinti Perkūnkeliu.

Š. LŽV (O. MINIATJENĖ, 1935; GARŠVILIAI); VK, 1939 (VIDUKLĖS G-JA); VK, 1983 (RUTKIŠKIŲ APYL.; RIDIKIŠKIŲ K. "KELIAS 12 KM Į ERŽVILKĄ. TEN BUVO KAŽKOKIE AUKURIAI"; NAUJININKŲ K. "KELIAS ERŽVILKAS-RASEINIAI PER NAUJININKUS"); VK, 1989 (KLEVINIŲ K.).

Pav. 678. Jurbarko uostas (Raganinės sietuvos vieta)

JURBARKAS

905. SIETUVA RAGAINĖ (RAGANĖ ?) buvo antrame Mituvos upės vingyje, einant nuo upės žiočių aukštyn. Tai buvusi labai gili sietuva, ten vanduo visada būdavęs šaltas. Sietuvoje buvo daug žmonių paskendę. Sunaikinta, įrengiant Jurbarko uostą. P ADAV. A. Sietuvoje vakarais raganos maudydavo savo vaikus, toli buvo girdimas tų vaikų klyksmas. B. Raganos čia garsiai skalbdavo žlugtą. Pasakojama, kad, atėjus krikščionybei, žmonės tas raganas išgaudę ir sietuvoje paskandinę. Sietuvoje vanduo tada tris dienas kunkuliavo ir burbuliavo. C. Buvo pasakojama, kad 1812 m., naktį, dvi senos raganos prancūzams išmėtė, išdumblino skalbinius. Vienas Pary-

žiaus žynys nurodė tas dvi raganas, o teismas nusprendęs parišti joms po didelį akmenį ir giliausioj sietuvoj paskandinti. "Vaikai sietuvą lenkė, didieji vengė", buvo tikima, kad paskandintosios raganos tebegyvos ir besimaudančius traukte traukia į sietuvos dugną. (Kviklys B., 1991).

L. KVIKLYS B., 1991, 4/585-586.

KALNĖNAI (JURBARKŲ SENIŪNIJA)

906. BLINDĖ. T.Narbutas 1835 m. rašė: "Dešiniajame Nemuno krante, žemiau Jurbarko, Kalnėnų kaime, 1805 metų vieną sekmadienį pastebėjau blindę, papuoštą gėlių vainikais; prie jos buvo keliolika ištekėjusių moterų: vienos meldėsi, kitos, sėdėdamos ant dirvono, šnekėjosi. Paklausiau, ką reiškianti ši apeiga. Jos atsakė, kad senoviniu papročiu vasarą, šventomis dienomis, ištekėjusios moterys pratusios susirinkti prie šios blindės pasimelsti. Kunigai liepė prie medžio prikalti kryžių, kadangi seniau meldavosi tiesiog po blinde, kuriai priskirdavo kažkokį šventumą; meldavosi prašydamos laimės ir palikuonių gausumo. Toliau klausinėjant, pavyko išgirsti pasakojimą apie šventąją blindę. Viena moteris, besivadinti Blinde (Blinda - orig.), turėjo ypatingą dovaną: galėjo paleisti į pasaulį aibę palikuonių neapsakomai lengvai, be to, ji gimdydavo ne tik įgimtu būdu, bet galėdavo pagimdyti vaikų iš rankų, kojų, galvos ir iš kitų kūno dalių. Žemė, vaisingiausiaji iš motinų, ėmė pavydėti jai tokio vaisingumo, todėl vieną kartą, kai Blindė ėjo per gramzdžių pievą, jos kojos įklimpo, ir žemė taip suspaudė

pėdas, kad nebegalėjo ji pajudėti iš vietos ir pavirto medžiu - blinde. Tikriausiai tai davė dingstį laikyti blinde šventa ir manyti, kad ji galinti turėti įtakos vaisingumui" (Narbutas T., 1992).

L. NARBUTAS T., 1992, 187-188;
PERKOWSKI J., 1935, 181-182.

KLANGIAI (VELIUONOS SENIŪNIJA)

907. AKMUO su RANKOS ATSPAUDU nurodomas Armenos upelyje. Jis labai didelis - 2 m ilg. ir 2,5 m aukščio. Vienoje akmens pusėje yra iškaltas žmogaus rankos ir kažkoks nežinomas, neįskaitomas įrašas, kurio pirmoji raidė panaši į "N".

L. LIETUVA, 1927; PA, 81(Nr.254).

LAPGIRIAI (ŠIMKAIČIŲ SENIŪNIJA)

908. VIETA KAUKĖNAI - į ŠR nuo dvaro, 22 ha ploto. Čia stovėjo dvaro pastatas ("mūras") nusikaltėliams sumesti ir kartuvės. P ADAV. Pavadinimas Kaukėnai iš to kilo, kad "biedni žmonės kankinami šaukdavo, kaukdavo" (VUB F213-321).

Š. LŽV (S. GALBUOGIS, 1936); VUB F213-321.P.28.

LENKČIAI (ERŽVILKO SENIŪNIJA)

909. KALNAS (?) SAULĖTEKIO VARTAI nurodomas tarp A. Parnarausko ir Skrodenio žemių, "kelias" (?).

Š. LŽV (P. KUČINSKAS, 1937; LENKČIAI II).

MANTVILIAI (JURBARKŲ SENIŪNIJA)

910. MIŠKAS ALKELIS - pušynas į R nuo kaimo. Gretimame Meškinkų kaime yra piliakalnis (Av-259).

Š. VK, 1936(MIŠKAS SAUSALKIS, 4 HA PLOTO); VK, 1983.

MEDININKAI (ŠIMKAIČIŲ SENIŪNIJA)

B.Kviklys rašo, kad Medininkus yra juosę šventieji miškai, kurie į V ėjo iki pat Rambyno ir taip pat toli - į R (Kviklys B., 1991, 4/503). Kitoje vietoje vėl: "Dideli miškai ateina nuo Ragainės (iš kitapus Nemuno ir Rambyno ir einą iki pat Tauragės, o į rytus iki pat Dubysos. Pagonybės laikais šie miškai - Ragainės, Rambyno, Medininkų (tarp Nemuno ir Raseinių) buvo vadinami šventieji miškai" (Kviklys B., 1991, 4/593).

L. KVIKLYS B., 1991, 4/503,593.

PAAGLUONYS (RAUDONĖS SENIŪNIJA)

911. AGLUONOS KALNAS (buvo alkakalnis Av-200) nurodomas tarp Bereiviškių ir Ivoniškių kaimų, miške, netoli Agluonos upelio. PAV. Miškas gavęs Agluonos vardą nuo dievaitės Agluonos šventyklos, kuri senovėje buvo vietovėje, vadintoje Milžinkapiu (į paminklų sąrašą buvo įrašyta jau kaip Agluonos kalnas. - V.V.). Ant to Milžinkapio senovės lietuviai

degindavo dievams aukas, garbino dievaitę Agluoną (VAK12/108(LŽV)). Tiksliai šventvietės vieta nežinoma.

Atrodo, kad šiose vietose minimi trys nedideli kalneliai, vadinami Milžinkapio vardu. Nurodoma, kad Milžinkapyje buvo randama apdegusių grūdų, sudužusių puodų, įvairių medžio degėsių, pats Milžinkapis esąs *Draustinės miške* (VAK 9/141). Atrodo, ši žinia susijusi su Gystėnų piliakalniu (Ar-267), bet šventvietė, buvusi jo aplinkoje, matyt, jau pamiršta. Draustinės miško pavadinimas gali būti siejama su Veliuonos apylinkėse, į ŠV-V nuo Veliuonos XIV-XV a. minimuoju šventuoju mišku (V.V.).

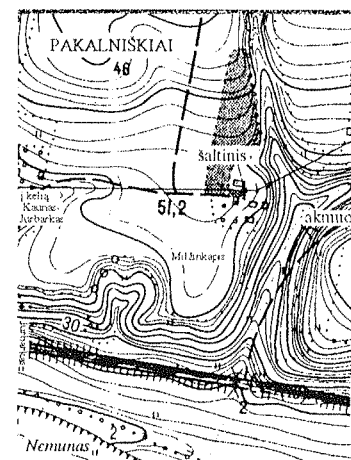
Š. 1972 m. MMT žv., AS 364/2 (nelokal.); 1990 m. MMT žv., AS 1719/3-4,13 (NELOKAL.); VAK 9/141; 12/108(LŽV); L. LIETUVA, 1926.

PAGOJAI (ERŽVILKO SENIŪNIJA)

Į ŠR nuo Kartupių geležinkelio Šiauliai-Sovetskas (Tilžė) pusėje.

PAKALNIŠKIAI (VELIUONOS SENIŪNIJA)

912a. AKMUO buvo apie 230 m į Š nuo kelio Kaunas-Jurbarkas, 50 m į R nuo E. Čelkonienės sodybos, Šakutės ir Šakio (Kalpėčiaus) upelių santakoje, smėlio salelėje. Akmuo buvo pilkai "rainuotas", apie 1 m aukščio, plokščiu viršum. Akmenį pamatams suskaldė P.

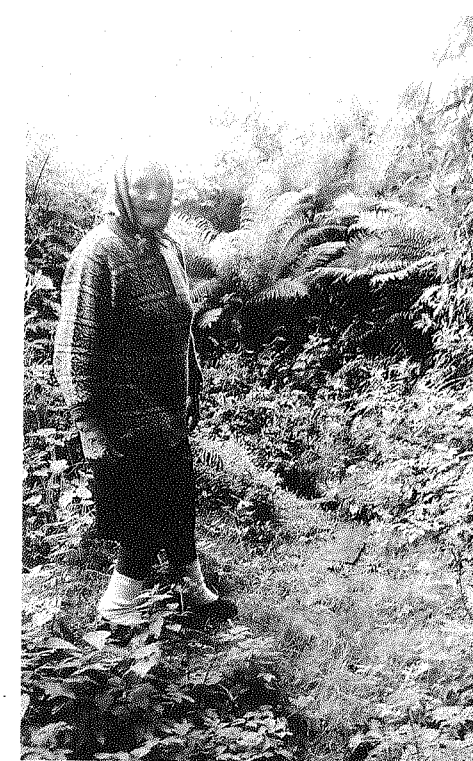
Pav. 679. Pakalniškių akmens buvusi vieta ir šaltinis

Bartninkas, statydamas namus ant Šakutės kranto (E. Čelkonienės sodybą). (?). PAV. "Jau mano senelis sakydavo, kad čia kažkokios deivės gyvendavo, čia, tuose šlaituose, čia visur. Čia toks upelis: čia Šakutė, o čia Šakis, susitinka. Tai čia skalbdavo tos deivės, jau, reiškia, prosenelis pasakodavo [...] skalbdavo, atseit tos deivės, skalbdavo ant to akmens [...] atseit nematomos buvo tos deivės [...] jos baltai būdavo apsirengusios, čia būdavo su vainikais. Tai aš klausiau senelio: "Tai kad jų nieks nematė, kodėl?" "Buvo, vaikeli, buvo", sakydavo. Senovės žmonės labai dori buvo, ir jie galėjo matyti, galėjo, dabar jau žmonės ne tokie, tai nemato. Jos išsiskalbdavo tuos žlugtus naktim, išsiskalbdavo ir jau jos paskui pranykdavo. Tik labai buvo šventos. Jos skalbdavo, jos, nu, tokios jau, vienu žodžiu, labai šventos, doros buvo ir žmonės labai dori buvo, už tai viską ir žinojo. Aš sakydavau: "Seneli, o dabar tu nuvesk kada nors prie to akmens, gal mudu deives pamatysim". Sakydavo: "Vaikeli, nesu toks doras, kad aš jas

galėčiau pamatyti" " (pasak. E.Čelkonienė, g.1918 m. Pakalniškiuose. Užr. 1994 m.; LTR 6266/6). 150 m į PV nuo akmens, Nemuno slėnio aukštumoje, į V nuo Šakutės yra vadinamasis Milžinkapis, kur buvo randama žmonių kaulų, akmenų. Kartą buvo išartas vyro ir žirgo su kamanų apkalais kapas (V.V.).

Š. LTR 6266/6; V.V.

912b. ŠV. MORKAUS ŠALTINIS - Elvyros Čelkonienės sodyboje, 25 m į ŠR nuo tvarto, dešiniajame Šakutės up. šlaite, griovoje, 90 m į ŠV nuo Šakutės ir Šakio santakos (buvusios deivių

Pav. 680. Pakalniškiai. Elvyra Čelkonienė prie šaltinio (antrame plane). Aut. nuotr., 1996

Pav. 681. Pakalniškių šaltinis. Aut. nuotr., 1996

akmens vietos), 3 m žemiau aukštumos krašto yra mažutis šaltinis - šulinėlis. Išbėgęs vanduo (R kryptimi) iškart surenkamas už 5 m įrengtame šulinyje. Iš čia vandenį ima ir sodybos gyventojai. Iki tol šaltinio vanduo griova, nedidele srovele, matyt, nutekėdavo į Šakutę. PADAV. "Tai gydomas vanduo, visi neregiai praregėdavo. Ir dar mano prisiminimuose būdavo, kad tokia močiutė ateidavo rytą, prieš Saulės tekėjimą, atsisėdavo ir prieš Saulę, dar [saulei] netekėjus, ir prausdavosi. Tai sakydavo, kad čia cūdauna vieta, kaip seni žmonės [...] tokios senutės ateidavo, trys būdavo, jos ateidavo [...] tai sakydavau: "Močiute, kodėl jūs dabar čia ateinat ir sėdit tam sode?" (ateidavo jos kada prieš Saulės tekėjimą). Sakydavo: "Vaikeli, tu nežinai, ka čia tas vanduo yra pamačlyvas. Kaip nusiprausi, tai taip ir jau viskas šviesu" "(pasak. E.Čelkonienė, g.1918 m. Pakalniškiuose. Užr. 1994 m. - LTR 6266/8). "Susėsdavo [moterys] prie to šuliniuko, te prausdavos, te vandenį pasisemdavo, butelius parsinešdavo. Tai mum būdavo taip įdomu, tai mes klausdavom: "Kas čia gyvena, kad jis šventas?" Sakydavo: "Čia Dievo šulinėlis" [...] tai sakė, kad jis švento Morkaus, tas šaltinėlis [kad jis teka...] prieš Saulę, į saulėtekį. Visi vandenai

plaukia, pasuka į saulėlydį, o čia atsisuka į saulėtekį. Tai jis yra šventas" (pasak. E. Čelkonienė, g. 1918 m. Pakalniškiuose. Užr. 1996 m. - V.V.).

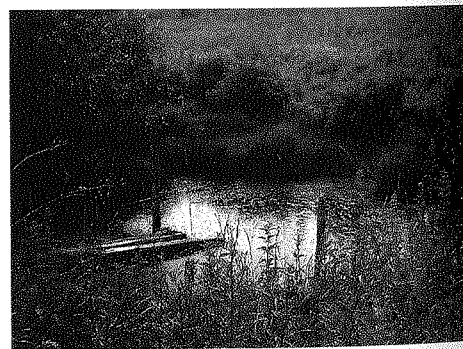
Š. LTR 6266:6, 8; V.V.

PAŠALTUONYS (ERŽVILKO SENIŪNIJA)

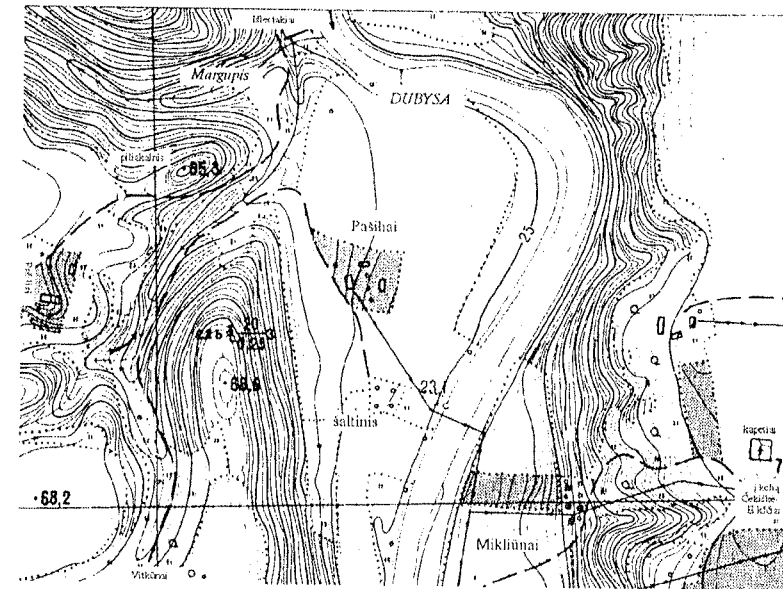
1756 m. įkurtas benediktinų vienuolynas.

PAŠILIAI (SEREDŽIAUS SENIŪNIJA)

913. ŠALTINIS ALKUS, JELKUS - per 160 m į P nuo J. Gerulaičio gyvenamojo namo, apie 100 m į ŠV nuo Dubysos deš. kranto, 15 m į ŠV nuo Gerulaičių sodo PV kampo ir 15 m į V nuo lauko kelio iš Gerulaičių į Padubysio k., Dubysos deš. kranto sslėnio atskardėje. Čia tyvuliuoja apie 3 skr. "akis", maitinama šaltinio ŠV jos pakraštyje. Vanduo iš "akies" nuteka į PR (140°) iš pradžių plačia, 4 m pl. protaka, paskui, už lauko kelio į Padubysį - jau siauresniu nei 1 m grioveliu į P (170°). Pagaliau upelis vėl

Pav. 682. Pašilių šaltinis. Aut. nuotr., 1996

Pav. 683. Pašilių šaltinis

pasisuka į PR (140°) ir prieš pat Dubysą išsilieja jos pakrantės pievoje, sudarydamas maždaug 10x30 dydžio šlapią pievelę. Žymios įtakos į Dubysą nėra. "Seniau šis ežeras buvo daug didesnis, bet dabar jau smarkiai savo išvaizdą keičia, nes pradeda užslinkti. Ežere vanduo labai švarus, priešus arti, vidury matyti apie kamščio didumo 9 skylės" (1936 m.). PADAV. Šaltinio vietoj stovėjo žydo (pavarde Jelkus) karčema, kuri prakeikta prasmego (V.V.). Pasak kitų, nuskendo "žydas su dažais" (dažų parduotuvė) (V.V.). Šaltinio dugno niekas negali išmatuoti. "Moterys, ypatingai senesnės, šį ežerą laiko stebuklingu ir jo vandeniu gydosi įvairias ligas" (Audrovaikis J., 1936). Šaltinis - apie 400 m į PR nuo Pašilių piliakalnio (Ar-252).

Š. V.V.; L. AUDROVAIKIS J., 1936, 9; VARDYNAS, 5.

PAVAMBLIAI (SEREDŽIAUS SENIŪNIJA)

914. EŽERĖLIS minimas lomoje prie kelio į Seredžią, apie 25 a ploto. PADAV. Čia buvęs ežeras ir jame nugrimzdęs namas.

Š. VAK 12/33(LŽV).

PLEKIAI (ERŽVILKO SENIŪNIJA)

DRAUSGIRIS, DRAUZGIRIS - tai Jurbarko miškų urėdijos Varlaukio g-jos masyvas Nr.X, apie 150 ha ploto. Mišką kerta kelias Plekiai-vieškelis Butkaičiai-Paviščiovy. Mišką prižiūrėjo eigulys Drauzas, kuris vėliau čia ir pasikorė. Nuo to kilo Drauzgirio vardas.

Š. LŽV (J. PETRAITYTĖ, 1935).

RAMOVĖ
(SEREDŽIAUS SENIŪNIJA)

Buvo apie 1 km į V nuo Belvederio dvaro, į Š nuo Šūgdaubio upelio. Jau prieš Antrąjį pasaulinį karą vadinamas Antlaukės vardu.

Š. V.V.

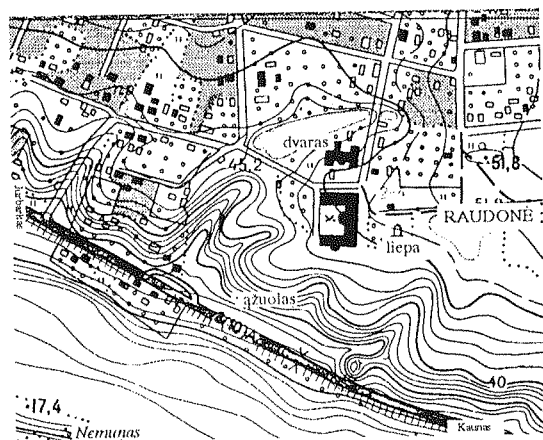
RAUDONĖS SENIŪNIJA

PADAV. Ant trijų kalnų prie Raudonėnų kaimo pagonybės laikais buvo aukojama. 1935 m. jų vieta nebežinoma (VAK; turbūt tie patys Draustinės miško trys kalneliai (žr. Nr.911)).

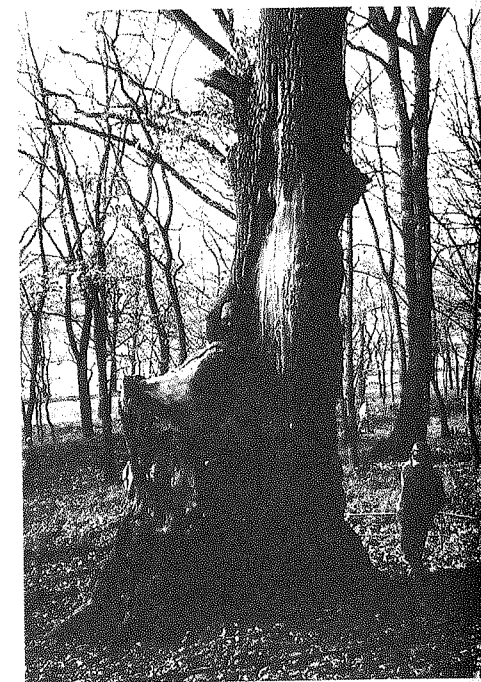
Š. VAK 9/14-15. L. Покровский Ф.В., 1899, 138.

RAUDONĖ

915a. GEDIMINO AŽUOLAS
auga dvaro parke, 1,4 m skr., h = 20

Pav. 685. Raudonės liepa, Gedimino ąžuolas

Pav. 684. Raudonės ąžuolas. Aut. nuotr., 1991

m; buvo dvikamienis, dabar vienas kamienas išlūžęs. PADAV. A. Pamedžiojęs po ąžuolu mėgdavo ilsėtis Vytautas (?) (Kviklys B., 1991). B. Po ąžuolu paskutinį kartą pietavo Gediminas (LGP).

L. KVIKLYS B., 1991, 4/564.

SEREDŽIUS

PADAV. Kartą pavasarį Nemuno potvynis atnešė paveikslą, kurio niekas negalėjo sulaikyti - jis tik lankoje pats užkliuvo ir sustojo. Toje vietoje buvo pastatyta pirma medinė Seredžiaus bažnyčia, kurią, kaip sakoma, vėliau Nemuno ledai ir sugriovė. Pasakojama, kad to potvynio metu bažnyčia buvo apsemta, ir tik vienas vaikinys pasiryžo laiveliu bent stebuklingąjį paveikslą išgelbėti. Jis pasiekė apsemtą iki langų bažnyčią, įplaukė vidun ir išgelbėjo paveikslą (Baršauskienė M., 1992). Stebuklingas Dievo Motinos paveikslas plaukęs nuo Kauno Nemunu žemyn, o "visų panemunės parapijų tikintieji ėjo pasitikti paveikslo, norėdami juo papuošti savo bažnyčią. Tačiau paveikslas vis plaukė Nemunu, ir niekas negalėjo jo paimiti. Serediškiai išėjo pasitikti paveikslo su visais bažnyčios atributais, papuošalais, prieky ėjo klebonas, o paveikslas kaip tik ties Seredžiaus bažnyčia pasuko kranto link. Taip paveikslas papuošė bažnyčią, tada dar stovėjusią prie Nemuno" (Baršauskienė M., 1992).

L. BARŠAUSKIENĖ M., 1992, 31; GINGAITIS A., 1933.

917. PALEMONO KALNAS (piliakalnis Ar-262). PADAV. Kalnas laikomas čia buvusią šventa pagonių kulto vieta (Покровский Ф.В., 1899). "Vienas tvirtino buvus ant piliakalnio pagonišką perkūnvieta" (Buračas B.,

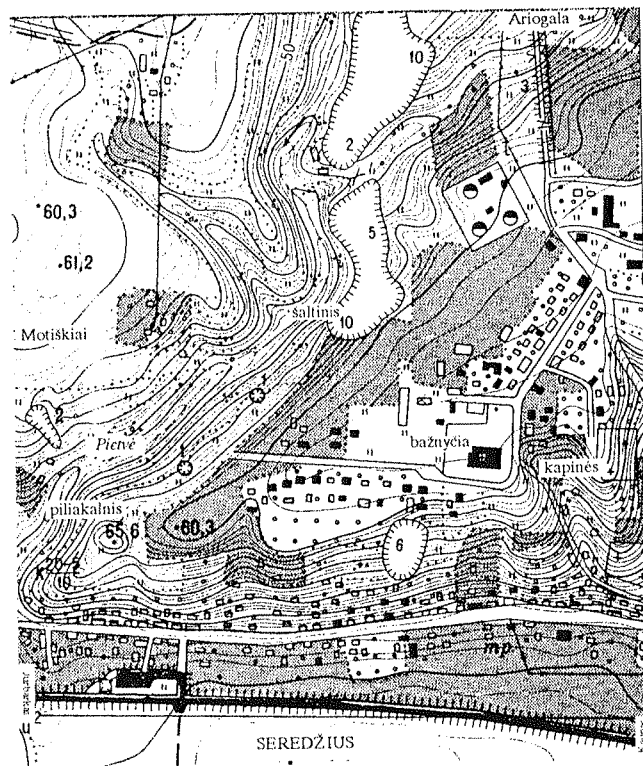
Pav. 686. Raudonės liepa. Aut. nuotr., 1995

L. KVIKLYS B., 1991, 4/564; LGP, 80.

915b. LIEPA - dvaro parke, prie tarybinių karių kapų. Medis - apie 1 m skr., trijų pagrindinių kamienų (kiekvienas po 30-40 cm skr.), aukščiau - šakojasi dar labiau. Maždaug 2 m aukštyje nuo žemės tarp dviejų kamienų liepoje jaugusi geležinė juosta. PADAV. Prie liepos dvarponiai rišdavo ir plakdavo baudžiauninkus. Patys ponai pro langus viską stebėdavo.

Š. V.V. L. KVIKLYS B., 1991, 4/564.

916. PUŠIS. 1965 m. dar augo sena, gumbuotomis, susivijusiomis, žemyn nukarusiomis šakomis pušis. PADAV. Ant medžio šakų dvarininkai kardavo baudžiauninkus.

Pav. 687. Seredžiaus piliakalnis, šv. Jono šaltinis

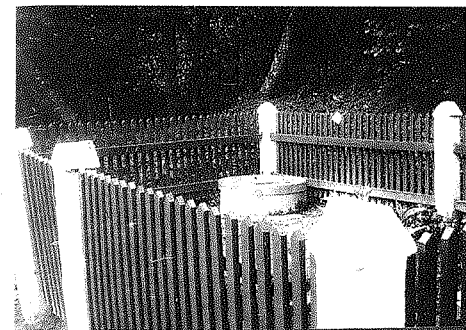

Pav. 688. Seredžiaus piliakalnis. Aut. nuotr., 1991

1940a). 1885 m. "Aušroje", be kitų, yra ir žinutė apie "Palemono kalną": "Ant jo yra matomas rytinėje pusėje supiltas kalnelis, ant kurio turėjo būti aukuras. Galima ten matyti anglis ir plytgalius" (Aušra, 1885).

L. AUŠRA, 1885; BURAS B., 1940a, 3; ПОКРОВСКИЙ Ф.Б., 1899, 134.

918. ŠVENTO JONO ŠULINĖLIS - ŠV miestelio dalyje, tarp Motiškių ir Seredžiaus, 370 m į PV nuo kelio Seredžius-Ariogala, 300 m į ŠV nuo bažnyčios, deš. Pieštės pakrantėje, apie 20 m į R nuo Pieštės ir šv. Jono upelių santakos (pasak kitų atvirkščiai - iki šios santakos Pieštė vadinama šv. Jono upeliu, o šv. Jono upelis - Pieštė. - V.V.). Panašu, kad kažkada šaltinio vanduo trumpučiu grioveliu PR kryptimi nutekėdavo į Pieštę. Dabar šv. Jono šaltinėlis - tai šulinys su betoniniu rentiniu, šalia stovi iš naujo atgimimo metais atstatytas koplytstulpis su

Pav. 689. Seredžiaus šaltinis. Aut. nuotr., 1995

šv. Jono Krikštytoju. Vanduo gaivus, šaltas, "minkštas". PADAV. A. Prieš 100 metų čia dar buvo ir didelis akmuo, per Šilines (09 08) piemenukai ganė bandą. Vidudieny atsitiko stebuklas - ant akmens prie šaltinuko "stojosi moteriškė" ir vaikų paklausė, ar suspėsianti nueiti į Šiluvą, į mišias. Vaikai atsakė, kad tai tolimas kelias, apie 70 kilometrų. Ten, kur moteriškė ant akmens stovėjo, liko įspausta kojos pėda. Sakoma, kad 1883 ar 1902 m., rudenį, vidurdienį kilo audra su lietumi, buvo didelis tvanas. Vos nenunešė viso Seredžiaus, Pieštės upelis nunešė vandens malūną, medžių, trobesių. Esą kartu potvynis nunešė ir akmenį su Dievo Motinos pėda (ar pėdomis), taip pat tada šalia buvusią mūro koplytėlę (Buras B., 1937). B. Šaltinis stebuklingu imtas laikyti, kuomet 1936 m. čia praplovusios akis, praregėjo 4 (ar 6) visai aklos bobutės (V.V.). Čia naktį vaidenosi. Daugiausia žmonės prie šulinėlio traukdavo per šv. Jono atlaidus (didžiausi Seredžiaus atlaidai) ir per Šilines tris dienas. Iš Veliuonos per šv. Joną čia eidavo procesija. Žmonės pavieniui ir būriais eidavo keliais

aplink šulinėlį, poteriaudavo, plovėsi akis, veidą ("stiprybę ir regėjimą duoda". - V.V.), į šulinį mėtė pinigų (po 10, 20 centų - "Dievui auka"; monetas į šulinį žmonės meta ir šiandien. - V.V.), nešėsi vandens namo, vartojo maistui gaminti (sakydavo - *nepilk į šiukšlyną, nes šventas (vanduo)* - V.V.). Aukos buvo dedamos ir prie kryžiaus, dėkojant už malones. Kartą vienas pusbernis ėmė ten sudedamus pinigų išiminti ir po to apsirgo keista akių liga, jo akys apaugo kažkokiom pūslėm, paskui jis visai apako (Buras B., 1937). Plaunantis šaltinio vandeniu, žmonėms iš tikrųjų rega gerėja - 1937 m. praregėjo visai akla I. Savickaitė, kuri nuolat tuo vandeniu plaudavusi akis (Buras B., 1937). "Tikėta, jog šaltinio vanduo gydo nuo įvairių ligų. Sako, ne vieną žmogų vanduo išgydė nuo sąnarių susirgimo, pagerino regėjimą, atėmė dantų skausmą" (Baršauskienė M., 1992). Ir pokario metais Seredžiaus gyventojai per šv. Jono atlaidus ateidavo prie šaltinio, vesdavosi čia savo vaikus, gerdavo vandenį, "apgailėdavo senuosius laikus" (Baršauskienė M., 1992). 1989 m. buvo atstatytas koplytstulpis su šv. Jono, šv. Marijos statulomis, šv. Jono atlaidų metu Seredžiaus klebonas šaltinį pašventino. Moterys eina šaltinio vandeniu prausti Didįjį ketvirtadienį, prieš saulėtekį (nes "Dievas plovė kojas"). Taip pat ir šv. Jono dieną, žmonių tikėjimu, tas vanduo viskam tinka (gydyti akis, kojas) (V.V.). 360 m į ŠR nuo Seredžiaus piliakalnio (Ar-262).

L. BARŠAUSKIENĖ M., 1992, 36; BURAS B., 1937, 3; BURAS B., 1937b, 3; BUSZYNSKI I., 1871, 58 (SZWENT-JONAS); VARDYNAS, 169; V.V.

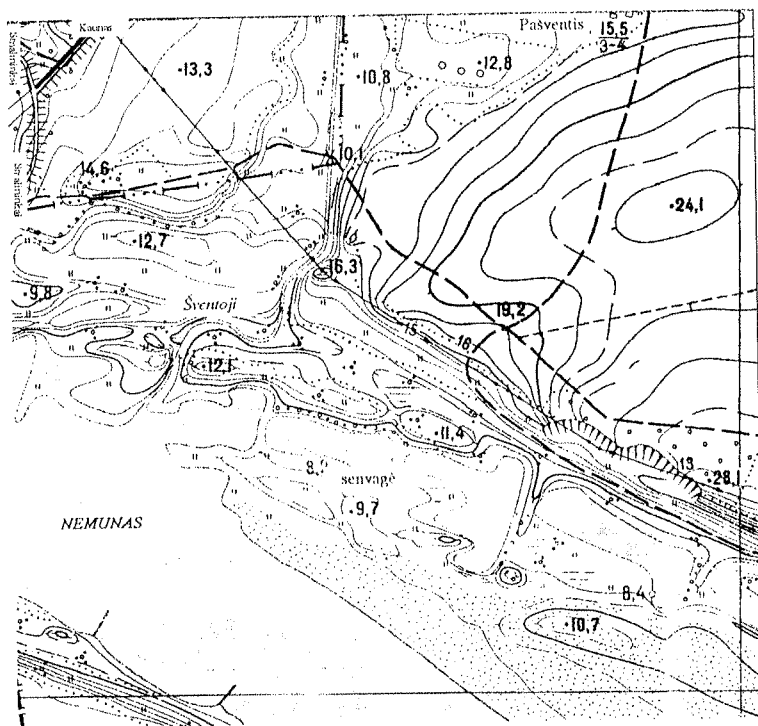
919. TUOPOS augo už miestelio, priešais dvaro kumetyną. Tų dviejų storų medžių nebebuvo jau XX a. pradžioje. Tuopose buvo įkaltos apie 20 cm skr. geležinės grandys. PADAV. Baudžiovos laikais prieš šitų medžių buvo rišami baudžiauninkai ir plakami rykštėmis ar pjudomi šunimis. Daugelis jų buvo užplakti ir negyvai arba sudraskyti šunų. *“Todėl mūsų seneliai juos [topolius] gerbdavo kaip kokią šventenybę”*. Praeidami pro medžius, žmonės poteriaudavo, nusiimdavo kepures, kaip eidami pro kryžius.

L. BURACAS B., 1937E, 3.

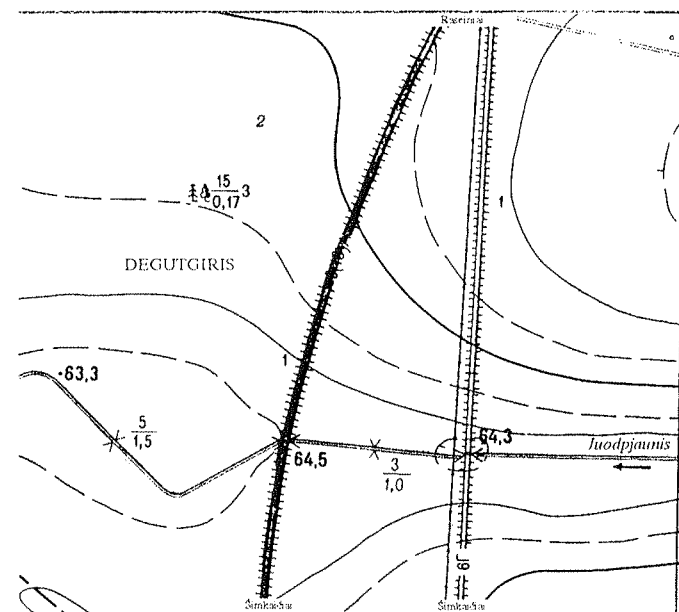
SMALININKAI (VIEŠVILĖS SENIŪNIJA)

920. SENVAGĖS MARGYNĖ, MERGYNĖ (?) - į PR nuo Smalininkų, Nemuno senvagės - “panemunių daubos”. PADAV. Panemunių daubos undinių ašarų priverktos, todėl ir vanduo senvagėse skirtingos spalvos bei skonio negu Nemune. Čia undinės dainavusios, bėgiojusios, lenktyniavusios su bangom, taškiosios vandeniui.

Š. MALIŠAUSKIENĖ A., 1993.

Pav. 690. Smalininkų Margynės senvagės

Pav. 691. Šimkaičių seniūn., kelio pralaida per Juodpjaunį

ŠIMKAIČIŲ SENIŪNIJA

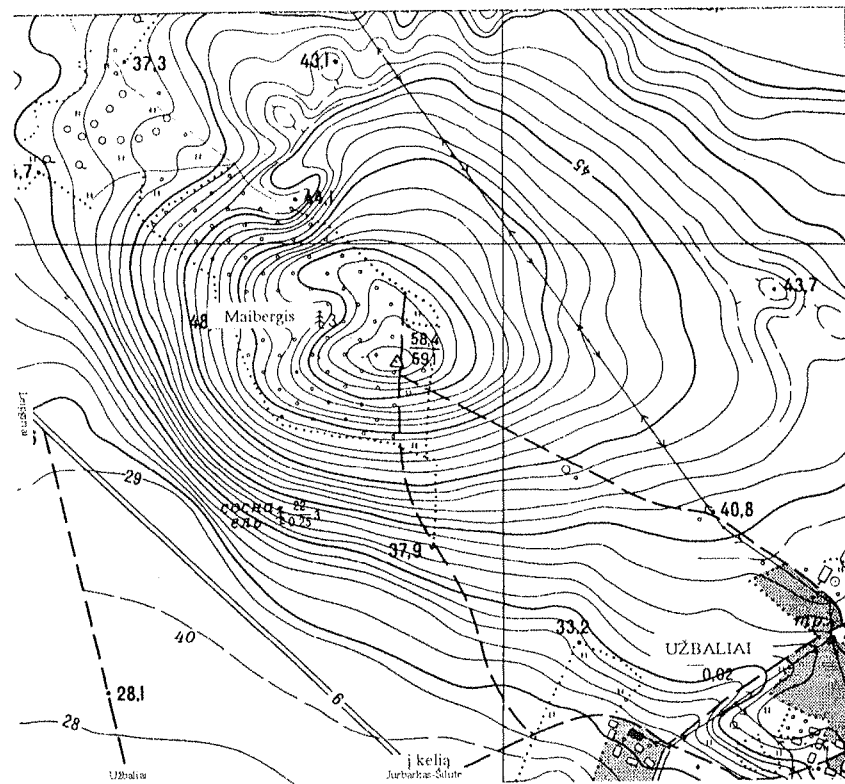
921. DEGUTGIRYJE, apie 2 km į R nuo Vadžgirio, apie 2 km į Š nuo Šimkaičių, Jurbarko miškų urėdijos Šimkaičių g-jos masyve Nr.2, ten, kur senasis kelias Raseiniai-Jurbarkas kerta Pjaunio (Juodpjaunio) upelį, tarp medžių stovėjo senas, gal 200 metų senumo kryžius, prie kurio buvo Švenčiausios Motinos statula. PADAV. A. Piemenys statulą kelis kartus buvo nuėmę, bet rytą ją vėl rasdavo padėtą (LTR 1817/83). B. Čia vidurnaktį vaidendavosi žydas su oželiu ir siūlė oželį pirkti. Kartą žmogus pigiai oželį nupirko, kiek pavažiavo, kažkas suspiegė, ir viskas nutilo. Grįžęs namo, žmogus pamatė, kad oželio nebėra (LTR 1817/83). C. (neaišku, ar apie tą

pačią vietą) Prieš 300 m. Vadžgirio miestelio dar nebuvo. Važiavęs turtingas bajoras per mišką, jį užpuolė vilkai, ir tas, kad išsigelbėtų, pažadėjo šioje vietoje pastatyti statulėlę, kiek toliau - bažnyčią (Vadžgirio. - V.V.). Savo pažadą ištesėjo (padavimas apie vietą netoli Vadžgirio, kur per girią teka mažas upelis Legupis, o šalia stovi supuvusi statulėlė. - LTR 1817/97).

Š. LTR 1817/ 83; 1817/97.

TAUBUČIAI (ERŽVILKO SENIŪNIJA)

922. DURPYNAS ALKA - į R nuo kaimo, Šešuvies pakrantėje, 0,5 ha ploto (10 ha - VK, 1983).

Pav. 692. Užbalių Maibergis, Aukalnis

Š. LŽV (S. JURGILIENĖ, 1935); VK, 1983 (PIEVA).

UŽBALIAI
(VIEŠVILĖS SENIŪNIJA)

923. AUKAKALNIS, MAIBERGIS - per 1,4 km į Š nuo kelio Kaunas-Silutė, apie 400 m į ŠR nuo kelio Užbalių-Leipgiriai, į ŠV nuo Užbalių. Tai aukščiausia apylinkių (58,3 m virš j.l.), viršuje - apie 120 m skr., 30 m aukščio, lėkštais, nuartais šlaitais pakiluma. Aukščiausia jos dalis apšodinta mišku.

Š. VK, 1935, 1939; VUB F191-338; V.V.

VADŽGIRYS
(ŠIMKAIČIŲ SENIŪNIJA)

924. ŠVENTOJI UPĖ, BEBIRVYTIS - apie 13 km ilg. kairysis Bebirvos intakas. Išteka į PV nuo Graužių, V link teka pro Antanavą, Akmeniškį, į Š nuo Šimkaičių, į PV nuo Degutgirio (Nr. 921), pasisuka į Š ir maždaug 1,5 km į ŠR nuo Vadžgirių miestelio įteka į Bebirvą. Pavadinimas Šventoji liudijamas tik LŽV anketose.

Š. LŽV (A. JURGAITYTĖ, 1935; AKMENIŠKIAI); LŽV (S. GALBUOGIS, 1936; DOVAINAVA); V.V.

VARLAUKIS
(ERŽVILKO SENIŪNIJA)

AKMUO su ŽENKLAIS - buvo prie Varlaukio kapinyno II (Ar-266). Akmuo 1972 m. jau buvo susprogdintas.

Š. 1972 m. MMT žv., AS 364/15.

VELIUONOS SENIŪNIJA

925. VENTOS MIŠKAS (VENTUS, WENTEN, WENTIN, WENTIS). XIV-XV a. rašytiniai šaltiniai mini Veliuonos apylinkėse šventą mišką Ventus, Wenten, Wentin, Wentis vardais (APIE 1317 m., SRP 1/184; 1395 m., WEG Nr.19; SRP 2/675-676; 1415 m., AL; XV a.pr.; SRP 2/709). Įdomu, kad 1416 m. Wentis miškas apibūdinamas jau kaip buvęs šventas Žemaičių miškas ("nedwenig de Weluna wol eine halbe meil, do etwenne Samaytischer heiliger walt gewest ist, Wentis genant (1416 m.; AL)). Paminėta, kad Ventus miškas esąs priešais Vaiguva (šiandieninius Vaiguviškį, kairiajame Nemuno krante) A.Salio nuomone, maždaug čia, dešiniajame Nemuno krante, buvusi R Ventus miško riba (Salys A., 1930). Iš 1395 m. kryžiuočių kelio į Lietuvą aprašymo (traukiant į Pamedę,

Rytų Žemaitijoje reikia pereiti Ventin mišką ir pasiekama Mituva) galima suprasti, kad miškas buvęs ne tik į V nuo Veliuonos, bet ir į Š-ŠV (v.v.).

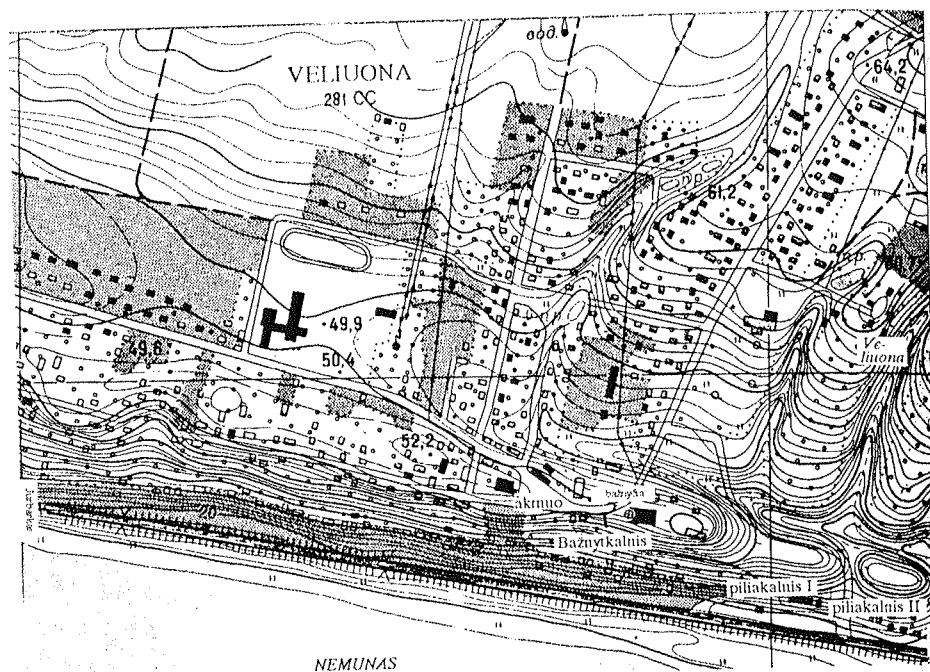
L. AL, 3(Nr.22), 24; SALYS A., 1930, 73; SRP 1/184; 2/675-676, 709.

VELIUONA

Ne kartą minima XIV-XV a. rašytiniuose šaltiniuose: *Wilhun* (1315 m.), *Welyn* (1336 m.), *Welov* (1337 m.), *Velym* (1339 m.), *Wilawense* (1343 m.), *Welun* (1348 m.), *Welow* (1348 m.), *Welinenses* (1362 m.), *Welona* (1418 m.), *Wolona* (1418 m.), *Welunen* (1424 m.), *Willune* (1423 m.) vardais (Salys A., 1930). PADAV. Veliuona - buvusi deivės Veliuonos šventovė. Ta šventovė stovėjusi *Bažnytkaľnyje, Cerkvakaľnyje* dabartinės bažnyčios vietoje. Sakoma netgi, kad šios Vytauto statytos bažnyčios bokštas likęs iš buvusios deivės Veliuonos šventovės, kada ji buvo iš pagoniškos perdirbta į

Pav. 693. Veliuonos Pilies kalnas (dešinėje) ir Bažnytkaľnis (kairėje). Aut. nuotr., 1991

Pav. 694. Veliuonos Bažnytkalnis, akmuo su pėda, upelis Veliuona

katalikišką (Buračas B., 1940b). *“Sakydavo, kai, sako, Vytautas krikštijo ir krikštijo lietuvius, tai visus vertė lazda prie krikšto to [...] Ir kada vertė kardū, tai nuo tos Vytauto bažnyčios iki Marijos kalno buvo nuklota vienais lavonais, kol priverstė prie šito tikėjimo [...] Ir pavadino ne Veliuona, bet Velionė. Vieni lavonai buvo”* (pasak M. Vaivadienė, g. 1907 m., Veliuonoje. Užr. 1994 m. - LTR 6265/21). *“Žmonės pasakoja, kad to bažnyčios pirmiau buvo žinyčia, t.y. vaidilutės kureno šventąją ugnį”* (VAK).

Apie Bažnytkalnį žinoma ir kitokių padavimų: kalne esantis užkeiktas dvaras. Kartą dievobaimingas žmogus pasivėlino į bažnyčią, skubinosi kaip galėdamas, tikisi, kad jau ras kunigą

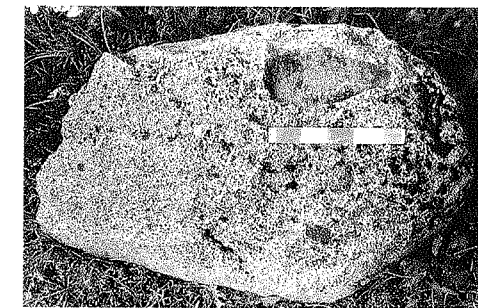
prie altoriaus. Eina jis poteriaudamas, žiūri - graži miela pana sėdi ant skrynios ir sako: “Žmogeliau, pabučiuok mane”. Žmogus nusispjovė, nieko neatsakė ir eina tolyn. Pana sako: “Pagalvok, to, ko yra skrynioje, užteks ir tau, ir man”. Tas eina pro šalį, tai pana vėl sako: “Žmogeliau, pasigailėk, pabučiuok mane, o busiu išvalnyta, ir tu busi laimingas”. “Kad tu pragaron nugarmetum, nebegundžius mane”, atsakė žmogus, prasivėrė žemė, pana sucypė, suvaitojo ir tik pasakė: “Žmogau be mielaširdystės, tau buvo nuo Dievo daleista manė išgelbėti, jai tiktai butum išpyldęs prašymą mano, o dabar vėl einu ant septinių šimtų metų ing pragarą kentėte. Nors

pranešk svietui ape manę” (Basanavičius J., 1928). Pasak kitų - Cerkvakalnyje į bažnyčią bėgantį žmogų pasitikusi graži mergina, paprašė ją pabučiuoti, bet žmogus ją tik sukeikęs ir “išrupūžiavęs”. Mergina pavirtusi rupūže ir nudardėjusi į tarpukalnę. Spėjusi tik prasitarti, kaip žmonės galėtų ją išvaduoti. Žmogui pagailo merginos, prisiminė jos žodžius, prikalbino kleboną, sukėlė Veliuoną, apylinkes ir visi iš bažnyčios patraukė į Cerkvakalnį. Deja, pamiršo žnyples žvakėms gesinti. Prie procesijos priėjo gražiausia karalaitė, žiūri - žmonės pamiršę žnyples, ir vėl nudardėjo į tarpukalnėje prasivėrusią bedugnę. Žmonės tik išgirdo gailų jos šauksmą: “Dar šimtą metų kalėti!” (Inčiūra K., 1936). Griovį tarp Bažnytkalnio ir Pilies kalno, pagal padavimą, iškasė grafo paliepti baudžiauninkai per vieną naktį, nes grafo nuotaka panoro pro dvaro langą matyti Nemuną (V.V.).

T. Narbutas 1835 m. rašė: “Ji (Veliuona, amžinos vilties, būsimio pomirtinio gyvenimo deivė), turėjo savo šventyklą vietovėje, kuri iki šiol tebesivadina Veliuona. Dabar tai menkas miestelis dešiniajame Nemuno krante, penkios mylios iki Jurbarko. Seniau ten buvo stipri pilis ant kalno, plačiu perkasu padalinto į du piliakalnius. Kaip tik ten buvo minima Veliuonos (Wellony) šventykla [...] (1805 m.) aptikau ir bažnyčios išorinėje sienoje įmūrytą akmeninę lentą, kurioje, nepaisant

didelių sužalojimų, buvo galima perskaityti šiuos žodžius: *D.O.M. Veritatis. unoq. Vivo. Et.San. Hoc. In. Loco. Ubi. Antiquus. Cultus. Wellone. Aeternitatis. Deae. Fuit. Don... Nihil. ...o. Prim... sac... Tai buvo paminklinė lenta, žyminti krikščionių bažnyčios įkūrimą Veliuonos šventyklos griuvėsiuose (vert.: Tiesos Dievui, Geriausiajam, Aukščiausiajam, vieninteliam gyvam šioje vietoje, kur senovėje (senoviškai) garbinta Veliuona, amžinybės deivė..”* (Narbutas T., 1992). Kai kada Veliuonos vardas siejamas su Nemuno dalimi ties miesteliu, ta vietovė vadinama “Veliuonos pragaru”. Čia skęsdavę daug žmonių, buvo kalbama, kad Nemune gyvena būtybė su mergos galva ir jaučio ausimis, ji ir esanti “Veliuonos pragaras” (Inčiūra K., 1936, 157).

Š. LTR 6265/21; VAK 9/176; V.V. L. BASANAVIČIUS J., 1928, 193-194(Nr.71); BURACAS B., 1940b, 3; INČIŪRA K., 1936, 154(GEDIMINO KALNAS TURI DU KŪBRIU: VIENAS - PATS PILIAKALNIS, ANTRAS

Pav. 695. Veliuonos (Dubinės) akmuo. Aut. nuotr., 1996

CERKVAKALNIS), 157; NARBUTAS T., 1992, 91; SALYS A., 1930, 71.

926. UPELIS VELIUONA išteka į Š nuo Veliuonos, į P nuo Žibintų k., apie 1 km ilg., dešinysis Nemuno intakas. Teka P kryptimi per Veliuoną (tekėdavo griova tarp Ramybės kalno ir Gedimino kapo kalno piliakalnių; dabar po žemėmis, vamzdžiuose?).

L. VARDYNAS, 189.

927. AKMUO su pėda (buvo *mitologinis akmuo Av-203*) - centrinėje miestelio aikštėje, prie apylinkės savivaldybės pastato. Akmuo pervežtas iš Dubinės upelio (buvo prie Dubinės žiočių - PA, 32), į Š nuo Veliuonos. Akmuo - netaisyklingo ovalo formos, plokščiu paviršiumi, paguldytas "pėda" į viršų. Akm. - 95 cm ilg., iki 56 cm pl., h= iki 50 cm, buvęs didesnis, dabar apskaldytas. "Pėda", panaši į dešinės kojos atspaudą, eina išilgai akmens, yra 25,5 cm ilg., nuo 5 iki 11,5 cm pl., nuo 1 iki 4 cm gylio. Nurodomų šalia "pėdos" iškaltų inicialų H.L. (PA, 32) nematyti. PADAV. Kryžiuočiai puolė Veliuonos pilį, bet niekaip nesisekė jos paimti. Magistras, netekęs kantrybės kreipėsi pagalbos į Velnią. Velnias pareikalavo vieno žmogaus ir gavo iš magistro 12 metų belaisvį veliuoniškį berniuką. Velnias naktį berniuką užkerėjo, davė jam į rankas akmenį ir pasiuntė pilies link. Berniukas pavargo, pasilypėjo ant akmens, pažiūrėjo, ar toli pilis, paskui atsisėdo ir užsnūdo.

Auštant pragydo gaidžiai ir dingo kerai, berniukas atsikvošėjo (kodėl neša užmesti akmenį ant Veliuonos pilies), parbėgo pas saviškius. Naktį berniukas, pasilypėjęs ant akmens, ir įspaudė savo pėdą (V.V.). Galbūt apie šitą akmenį savo laiške P. Tarasenkai prieš Antrąjį pasaulinį karą rašė P. Cvirka, minėjo akmenį "su velniapėde" (Kadžiulis A., 1958).

Š. 1990 m. MMT žv., AS 1719/27; V.V. L. KADŽIULIS A., 1958; LAM, 258; PA, 32,81(Nr.253).

VIEŠVILĖS SENIŪNIJA

928. ŠVENTOJI UPĖ išteka iš Viešvilės miškų, pelkių, teka į PR, daro vingį ir teka į P apie 15 km ilg., dešinysis Nemuno intakas, įteka į Nemuną ties Smalininkais. Minima *Swintove* (1385 m.), *Swintov* (1393 m.), *Swinton* (1395 m.), *Swintoppe* (1395 m.), *Swentoyn, das do gar ein lunisch flis ist* (1406 m.), *Swantha alias Swantona* (1420 m.), *Swantha* (1422 m.) vardais (Salys A., 1930).

L. SALYS A., 1930, 68; VARDYNAS, 169.

929a. LAUKESOS PELKĖS - Viešvilės miškuose, į PR nuo Eičių kaimo. PADAV. "*Pasakoja, sakuot-nuguriai, kad Laukesos esančios be dugno. 10 karčių po 3 sieksnius sukūšo vieną paskui kitą, o dugno vis tiek nepasiekę, tik kipšas balsu nusikvatojęs*

iš tokio bergždžio žmonių darbo. Visokių baubių, vaiduoklių, vilnaragių, raudojančių, slogučių ir šiaip "nelabųjų" Laukesose esą tiek ir tiek. Arkliu žvengia čia kipšai, gaidžiu gieda ir kūdikiu verkia".

L. VINGĖLA H., 1936, 3.

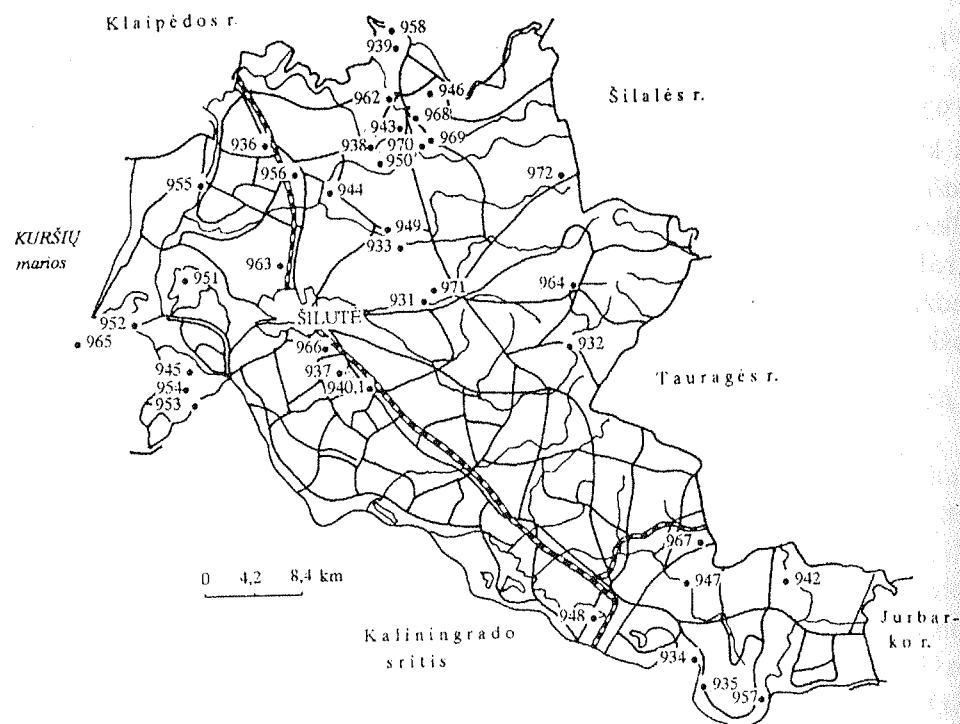
929b. KARALKRĖSLIS - Eičių gijos kv. Nr. 19, "vieta miške", 2x2 m dydžio. Kalnelis ar akmuo(?) Laukesos pelkėse. PADAV. Ant Karalkrėslio prūsų karalius su rusų caru sėdėjo po medžiolės, valgė ant iešmo keptas meškų letenas ir gerė prūsišką alų.

(Vingėla H., 1936). Pasak kitų, šioje vietoje sėdėjo ilsėjosi karalius Napoleonas su kariuomene, eidamas per miškus (LŽV).

Š. LŽV (V. KARVELIS, 1935; Eičių G-JA); L. VINGĖLA H., 1936.

929c. VAROŽKALNIS - į Š nuo Laukesos pelkių. PADAV. "*Varožkalnis buvęs žinomas kaip velnių siautėjimo vieta [...] velniai pasigaudavę į Varožkalnį ir šokdindavę ar kokias kitas išdaigas išdarinėdavę*" (Kviklys B., 1991).

L. KVIKLYS B., 1991, 4/593.

930. VEIVIRŽO UPE - ties Šapotų kaimu ("Šapotuos"). Kokia tai vietovė, neaišku. PADAV. Toje vietoje buvo girdimas dejavimas, ir nuėjo trys vyrai maudytis. Maudydami jį jautėsi, tarsi kas juos į gelmę trauktų. Taip du nuskendo, vienas išsigelbėjo. Po kelių dienų ten vėl buvo girdėti dejavimas ir vėl vienas žmogus paskendo. "Sakoma, jog ant tokio atsitikimo turį trys pirtę".

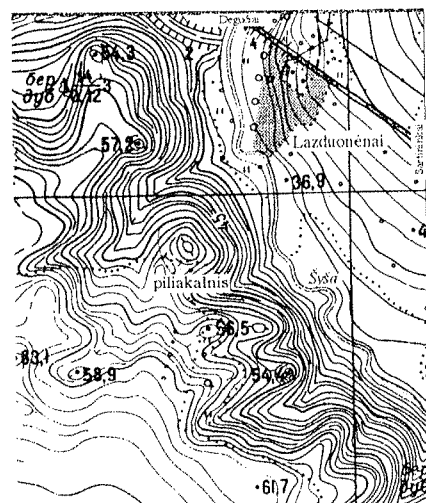
L. BASANAČIUS J., 1928, 374(Nr. 179).

931. M.Pretorijus XVII a. atpasakoja W.Martinius iš Maternick kaimo šalia Prūsijos ir Žemaitijos sienos, kur siena eina Šūsties (kitaip-Šiušies) upe pranešimą apie šventę, įvykusią prieš rudeninę sėją (tai, matyt, Metirkviečių kaimas, Jonaičių seniūn., abipus Šūsties, į V nuo Žemaičių Naumiesčio, į R nuo Laučių; kaip tik čia ėjo Prūsijos-Žemaitijos siena).

Šventė vyko žemaičių pusėje, kur augo ąžuolas, o maždaug už 5 žingsnių nuo medžio gulėjęs gana didelis akmuo (M.Pretorijaus manymu, tai buvo Gurcho garbinimo apeigos). Minimoje vietoje, netoli nuo akmens buvo pastatyta aukšta kartis, ant kurios buvo ožio kailis, dar virš ožio galvos - pririšta puokštė įvairiausių javų ir augalų (über dessen Haupt ein grosser Pusch von allerhand Getreidicht auch Kraut gemacht gewesen). Senas vyras stovėjęs prie akmens, ant kurio buvo padėtas

pripiltas kaušelis. Atėjusi sena moteris su didele puodyne, ją iš moters paėmė tas senas vyras, pripylė kaušelį ir su kaušeliu rankoje meldėsi. Kokia buvo jo malda, nesigirdėjo. Vėliau, kruopščiai teiravęsis, W.Martinius sužinojo, kad susirinkusieji dėkojo dievui, kuris jiems valgyt ir gert, maisto davęs (*Essen und Trinken, Nahrung und Aufenthalt gegeben, gedanket haben*), to dievo vardo jie nenorėjo sakyti. Po maldos jaunimas susiėmė už rankų ir šoko aplink ąžuolą, kartį kažkokį šokį; senas vyras (M.Pretorijaus vadinamas Weydulut. - V.V.) vėl su kaušeliu rankoje pasimeldė. Tuoj po to visi puolė, ištraukė kartį, griebė už puokštės. Ožio kailį pasiėmė Weydulut, kaip atlygį už jo pastangas, o augalus nuo karties jis taupiai, atidžiai kiekvienam padalino. Po to jie visi susėdo aplink ąžuolą ir akmenį; Weydulut paklojo ant akmens kailį, irgi atsėdo ir pasakojo apie visų jų (susirinkusiųjų) kilmę, senus papročius, tikėjimą ir kt. (*einen Sermon gehalten von ihren Herkommen, alten Gebräuchen, Glauben etc.*), paminėjo Žemyną (*Zemyna*), Perkūną (*Perkuns*) ir daugelį kitų. Po to visi galvas į žemę atrėmė, Weydulut nulipo nuo akmens, tarp jų vaikščiojo (*Nach gehaltenem Sermon haben sie alle mit dem Kopf auf die Erde sich gebeuget, darauf er vom Stein unter sie gegangen*), visi vaišinosi.

L. MANNHARDT W., 1936, 539-540.

Pav. 696. Akmeniškų piliakalnis

**AKMENIŠKIAI
(USĖNŲ SENIŪNIJA)**

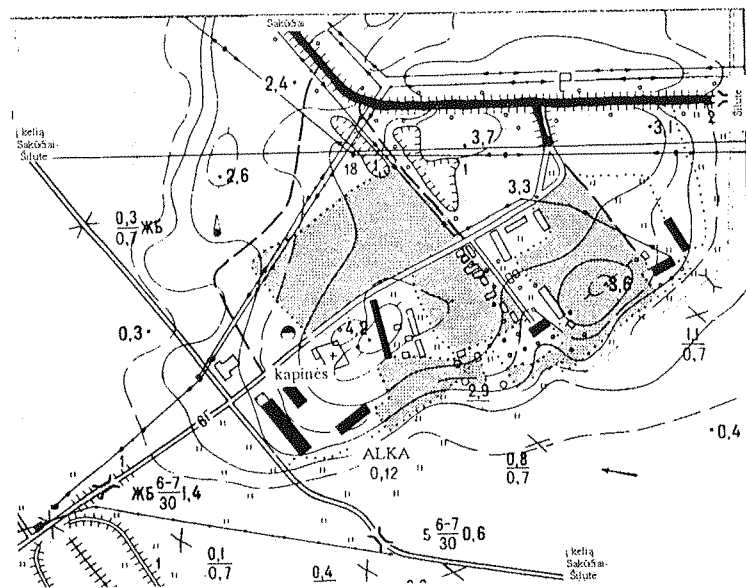
932. PILIAKALNIS (Ar-1095).
PADAV. Kalnas - nugrimzdusios

bažnyčios kalva ("kaukarėlė"). Per pietus piliakalnyje vaikščiodavo mergos. Kartą viena prisiartinusio kerdžiaus meldė jas pabučiuoti, kerdžius sutiko. Jos viena po kitos išėjo, bet paskui atėjo labai bjauri merga, kurios kerdžius net per šilkinę skepetaitę nebučiavo, ir bažnyčia, kuri jau buvo iki pusės iškilusi, vėl su mergomis nugrimzdo.

L. BASANAVIČIUS J., 1928, 158(Nr.2).

**ALKA
(SAUGŲ SENIŪNIJA)**

PADAV. Seni žmonės pasakodavo, kad čia buvusi šventa vieta, šventovė, augo ąžuolynai (VUB F213-110). Matyt, kad anksčiau gūbrys (jo dalis), kur įsikūręs kaimas, turėjo Alkos kalno

Pav. 697. Alkos kaimas

pavadinimą (plg. Alko k., Kretingos r. atveji). Ilgainiui kaimas užėmė visą aukštumą, šventvietė buvo užmiršta (V.V.).

Š. VUB F213-110/20.

**BARTININKAI
(GARDAMO SENIŪNIJA)**

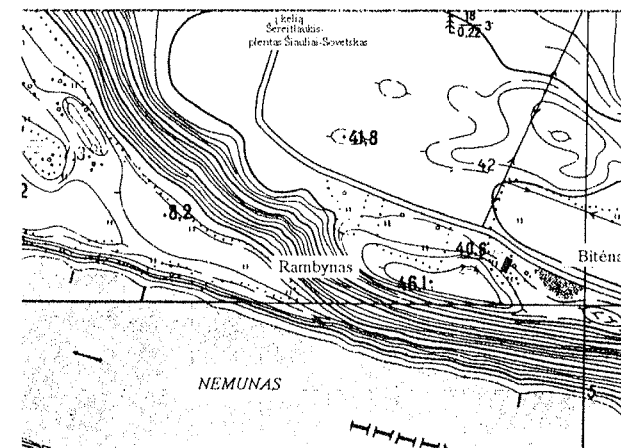
933. KARTUVIŲ KALNAS - kairiajame Tenenio krante. Didelė kalva.

Š. 1963 m. LII žv., AS 187/67.

**BITĖNAI
(VILKYŠKIŲ SENIŪNIJA)**

934a. KALNAS RAMBYNAS. Vilkyškių kalvagūbris, kurio P dalyje, prie Nemuno, yra buvęs Rambyno kalnas, buvo ryškiausia kliūtis visame Nemuno žemupyje, savotiški "vartai". Per praėjusius šimtmečius dėl šoninės erozijos-Nemuno vagos pasislinkimų, pralauža per Vilkyškių kalvagūbrį

gerokai praplatėjo, išsitiesino buvę dar ryškesni vingiai. Manoma, jog kadaise tai buvę daug įspūdingesni staigūs upės posūkiai siaurame slėnyje (beveik tarpeklyje) tarp iškylančių per 30-40 m aukštytyn stačių kalvynų (Purvinas M., 1993, 17). E.Gizevijus XIX a. rašė: "Rambynas yra vos 150 m pėdų aukščio, ir vis dėlto, kaip aukščiausias šios plokštumos taškas, lietuvininkų laikomas aukštu ir šventu kalnu [...] Atskirtas nuo upės tik siauru pakraščiu, Rambynas iškyla nuogas ir status, o nuo jo viršūnės plačiai atsiveria gražus vaizdas [...] dabar dar gali įžiūrėti kalno viršūnėje dvigubą pylimą, sudarantį uždara keturkampį, kurį ir šiandien žmonės tebevadina pilis, pilatis. Pietų šone matyti alkvietė, o rytų šone turėję būti žynių gyvenimai ir šventyklos pastatai" (Lietuvininkai, 1970, 229,230). Rambyno viršūnė, atrodo, buvusi 240 pėdų aukščio (Basanavičius J., 1928, 182), o likusios kalno dalies, kaip mini ir E.Gizevijus, - vos 150 pėdų. Vandens paplautos kalno dalys virto į Nemuną XVIII a., tiksliau fiksuoti didieji 1835

Pav. 698. Bitėnų Rambyno kalno likučiai

Pav. 699. Bitėnų Rambyno kalno vieta (tolumoje centre). Aut. nuotr., 1995

ir 1878 m. griuvimai. Teigiama, kad 1878 m. griūtis nunešė į upę paskutinius tikrojo Rambyno likučius, tada Rambynu imtas vadinti gretimas skardis, apie 30 m pakylantis virš upės lygio (Purvinas M., 1993, 17). 1835 m. nugriuvo ir ta kalno dalis, kur buvo "pilaitė" ir kur gulėjo aukuro akmuo. Apie akmenį E. Gizevijus rašo: "Akmuo buvo pailgas apvalainas luitas su pažulniai nuglotnintu paviršiumi; akmuo buvo 15 uolekčių apskritimo [čia uolektis - 66,7 cm], žemojoje pusėje 5 pėdų aukščio, o aukštesnėje - 9 pėdų, be to, dar giliai susmegęs į žemę. Jis gulėjo žemesniuoju galu į pietus, ir saulė vis patekėdavo ant jo; todėl lygus paviršius suspindėdavo patekant ir nusileidžiant dienos šviesuliui, nes įstrižai ant akmens krentą spinduliai atsimušdavo nuostabia auksine šviesa. Akmens masė buvo kietas raudonai juodas granitas su žėručiu [...] beveik diagonaline kryptim akmenyje buvo išskaptuotas kardas, o žemiau - šventykla ir daugybė visokių aukojamų gyvulių nagų" (Lietuvininkai, 1970, 231-232). Pasak kitų, akmenyje buvo iškalta "žmogaus delnas ir pėdos, žvėrių letenos ir kardas" (LAM, 222), "kaukolės, rankos, paukščiai, kardai" (Basanavičius J., 1928, 182). Akmenį

malūninkas Švarcas suskaldė gironms 1811 m.: "Laumės pasitraukė iš kalno tik tada, kai prieš šešiasdešimt metų buvo nutarta susprogdinti šventąjį akmenį. Veltui jos įspėjusios nedaryti šio nusikaltimo ir pranašavusios sunkų kerštą jų nepaklausyta. Tada jos, šventiškai pasirėdžiusios, su karūnomis ant galvų, sustojusios prie sukauptų lobių ir, graudžiai raudodamos, atsiveikinusios su kalnu. Paskui pasišaukusios valtį, susėdusios į ją ir, išlipdamos kitame krante, išpranašavusios senajam valtininkui: šventojo kalno viršūnė nuvirsianti į upę, o tuos visus, kurie būsią prikišę nagus prie akmens, pasieksiąs keršto teismas. Ir tatai išsipildė. Dar besprogdinant akmenį, vienam darbininkui buvo sunkiai sužalota akis ir ranka, o visi, prisidėję prie to darbo, buvo suluošinti; pačius vadeivas ištiko mirtis. Antai malūninkas Švarcas iš gretimo Bardėnų kaimo buvo nusikaldinęs iš didžiojo gabalo girmas ir įtaisęs malūne. Netrukus jis nuskurdo, o vieną dieną jį rado įtrauktą į dantratį, visą sužalotą ("švents tai buvo daikts ir atsikeršij, kad teip jį palietė" - VUB F213-110/19). Tik tada bausmės liovėsi; o paskui kiti gabalai buvo arba sumūryti į namų pamatus, arba laikomi ir šventai saugojami tų, kurie gavo jų parsinešti, kaip namų paladijumas, saugojantis nuo stichinių nelaimių ir gydantis žaizdas, nelyginant Perkūno pirštai" (Lietuvininkai, 1970, 232). J. Remeika mini girdėjęs seną padavimą, kad laimė tol nepalikianti šio krašto, kol akmuo ant kalno stovės, bet kalnas sugrius, jei akmenį kas paims. Žmonės, sužinoję vokiečio malūninko sumanymą skaldyti akmenį, pakėlė didelį triukšmą. Bet tada jis kreipėsi į viršininką ir gavo

leidimą akmeniu naudotis. Praėjo dar daug laiko, kol jis pradėjo darbą, nes nė vienas žmogus nenorėjo jam padėti (Remeika J., 1938, 9-10). Didelis likęs akmens gabalas dar buvęs "Prūsijos" muziejuje Karaliaučiuje (Tarasenko P., 1933d), pas Lumpėnų kaimo gyventoją Barkovskį, prie gyvenamojo namo durų gulėjo akmens dalis (LTR 2127/39). PADAV. A. "Čia [Rambyne] senovės lietuviai buvo nukėlę savo dievų buveinę. Kadaisė šventąjį kalną supo nežengiama lapuočių giria [...] Čia buvo garbinamas Patrimpas, mūšių dievas, čia jo žyniai tarė pranašingas ištarmes. Nuo pat Smolensko iki Maskvos traukė čia kunigaikščiai ir karaliai su aukų dovanomis, kurias padėdavo ant alkakmenio [...] Kasmet kalnas sutraukdavo visą Lietuvą į religinę šventę, kurioje dainomis ir šokiais garbino aukščiausiąjį dievą. Čia pat gyveno vyriausiasis kunigas, kuris sykiu buvo aukščiausiasis teisėjas šalyje. Kaip rodė kardo įspaudas akmenyje, šio kalno viršūnėje teismas sprendavo gyvybės ir mirties klausimą. Be Patrimpo, ant kalno buvo garbinama Laima, likimo deivė ir pagalbos teikėja gimdant" (Lietuvininkai, 1970, 230). "Jopī, kaip žmonės pasakoja, nuo pat Juodųjų marių kunigaikščiai su brangiomis dovanomis atkeliaudavę, trokšdami nuo Kryvų Kryvaičio išminties įgauti ir su Perunu, visos pasaulės dievu, susiderinti. Dievaitis pats tą aukavimo akmenį, podraug su auksinu lopšu, bliudu, žagre bei ekėčiomis čė buvęs padėjęs" (Basanavičius J., 1928, 181). B. Po akmeniu buvę paslėpti lobiai: lopšys, kauptukas, akėčios, noragas ir stalo rykai, viskas aukso ir sidabro (Lietuvininkai, 1970, 232-233) ir, nugriuvus kalnui, Bardėnų kaimo žmonėsėjo

su kastuvais į Rambyną, traukdami trankias dainas iškasti garsiuosius Rambyno lobius (ten pat, 53). C. Vienas keleivis, ant Rambyno prie akmens atsigulė miegoti, o vidurnaktį sudrebėjo žemė ir kažkas nežemišku balsu šaukė: "Ugnis, ugnis". Pabudęs žmogelis bėgo, kiek tik kojos nešė. Kaime papasakojo, kas atsitiko. Kitą dieną visi kaime kalbėjo: "Ant Rambyno po akmeniu yra velnio buveinė". Keli bernai slapta nutarė ten eiti ir Velnią tol erzinti, kol jis nusiramins. Drąsiausias ir tvirčiausias prie akmens atsigulė ir užmigo, kiti laukė, kada reikės jam pulti į pagalbą. Vidurnaktį sudrebėjo žemė, kažkas baisiai sukliko: "Ugnis, ugnis", drąsuolis prabudo, ėmė šaukti draugus - tų nė kvapo, pakilo vėtra, "lyg pragaras prasivėrė", mirtinai persigandęs drąsuolis bėgo nuo kalno "lyg velnio nešamas", tamsoj įvirto į Nemuną ir paskendo (Remeika J., 1938, 19-20; Tautosakos darbai, T.3). D. "Bitėnuose pirm daug metų, jauniems tankei besilinksminant, atėidavęs tarp jų vokietuks (velnias). Mergos jau visai įbugusios buvo: kur tas nutverdavo, čė žalia bei mėlyna tapdavo. Jaunųjų užklaustas, kas jis per viens ėsąs, atsiliepęs jis: "Aš esu Rambyns.." Dėl tam lygių pasivaidinimų liovinos tokie pasilinksminojimo susiejimai, o tų vietoj rados teip vadinamieji "susirinkimai" su pranešimo Dievo žodžio: kurs kiek apie Dievo žodį pranešt galėdavęs, tas toli ir plačėi keliaudavęs, arba parsigabenams tapdavęs" (Basanavičius J., 1928, 345). E. Ant Rambyno dar gyvenusios laumės, kurios Saulei nusileidus išėidavusios iš kalno, teškendavusios vandenyje (Nemune ? - V.V.) ir skalbdavusios drabužius. "Geriems ir dievobaimin-

giems žmonėms jos visada buvusios malonios ir meilingos, apdovano-davusios vergšus, iškrėsdavusios nepiktų pokštų paikiems žmogeliams” (Lietuvininkai, 1970, 231). Pasak kitų, laumės gyveno kalne, po aukuro akmeniu, “jos saugojo šventovę padėjo paklydusiems keleiviams, slaugė susirgusius, nešė dovanas neturtin-giems” (Bicka J. ir Tumosas F., 1939). J. Remeika mini, kad laumės į Rambyno pakalnes ateidavusios pirmą Velykų dieną Saulei tekant ir skalbdavusios baltinius po abiem Bitėnų tiltais (Remeika J., 1938, 16). Taip pat ir per Jonines laumės mėg-davo į Rambyną susibėgti, “kad pakeliui į Rambyną jos ko nepakerėtų ir nenusmaugtų, žmonės turėjo paprotį prie kūčių durų prikabinti kryžiukus ar šermukšnio šakelę. Šermukšnio ir kryžiaus laumės bijo” (Remeika J., 1938, 18). F. Kartą senas žvejys buriavo vidurnaktį pro Rambyną, panemunėj moterys skalbė ir prašė jį už gerą atlyginimą paimti jas su skalbiniais iki Ragainės. Daug tų mergaičių susėdo į laivelį, vos laivelis neapsivožė. Jos juokėsi, dainavo, šokinėjo, nepriva-žiavus Ragainės, ties Naudvariu jos išlipo. Žvejys, apžiūrėjęs valtį, rado smulkių anglių ir jas išsviedė. Tik ryte iš anglių likučių suprato, kad tai buvęs auksas, taip žvejys, nors ir labai darbš-tus, bet liko vargingu (Basanavičius J., 1928, 183; Remeika J., 1938, 15). G. Prie Rambyno vaidendavosi: kartą vakare dviem moterims pasirodė priešais atbėgantis arklys, jis tris kartus artėjo ir tolo, paskui su dideliu tarškėjimu prašuoliavęs dingo (Basanavičius J., 1928, 350). H. 1886 m. trylikametė mergaitė ganė prie Rambyno avis,

laukė tėvo, kuris buvo žadėjęs ją tą dieną pavaduoti. Nesulaukdamą ji ėmė verkti. Tik sudrebėjo žemė ir šalia atsirado senelis ilgais baltais plaukais, ilga barzda, pilku apsiaustu. Jis pasakė, kad jos tėvą matęs iš Piktupėnų bažnyčios namo einantį ir davęs mergaitei obuolį. Jai staiga pasidarė labai linksma. Ji paprašė valandėlę jos avis pasaugoti, pati nubėgo gėlių paskinti. Grįždama senelį dar matė, bet parvirto ir atsikėlus nebematė. Vakare papasakojo viską šeimoje ir 91 metų tėvas pasakė, kad jai bus pasirodęs šventasis Krivaitis, Rambyno tėvukas. Prieš daugelį metų jis toje pačioje vietoje pasirodė vienai žmonai ir pasakė, kad jos sūnus gyvas, apie kurį jįnai buvo girdėjusi, jog jis nuskendo. Tikrai tas laivas, kuriuo jis grįžo iš Amerikos namo, sudužo, 311 žmonių nuskendo, tik jis su vienu jūrininku laikėsi rąsto taip ilgai, kad juos paėmė pro šalį plaukęs laivas ir nuvežė į Angliją (LTR 983/1). “*Rambynas yra oro pranašas. Dėl molinių ir kalkinių dalelių grunte, lengvai sutraukiančių drėgmę, kalnas dažnai keičia apnuogintų savo šlaitų spalvą. Šviesus blyškus geltonis, esant sausam orui, išvirsta į puikų tamsų raudonį, orui apniukus ir kalną gaubiant silpnam rūkui, o šis pasikeitimas beveik tikrai pranašauja lietu. Atrodo taip pat, kad kalnas turi įtakos audrų eigai, kaip skiriamoji vėjų riba: daugelis iš vakarų išilgai Nemuno pučiančių vėjų atsimuša į šią apylinkę arba nuo čia pakeičia kryptį*” (Lietuvininkai, 1970, 229).

“*Rambynas ir dabar [XIX a.] yra šventas kalnas: seni ir jauni lipa į jį su gilia pagarba, o naktį su baimė vengia*” (Lietuvininkai, 1970, 233). Henneber-

geris 1595 m. rašė: kai moterys norį į Rambyną kopti, tai turį būti švarios ir pasipuošusios, o jeigu jos koptų būdamos nešvarios, basos ir nepasipuošusios, tada susirgtų. Pisanskis 1769 m. rašė, kad įvedus krikščionybę viešas kalno gerbimas baigėsis, bet stambeldiškų prietarų dar esti. Ilgą laiką kalnas buvo gerbiamas kaip šventas, ir po to, kai jau aukojimas buvęs uždraustas, lietuviai lankydavo kalną, ten meldavosi, o vandenį, kurį rasdavo susirinkusį kalno viršūnėje, jie gerdavo arba juo plaudavosi. Nanke, lankęsis Rambyne 1794 m., pažymėjo, kad yra užsilikusį tai vietai rodytos pagarbos pėdsakų. Tenykščiai gyventojai, atvykę į tą vietą po sunkios ligos (kurios metu, matyt, buvo pažadėję pagiję aplankyti Rambyną), aukodami meta ten keletą pfenigių, keliaraiščius ir panašius niekus. Tettau ir Temme 1837 m. rašė, kad dar iki pastarųjų metų lietuviai atvykdavo į Rambyną ir ten aukodavo, pirmiausia - jaunavedžiai, norėdami susilaukti prieauglio namuose ir derliaus lau-kuose (Balys J., 1966, 17-18). “*Dar šio amžiaus pradžioje [XIX a.] nė vienos vestuvės nepravažiudavo pro šalį, kad neužkoptų pasimelsti prie alkakmenio. Nuotaka padėdavo ant akmens plonai austą stuomenį, gražiai išrašytas pakeles ar kitokią dovaną. Dar tebeklausdavę laumiu, ir jos atsakydavusios prasmingais žodžiais arba suprantamais ženklais*” (Lietuvininkai, 1970, 231). Rambyne palietę akmenį, ligoniai jau pasveikę grįždavo į namus (Lietuvi-ninkai, 1970, 230). Lankydami Rambyną vėlesniais laikais (po akmens suskal-dymo) žmonės pasirinkdavo čia likusių

aukuro nuoskalėlių ir savo namuose juos saugodavo tikėdami, kad jie nuo ligų, kitų nelaimių jų namus apsaugoja. “Ir dabar dar vietiniai gyventojai apie žmones, turinčius gyvenime pasise-kimą, kalba, kad jie Rambyno Laimių akmenėlį turi” (Tarasenska P. 1933d). Žodis *Rambynas* skalvių kalboje galėjo reikšti “sukietėjimą, įlinkimą, išlin-kimą, iškilimą, nelygumą” medyje ar žemėje (Karaliūnas S., 1977). 1394 m. kryžiuočių kelio į Lietuvą aprašyme minimas Rambyno šventasis miškas (“[...] von deme heyligen walde von Rambyn in das lant czu Medeniken [...]” (WEG Nr.24; SRP 2/677)). Kai kada su Rambynu tapatinama 1275 m. kry-žiuočių nukariauta skalviška Ramingės pilis, stovėjusi, matyt, dešiniajame Nemuno krante. Teigiama, kad *Ramygių* ar *Ramygės* vardu kalnas dar tebebuvo vadinamas XVII a. (Purvinas M., 1993, 19). XIX a. pradžioje Ram-byne buvo iškasta daugybė auksinių grandinių, diržų, apyrankių, didelių sidabrinių dubenių ir lėkščių - tai buvę “žynių papuošalai ir aukų atnašavimo rykai” (Lietuvininkai, 1970, 231). Iš Rambyno yra žinomi rasti žalvario amžiaus 2 žalvariniai įmoviniai kirviai (LAA).

Š. LTR 983/1; 2127/39; VUB F213-110/19, 207/11 (NEATSIRADO NEI VIENO ŽMOGAUS, KURIS BŪT SUTIKĖS SKALDY TĄ AKMENĮ). L. BALYS J., 1966, 17-18; BASANAVIČIUS J., 1928, 181-182 (Nr. 37), 183 (Nr. 39), 345 (Nr. 95), 350 (Nr. 108); BECHERRN C., 1893, 389-390; BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 84-87 (Nr. 28), 88-91 (Nr. 29), 92-93 (Nr. 30); IA, 81 (Nr. 26), 129 (Nr. 29); KARALIŪNAS S., 1977, 35; KVIKLYS B., 1991, 4/714-716, 738; LAA 1/218 (Nr. 80); LAM

L. REMEIKA J., 1940, 154-155.

INKAKLIAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

938. ŠALTINIS - į P nuo kelio Saugos-Švėkšna, apie 150 m į R nuo Ašvos upės dešiniojo kranto, kalnelio papėdėje. Šalia šaltinio įrengtas Lurdas su Lurdo Dievo Motinos statula. Po Pirmojo pasaulinio karo ant kalnelio buvo pastatyta ir koplyčia. "Žmonės daro apžadus ir iš šaltinėlio geria ir prausiasi" (1935 m.; LŽV).

Š. LŽV (K. MATUŠIENĖ, 1935); L. KVIKLYS B., 1991, 4/228.

JOKŠAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

939. MIŠKAS ŠVENTINIS - į P nuo kaimo, 8 ha ploto. Gretimame Šiūparių kaime yra piliakalnis (Ar-1105) (Nr.958).

Š. LŽV (P. MALZINSKAS, 1935).

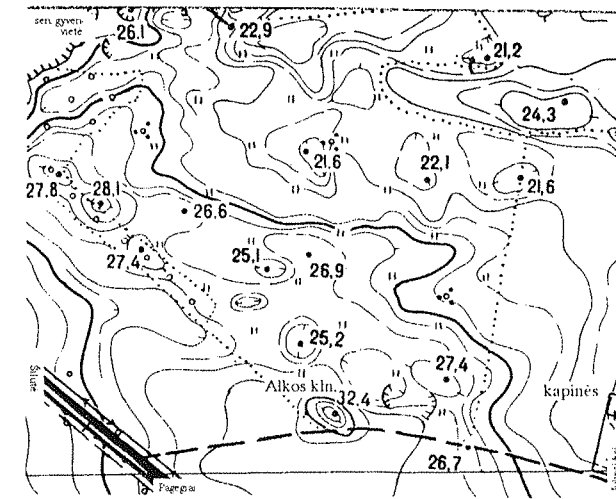
JUKNAIČIAI (JUKNAIČIŲ SENIŪNIJA)

940. ALKOS KALNAS, ALKAKALNAS, DYBKALNIS, (ALGABER; piliakalnis Ar-1094) - per 700 m į V nuo Juknaičių, apie 200 m į Š nuo kelio Šilutė-Pagėgiai, didelės, aukščiausios apylinkių aukštumos viršūnė (32,9 m virš j.l.), tarp dirbamų laukų. Tai buvęs apie 33 m ilg. (ŠV-PR), 25 m pl. (ŠR-PV), iki 3 m aukščio pakilimas, kadaise turėjęs stačius šlaitus. Kalva apnaikinta, visas ŠR

kampas nukastas imant smėlį. PADAV. A. Ant kalno buvo senojo tikėjimo aukuras, o šalia - kunigaikščio rūmai, kuriuose gyveno valdovas su savo dukra Laimute (Kviklys B., 1991). Čia stovėjusios pilies gyventojai priėmė krikščionių tikėjimą, už tai senieji dievai nirtę, ir kai kartą pilyje buvo linksma puota, ta dievų prakeikta pilis su trenksmu prasmego, niekas neišsigelbėjo (Remeika J., 1938). Dėl to kilęs kalno pavadinimas - "Alkanas kalnas" (Tumosas F., 1937). Pasak kitų, "daug žmonių tas kalnas prarijo, daug gyvybių ten užgeso, todėl žmonės jį pavadino Alkanu kalnu" (Bicka J. ir Tumosas F., 1939). B. Kalno vietoj buvo dvaras, kurio ponas labai baudęs ir kankinęs žmones, todėl jie visi poną keikę ir prakeikę. Toje vietoje, kur dvaras paskendo, kalnas ir atsirado (LTR 2368/377; yra paskendęs namas - Lietuvninkų žodis). C. Kalno viršuje buvo skylė (prasmegusių rūmų kaminas), kur įmetus akmenėlį, girdėdavosi skambesys, "nusitarškėdavo" (Kviklys B., 1991; LTR 2368/377). "Šios apylinkės žmonės pasakoja, kad senovėj šis kalnas buvo didžiai

Pav. 702. Juknaičių Alkos kalnas. Aut. nuotr. 1995

Pav. 703. Juknaičių Alkos kalnas

gerbiamas. Kiekvienas praeidamas nusiimdavo kepurę ir pasakydavo: "Labas vakaras, ponas Alkos kalne". Žmonėms, kurie to nedarydavo, nematoma ranka nuo galvos numušdavo kepurę. Vienam praeiviui štai kas atsitiko. Vieną vėlų vakarą ėjo jis pro šalį ir tyčiomis nesveikino. Kaip mat nuriedėjo nuo kalno žemyn ugniniai rutuliai prie jo kojų. Jis tuoj persižegnojo ir pasveikino kalną. Tik taip išsigelbėjo nuo nelaimės" (Remeika J., 1938, 53). "Praeivis keleivis visados turėdavo Alkaną kalną pasveikinti žodžiais: "Labas vakaras, Alkanas kalne". Nepasveikinus, nežinoma ranka nuimdavo kepurę keleiviui nuo galvos" (Tumosas F., 1937). "Laba vakaras, Algi kalna! Tai čia pagerbs [...]" (Lietuvninkų žodis). Vieta buvo mėgiama žmonių, jaunimo dažnai lankoma pavasarį, vasarą. Į ŠV nuo Alkos kalno - buvo didelė senovės gyvenvietė, kur rasta grublėtosios keramikos, keramikos lygiu paviršiumi (datuoj. I tūkstantmečio viduriu-pabaiga).

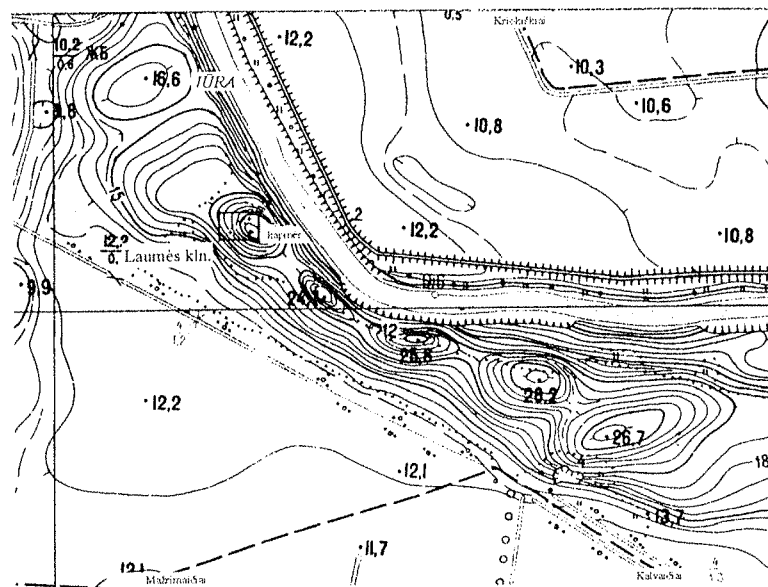
Š. 1963 m. II žv., AS 187/82-83. LTR 2368/377; 2321/77(? EINANT PRO KALNĄ, REIK PAVISVEIKINTI); VK, 1980. L. BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 74-76 (NR.24); BRUOŽAITYTĖ A., 1937; KVIKLYS B., 1991, 4/704; LAM, 144 (ALKOKALNIS); LIETUVNINKŲ ŽODIS, 297 (NR.190); REMEIKA J., 1938, 53-54, 85; TUMOSAS F., 1937, 3.

941. KŪDRA (?) RUNDINYS. Į ją visi žmonės aplinkui eidavo maudytis. Rundinio viduryje buvusi tokia vieta, kuri "traukte įtraukia", labai daug žmonių nuskendę. Čia vaidenasi ("špuko").

Š. LTR 2368/376.

MAŽRIMAIČIAI (VILKYŠKIŲ SENIŪNIJA)

942. LAUMIŲ KALNAS (kapinės sg.462) - apie 1,1 km į ŠR nuo kaimo, apie 1,1 km į PR nuo Vartuliškių, ties Jūros upės vingiu į R, dešiniajame jos krante besidriekiančioje kalvų

Pav. 704. Mažrimaičių Laumės kalnas

grandinėje (Laumių kalnas - 26,2 m virš j.l.). Kalva stačiašlaitė (stačiausias ir aukščiausias ŠR šlaitas į Jūros upę - apie 15 m aukščio). Kalva kiek pailga ŠV-PR kryptimi, maždaug 80x60 m dydžio, viršuje - įrengtos kaimo kapinaitės. PADAV. "[...] paliko Laima šventą Rambyno kalną. Verkdama ir skųsdamasi, iškeliavo su savo padėjėjomis į Jūros paupio nuošalią vietelę. Tai tylus ir gražus medžiais apaugęs kalnelis, kuriame yra Mazurmaičių apylinkės kapeliai" (Remeika J., 1938).

Š. VAK 37/62,63(NUOTR.; MAZURMAIČIAI). L. REMEIKA J., 1938, 17(MAZURMAIČIAI).

NIKĖLAI
(ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

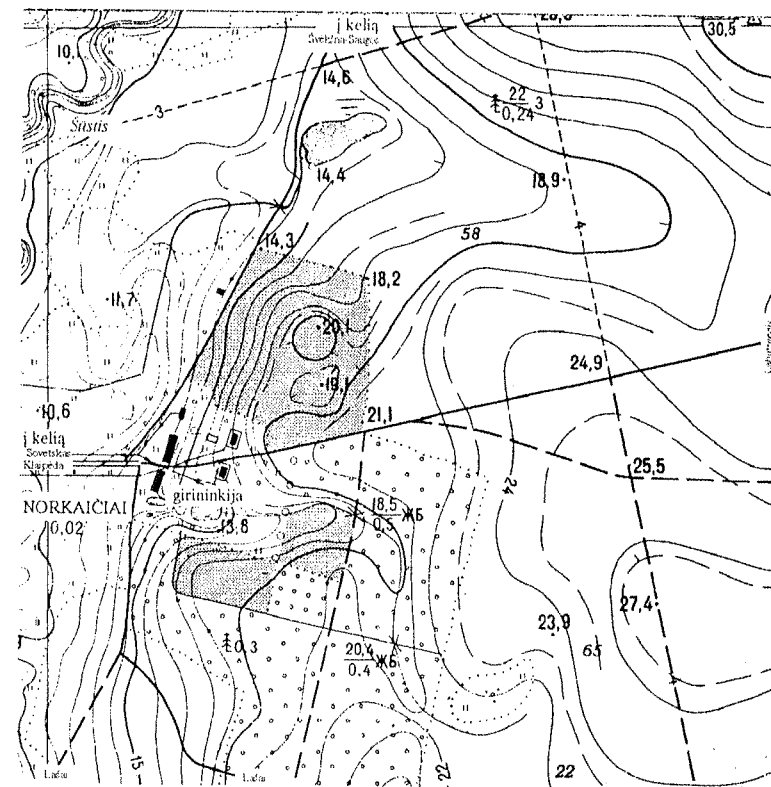
943. AKMENYS su VELNIO PĖDOMIS - į P nuo kaimo, Ašvos up. pakrantėje, Šilynėje minimi akmenys

su duobutėmis. PADAV. Velnias su kulnėmis "tas duobes išsukęs". Iš kaimo kapinyno (Ar-1087) į muziejus pateko II-VI ir IX-XII a. radinių.

Š. LŽV (A. ŠERNIUS, 1935).

NORKAIČIAI
(SAUGŲ SENIŪNIJA)

944. NORKAIČIŲ MIŠKAI - apie 3 km į PV nuo Švėkšnos, iš Š, V ribojami Šūsties upės, iš P - Tenenio. Norkaičių g-jos miško kv. Nr.64 ŠR dalyje, į R nuo Šūsties upės buvo Potrimpo ar Patrimkaus karčema, keli šimtai metrų į R - vyriausioji girininkija. Nurodoma, jog girininkijos pastatas buvo pastatytas senovės šventovės vietoje, dideli šventovės akmenys suskaldyti ir sudėti į girininkijos pamatus (Kviklys B., 1991). Kituose padavimuose minimi du čia augę šventi medžiai: milžiniškas,

Pav. 705. Norkaičių girininkija (šventovės vieta)

amžinai žaliuojantis ažuolas ir liepa, kurios kamieno 3 vyrai negalėdavo apglėbti (Bicka J. ir Tumosas F., 1939). Šiuo metu girininkijos sodyboje (iki tol - Berciškių-Norkaičių dvare) likę du gyvenamieji ir du ūkiniai pastatai, parkas. Ankstesnis visų Norkaičių pavadinimas - Potrimpai (Kviklys B., 1991). PADAV. A. Šioje vietoje buvo garbinamas Patrimpas (Kviklys B., 1991). B. Po liepa stovėjo medinė "išpjaustinėta" Patrimpo statula, vaizdavusi linksmą jaunikaitį su javų varpų vainiku ant galvos. Apylinkės žmonės čia susirinkdavę apie šv.Joną ir švėsdavę Patrimpo garbei didelę šventę (Bicka J. ir Tumosas F., 1939). C. Ažuolą supo aplink pastatytas didelis namas. Vieno karo metu

senovės lietuviai buvo į šį namą atsigabenę dievo Patrimpo statulą, kuri buvo "išpjaustinėta" iš medžio. Šiame name pasislėpusių žmonių priešai nepastebėjo ir nuo to laiko senieji lietuviai šią vietą ėmė laikyti šventa, vadinti "Putrimu" arba "Putrimu" (Bicka J. ir Tumosas F., 1939).

L. BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 65-66(Nr.21; PATRIMKAUS SMUKLĖ); KVIKLYS B., 1991, 4/703.

PAKALNĖ
(RUSNĖS SENIŪNIJA)

945. PAKALNĖS UPĖ - Nemuno deltoje, įteka į Kuršių marias. PADAV.

“Pakalnės Jurgenienė sako: “Karta iš Rusnės pareidama jau netoli namų šale upės girdėjau tris kartus šaukiant: “jau čėsas, o žmogaus nēr”; namus atsiekus ir čon tuos pačius žodžius tris kartus girdėjau ir tuomžyg lyg arklį nusižvengiantį ir į Pakalnės upę padurmu įsimetantį, mačiau. Tam daikte dar tą patį vakarą 9 metų vaikelis nuskendo; o anam daikte, kur pirmučau šaukiant girdėjau, apie 30 metų jau apsivedęs, vyras antrą vakarą nuskendo”.

L. BASANAČIUS J., 1928, 372(Nr.171).

PAPJAUNIAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

946. AKMUO su dubenėliais (*buvo akmuo su ženklais Av-1396*) buvo kaimo beržynėlyje, netoli Gedminaičių dvaro. Akmuo buvęs nedidelis, su iškaltais 6 dubenėliais, “Oriono (Šenpiuvio) žvaigždyno žvaigždėmis” (VAK 53/17). PADAV. Tuos dubenėlius, paslėpę po akmeniu aukso skrynią, iškaltė lenkų sukilėliai, bėgdami nuo rusų iš Gedminaičių dvaro į Prūsus (VAK 53/17; užkasus skrynią su auksu ir ginklais, virš skrynios buvo užverstas didelis akmuo, akmenyje iškalti keisti ženklai. - Inčiūra K., 1936).

Pav. 706. Papjaunųjų akmenų dubenėlių piešinys pagal A. Klumbį (VAK 53/17)

Š. VAK 53/17. L. 1A, 81(Nr.261); INČIŪRA K., 1936, 152-153; LAM, 205 (YRA AKMUO SU IŠKALTOMIS ANT JO ŠIENPIUVIO (ORIJONO) ŽVAIGŽDĖMIS).

PIKTUPĖNAI (PAGĖGIŪ SENIŪNIJA)

947. PIKTUPĖ - Vilkos intakas.

L. VARDYNAS, 124.

PLAUŠVARIAI (STONIŠKIŪ SENIŪNIJA)

948. PAGĖGIŪ EŽERAS, VELN-EŽERIS - apie 1,5 km į P nuo Pagėgių, ežeras pailgas R-V kryptimi, apie 40 ha ploto, krantai - lėkšti, pelkėti. Iš ežero į V išteka Gėgė. Apie 1 km į Š nuo ežero - aukščiausia apylinkių pakiluma (37,2 m virš j.l.).

Š. V.V. L. VARDYNAS, 189.

RAMONIŠKIAI (GARDAMO SENIŪNIJA)

949. UPELIS PEKLALĖ - Tenenio intakas.

L. VARDYNAS, 121 (Ž. NAUMIESTIS).

RAMUČIAI (GARDAMO SENIŪNIJA)

T.Narbutas 1835 m. pažymėjo: “Hartknochas pagal senus duomenis nurodo garsų šventąjį mišką, kurio vietą senosios Prūsijos žemėlapiuose pažymi prie Žemaitijos sienos, santakoje dviejų upių, iš kurių viena įteka į Rusnės įlanką.

RŪGALIAI (SAUGŪ SENIŪNIJA)

Jis turėjo būti prie Tenės upės, rodos (toje) vietoje, kur yra Prūsijos Romučių (Romuten) kaimas, o Žemaitijoje, tik už sienos - Romuniškiai (Romuniszki)” (Narbutas T., 1992). Tą patį kartoja ir K.Gukovskis, 1892 m. (ГукОВСКИИ К., 1892) Gal turimas omenyje tas pats šventasis miškas, kurį C.Hennenberger buvo pažymėjęs savo 1584 m. Rytų Prūsijos žemėlapyje? (V.V.; žr. Nr.971).

L. NARBUTAS T., 1992, 201; ГукОВСКИИ К., 1892, 212-213.

RAMUVA (GARDAMO SENIŪNIJA)

RAMUVOS MIŠKAS - į PV nuo Gardamo ir į ŠV nuo Žem. Naumiesčio, į P nuo Tenenio upės. Apie 1000 ha ploto.

RAUDIŠKIAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

950. KALNAS - į V nuo kaimo. Tai 1 km ilg. (?), 15 m pl. ir 15 m aukščio “Iekiančio smėlio kalnas”. PADAV. A. Čia buvo Raudėnų bažnytkaimis, kuriame per dieną smėlio pripustydavo ant namų per sieksnį. Žmonės palengva ėmė iš čia kraustyti, kol likusi tik bažnyčia. Po kurio laiko smėlis bažnyčią užpustė, kyšojo jau tik kryželis (LTR 1269/14). B. Pasakojama, kad čia prieš 400 metų buvo bažnyčia (LŽV). Ariant čia buvo randama akmeninių kirvelių.

Š. LTR 1269/14; LŽV (K. MATUŠIENĖ, 1935).

951. EŽERAS KROKŪ LANKA. 781 ha ploto, Krokų lanka PV susijungia su Atmata maždaug 1 km ilgio protaka. Įteka Aukštumalos upė. Iš Š - Krokų lankos pelkė, kiti krantai smėlėti. Krokų lankos ežeras susidarė Nemuno sąnašoms atitvėrus Kuršių marių dalį. PADAV. A. Krokų lankos ežeras “atkriokė” debesiu iš Žemaitijos, kitų pasakojimu, žmonėms grėbiant sieną pasirodęs juodas jautis ir šuoliais lakstė aplink pievą. Jo niekas negalėjo sugauti, jautis šuoliavo tris dienas ir tris naktis, pieva jam šuoliuojant dundėjo, vanduo tryško iš po kojų. Po to jautis nurimo. Žmonės atėjo parvežti sugrėbto šieno, bet vidurdienį jautis vėl pasirodė, jis taip baubė, jog “žmonėms net baisu darėsi”. Jie iš baimės skubėjo į aukštesnes vietas. Pieva pakraščiais ėmė grimzti žemyn, grimzdo vis tolyn ir tolyn, iki pievos vidurio. Tada jau aukštos bangos putodamos griūte griuvo į žemumą ir palaidojo visa, kas pievoje tik buvo. Žmonės liko be žado, tada dar kartą artyn atšuoliavo jautis, paskui pavirto šernu ir puolė kūlvirščiais į putojančias bangas (Remeika J., 1940). Vasaros metu šienaujant, parbėgo baltas arklys, ant kurio sėdėjo žmogus ir šaukė, kad visi eitų iš čia, nes nuskęs. Paskui su dideliu krikimu nusileido ežeras ir “visas plecis” nugrimzdo (Lietuvninkų žodis). “Apie 1750 metus, Žemaičiuose kažkokio ežero vandeniui į orą pasikėlus, atsiradęs labai juodas debesis. Jis kabojo vienoje vietoje beveik dvi savaites. Paskui, uždamas ir

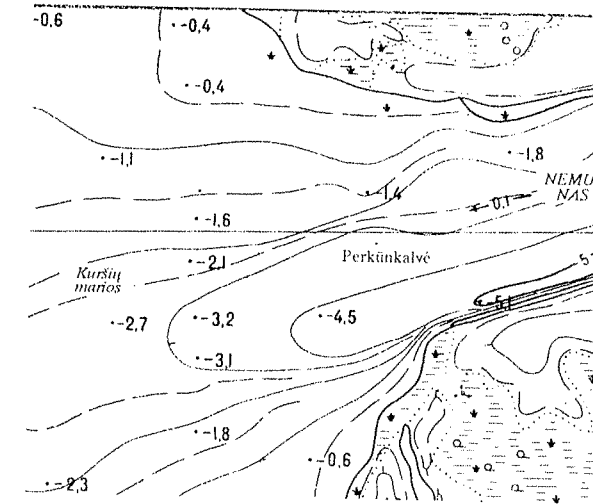
kriokdamas, vis išgąstingesnis besidarydamas, jis prie Minijos ties Krokų lanka atošė. Čia gyvenantieji žmonės girdėję kelis kartus lyg iš lankos, lyg iš debesies šaukiant: "Nugriaukit savo trobas ir traukit iš čia šalin, nes ta lanka turi į ežerą pavirst". Išsigandusieji to balso žmonės su visu labu šalin paskubo. Viena moteriškė, duoną pakept besirengdama, pečšluostės išbėgusi, prieš nesiliaujančią debesies užimą apmaudinga, tarė: "Kriokit kriokit, Krokų lankelės! Taip buvo to debesies vardas atmintas. Debesis plyšdamas tą moterį ir kitus su visa lanka aptvino" (Kerbelytė B., 1969). B. Krokų lankos vietoj buvo kaimelis, kuris vadinosi Kruoka. Žmonės ten švenčių nešventė, apie Dievą nieko nenorėjo ir žinoti. Kartą tie žmonės labai "pagoniškai" pasielgė: Velykų rytą bažnyčioje skambino varpas, bet nė vienas iš jų į bažnyčią nėjo. Tada visas kaimas "nugrimzdo". "Sako, žmonės ir po to dar girdėjo, kaip Velykų rytą iš ežero varpai skambina. Mes vakare liūbėdavom ten eit, tai būdavo kažkaip keista" (VUB F213-110/16).

Š. VUB F213-110/16. L. KERBELYTĖ B., 1969, 23-24; LIETUVNINKŲ ŽODIS, 297 (NR.189); REMEIKA J., 1940, 150-153.

RUSNĖ

952. PERKŪNKALVĖ buvo į R nuo Ventės rago, Kuršių mariose, Atmatos žiotyse. Tai buvusi smėlio sąnašų salelė, kurią nukasė vokiečių valdžia, kad ji netrukdytų praplaukti laivams ir plukdyti sielius (Jakštas P., 1992). PADAV. Perkūnkalvėje buvo senovės lietuvių ar prūsų šventykla -

Romuva. Čia degusi amžinoji ugnis, ažuolinėmis malkomis kurstoma ji rusenusi. "Saliukę paskandinusios Kuršių marios. Senosios tikybos kunigai (žyniai) apsigyvenę prie Ventės rago. Tačiau ir čia ilgai nepabuavę - nuvykę dar kiek toliau ir apsigyvenę kaime, kuris ir dabar Žyniais vadinamas" (Kviklys B., 1991). B.Kviklys nurodo, kad, įsteigus Klaipėdos pilį, Perkūnkalvėje pilį pastatė Rygos vyskupas, tačiau XIII a. pabaigoje, kilus vaidams tarp vyskupo ir Ordino, ji buvusi sugriauta (Kviklys B., 1991). T.Narbutas 1835 m. pažymėjo, kad "lietuvių protėviai, kai toliau plėsdamiesi priėjo Nemuno žemupį, arba jo žiotis, pagal savo tėvų religijos apeigas pavertė šventąja penktą upę, pavadindami Ross, kuri yra dešinioji Nemuno atšaka ir dabar taip besivadina; ją vadina Russ (Rusnė)" (Narbutas T., 1992). S.Daukantas 1845 m. rašė: "Raštai senovės stigavoja, jog būk kartagionys, arba penai, norėdami su žemaičiais prekiauti gintarais, kurie senovėje į auksą lyginami buvo, atėję per 100 metų pirm gimimo Kristaus jūromis pagal Nemuno upės įtaką ir tenai saloj Rusnėj būk įkūrę žinyčių ir pavedę ją į globą savo prekės dievo, Kuronu, arba Kronu praminę, kuri senovės raštuose visados nuo prašaleičių tuo vardu yra vadinama. Toje žinyčioj amžina ugnis rusėjusi ant garbės dievui, nuo ko, regis, ir pačių salą, kaip šventą vietą, kurioje ugnis rusėjo, Rusne yra praminę, o patį kraštą Parusniu, gyventojus, tenai gyvenančius, parusiais, arba parusėnais. Paskui atėję teutonų vokiečiai į tą kraštą žemaičių krikštinti tą žinyčių metuose 1250 sugriovė ir akmenį, ant kurio buvo išrašyti metai jos įkūrimo, būk nusiuntę

Pav. 707. Nemuno žiotys, Perkūnkalvės buvusi vieta

popiežiui Inocentui III į Rymą" (Daukantas S., 1993).

L. DAUKANTAS S., 1993, 95; JAKŠTAS P., 1992, 8; KVIKLYS B., 1991, 4/695-696; LAM, 228 (PRIE RUSNĖS KURŠIŲ MARIOSE BUVUSI VADINAMA PERKŪNKALNIU SALA, KURIOJ BUVUSI ŠVENTOVĖ); NARBUTAS T., 1992, 175; REMEIKA J., 1940, 166-167 (KLAIDINGAI PERKŪNKALVĖ NUKELIA Į AKMENŲ SEKLUMOS VIETĄ).

953. BLIUDDUOBĖ - Skirvytėje, į PV nuo Rusnės. PADAV. "Skirvytės Jovaržienė sako: "Šale mus kelio Akmeniškump, teip vadinamoj Bliudduobėj, yra laivas nugrimzdes; senieje dar jo masto smailį matę. Tuo met, kai če prudas buvo, nekurį rytą viena žmona praeidama matė raudonai redytą vyruką iš to laivo šulus ant kranto mėtant. Toliaus ji sako: "Netoli Juodragės teip jau laivas nugrimzdes, kuro mastą su geležinėms rinkėms, ant keturų pėdų išsikeliantį dar pati mačius esu".

Žmonės Velykų rytmetį, prieš patekant Saulei, eidavo parsinešti "sro-

vingo" Skirvytės upės vandens. Nebuvo galima su nieku susitikti, su nieku nereikėjo kalbėtis. Parsineštas vanduo gydydavo nuo spuogų, žmonės vandenį išlaikydavo iki kitų Velykų (Lietuvninkų žodis). Kokioje vietoje vanduo būdavo semiamas, nežinoma.

L. BASANAVIČIUS J., 1928, 374(Nr.180); LIETUVNINKŲ ŽODIS, 302 (NR.204).

954. GILVIKĖ - Vorusnėje, į V nuo Rusnės. PADAV. "[...] Pamarij, Vorusnės pietų pusėj, teip vadinamoj Gilvikėj, yra laivas iš oro nukritęs. Apie tai senieji daug pasakodavo, o aš rugpjūčio m., 1842 m., tris naktis pagračam sapnavau, idant iš to laivo demantą iškast eičau, o tai ir savo vyrui pranešus, po paskutinio sapno tą dieną apie 10 adyną, vadinau ir jį drauge, už tai jis manę išjuokė, o aš spatą [kastuvą], kirvį bei žaką paėmusi ir į Gilvikę nuėjusi, pradėjau apie tą laivą kast. Man jį vos apkasus, jis jau lyg be iškylas rodės; aš tuoj trasos (virvės) galą su kirviu nusikirtau ir, dar skardinių

daiktų nuo čon paėmusi, juos jau į žaką sukimšus, pamačiau vieną žirgą manėsp ateinantį; susyk pamačiau kokius penkis žirgus aplink laivą. Aš žaką [maišą] su minėtais daiktais pasiėmus,ėjau namon, tai man iš oro balsas prišaukė: "Mes esam vienuolika vyrų, iš Atadrijos su šuo laivu šišon iš oro numesti". Pradėm patėmijau kviečių bei miežių divnai ilgas varpas pirm manęs ant pievos gulinės, tasai balsas iš oro dar du sykiu pirm minėtais žodžiais atsikartojo, o tas varpinis taks manę ik namų parvedė. Iš žako viską šale butelio [namo] iškrėtusi,ėjau į vidų. Vakare vyrs parėjęs ant kiemelio kruvą miežių pamatė ir rusčei man tarė: "O kam tu tokę kruvą miežių ant kiemelio papylusi?" Aš nusidivydama išsiskubinus mačiau če, kur žaką ištuštinus buvau, baltą drobulę patiestą [...] Rytojui vietoj miežių kruvos bei drobulės, tą gala trasos bei skardines išvydus, paemiau irėjau ant kelio pakast, ale čon negalėjau, kadang jie vis aukštyl kilo, tik užkampij juos ramei pakast galėjau. Po laivo kasimo antrą rytą jau auštant ties mano langu vanduo, lyg iš viedro pilams, nuo stogo žemyn, tarytum vislab aptvindams ošt pradėjo; to besidivydama, prie lango prišokus, pamačiau žirgą šale lango, kursai, lyg manęs išsigandęs, pasispardeš, tris kartus apie butelį [namą] apibėgo, tad, į stimą pasivertęs, laivoplink strapseno. Pradėm ir vanduo nuo stogo begęs paliovė, nei jokios vėžės nepatikdams. Po pora dienu, prie šieno eidama, pamačiau karietą su 4 juodžiais, viduj du ponu sėdėjo; pro tą pakasimo daiktą pravažavus tiesiog į vandenį įvažiavo ir laivoplink pasuko".

L. BASANAČIUS J., 1928, 374-375(Nr.181).

SAKŪČIAI (SAUGŲ SENIŪNIJA)

955. MINIJOS UPĖ. PADAV. Kartą merga Sakūčiuoseėjo į Miniją vandens ir išgirdo labai keistą dejavimą, ten link pažvelgus, pamatė mažą keistą padarą ("dyviną pavidalą"). Pasitikėdama savimi ir Dievu, merga žengė į upę, prisisėmė kibirus vandens ir apsigijo atgal eiti, bet pamatė prie upės atbėgantį jaunuolį. Supratusi, kas įvyks, merga pasileido namo, šaukdama į pagalbą, nes prigersias žmogus. Namiškiams prie upės jau susibėgus, jaunuolis buvo nuskendęs.

L. BASANAČIUS J., 1928, 373(Nr.175).

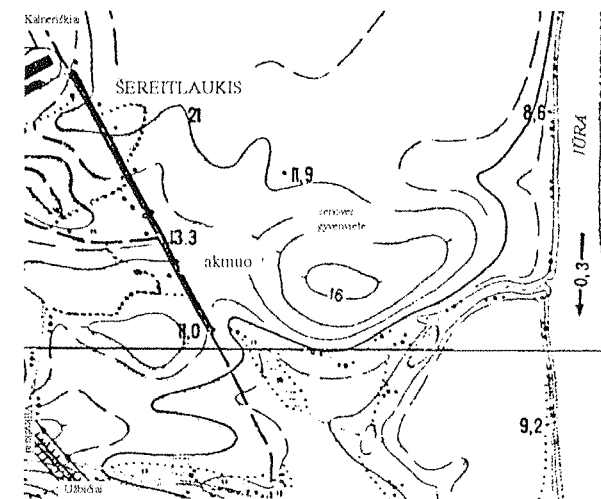
SAUGAI (SAUGŲ SENIŪNIJA)

956. PELKĖ (?). PADAV. "Pasakojo, kad ant tų laukų, netoli mūsų, truoba pragrimzdo ir vis dar stulps ar stogs buvo matyt" (pasak.M.Berg, g.1888 m. Saugose. Užr.1962).

Š. VUB F213-110/21.

ŠEREITLAUKIS (VILKYŠKIŲ SENIŪNIJA)

957. AKMUO VESTUVIŲ VEŽIMAS buvo Šereitlaukio senovės gyvenvietės (Ar-1923) teritorijoje - kalno, vadinamo Sidabrinu V pašlaitėje. Tai "didelis akmuo, kuris dėl savo keistos išvaizdos ir nepaprasto didumo buvo apylinkės žmonių suakmenėjusia "Karieta" vadinamas", akmens priešakis už užpakalinę dalį

Pav. 708. Šereitlaukio Vestuvijų vežimo akmens buvusi vieta

buvo daug žemesnis. Akmuo XX a. pradžioje suskaldytas Pempinės dvaro trobų pamatams (Klaipėdiškis A., 1924), viena akmens dalis, likusi nepanaudota statyboms, buvo 28 pėdų skersmens ir 46 pėdų apimties aplinkui (Bicka J., Tumosas F., 1939). PADAV. A. Ant akmens senovėje šventąją ugnį kūreno (Šimėnas V., 1990a; prie akmens buvo deginamos aukos. - Šimėnas V., 1988a). B. Akmuo - tai suakmenėjęs vestuvinių vežimas. Šioje vietoje gyveno labai turtingas kunigaikštis. Kartą atjojęs neturtingas, tik žirgą teturėjęs žmogus pasipiršo jo dukrai. Duktė jį pamilo, bet tėvai nenorėjo jos leisti už neturtingo nepažįstamo. Netrukus jaunikis atvažiavo vestuvių vežimu ir pasiėmė savo sužadėtinę. Jaunosios motina verkė ir dejavo, tėvas užsirištinęs paklausė, kur jie važiuoja. Jaunikis atsiliepė, kad į bažnyčią. Tėvas su motina neteko žado, jaunieji jau važiavo, tik tėvas sušuko pakeltu balsu: "Veikiau paliktumėte judu su vežimu ir arkliais akmeniu negu tu, netikusi

dukra, savo tikyba pamestum". Vežimas su vestuvinkiniais pavirto akmeniu (Klaipėdiškis A., 1924): "Geriau akmeniu tapkit jūs kartu su vežimu ir arkliais, negu tu, niekam dėta duktė, savo tėvų tikėjimo išsivadėsi". Sulyg žodžio ištarimu iškilo didžiulis akmuo" (Remeika J., 1938). Pasak kitų, tėvas sušuko: "Geriau jūs su vežimu ir arkliais pavirskite akmeniu, negu tu, netikusi mano duktė, pasirodyk neištikima savo tikybai" (Bicka J., Tumosas F., 1939). Šereitlaukio senovės gyvenvietėje gyventa jau akmens amžiuje, o I tūkstantmečio pirmoje pusėje gyvenvietė užėmė labai didelį plotą, gal net buvo aptverta gynybine siena. Ryškesnio II tūkstantmečio pradžios kultūrinio sluoksnio žymių nepastebėta.

L. BECKHERRN C., 1893, 375; BICKA J., TUMOSAS F., 1939, 94-95 (Nr.31); KLAIPĖDIŠKIS A., 1924, 62-63 (KALNERIŠKĖS); KVIKLYS B., 1991, 4/721; LAM, 154 (KALNERIŠKĖS); PA, 9-10,73 (Nr.117; KALNERIŠKĖS); REMEIKA J., 1938, 21-22; ŠIMĖNAS V., 1988a; ŠIMĖNAS V., 1990a, 27-28.

ŠIŪPARIAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

958. PILIAKALNIS (Ar-1105).
PADAV. Senovėje čia buvusi "žinyčia",
degusi amžinoji ugnis, žmonės
rinkdavęsi melstis.

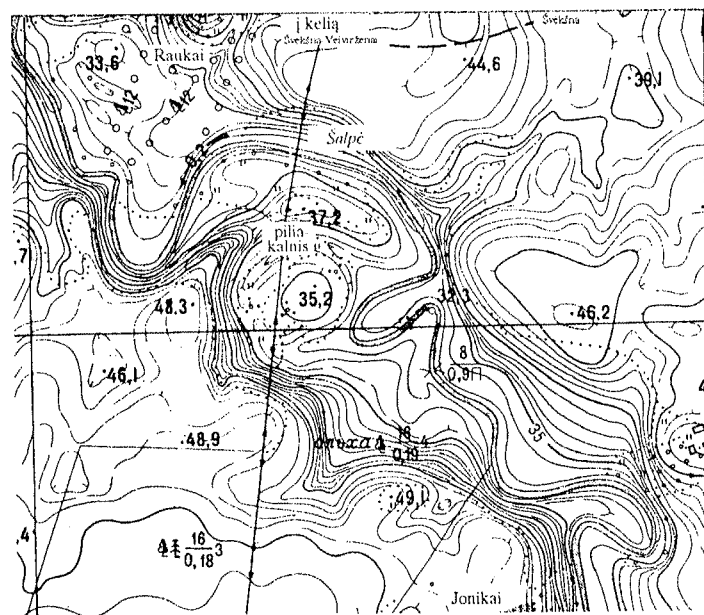
L. ПОКРОВСКИЙ Ф.В. 1899, 96.

ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA

959. AKMUO "su dviem iškaltais
dubenimis" minimas Dvarvyčių kaime,
Švėkšnos valsčiuje. Kur toks kaimas
buvo, nežinoma.

L. LAM, 126.

960. UPELIS KRAULEIDYS -
Ašvos intakas.

Pav. 709. Šiūparių piliakalnis

L. VARDYNAS, 78 (ŠVĖKŠNA).

961. ALKUPIS - dešinysis Grau-
menos intakas, apie 2 km ilg. Išteka į
PV nuo Pakapių, teka į PV ir Bareikių
kaime įteka į Graumeną. 400 m į V nuo
santakos - kapinynas (Ar-1393).

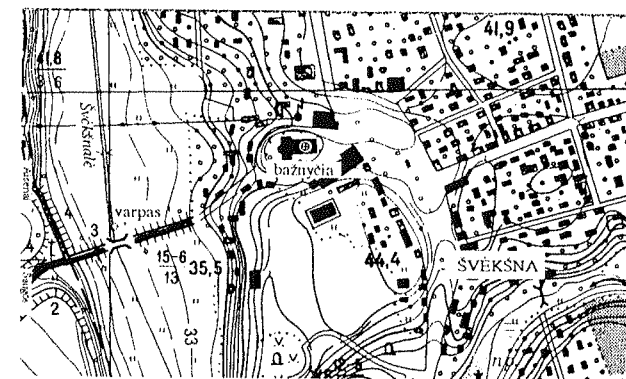
Š. LŽV (O. BARKUTĖ, 1935: BAREIKIAI)

ŠVĖKŠNA (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

PIEVA ALKA greičiausiai Švėkš-
nos adresu literatūroje nurodoma
Vilkų kampo vietovė, vadinama Alka
(Nr.969).

L. AL 10(Nr.165); BŪGA K., 1924, 57.

962. ŠVĖKŠNALĖS upelyje, į V
nuo miestelio, prie tilto per upę kelyje

Pav. 710. Švėkšnos nuskendusio varpo vieta

Švėkšna-Saugos (kitados čia būta
"Ilgojo tilto"), pagal padavimus, yra
nuskendęs Švėkšnos bažnyčios varpas.
PADAV. A. Vežant per "Ilgąjį tiltą"
bažnyčios varpą, jis įkrito į upę ir
nuskendo (LŽV). B. Per šv. Jokūbo
atlaidus Švėkšnoje varpas iškylas,
reikia atlaikyti mišias ir varpą bus gali-
ma ištraukti. Ir kartą buvo laikomos
mišios, bet zakristijonas pamiršo
atsinešti žirkles, žvakėms nukarpyti, ir
varpas vėl nugrimzdęs. Kai kurių
manymu, skambinant bažnyčios
varpams, varpas upėje atsiliepia (V.V.).

Š. LŽV (A. KLUMBYS, 1935); V.V.

TRAKSĖDŽIAI (SAUGŲ SENIŪNIJA)

963. TRAKSĖŽIŲ PELKĖS. PADAV.
Po praužusios audros kaimo žmonės
pelkėje pamatė laivą, styrojantį
klampynėje. "Šis laivas padarė debesų
kelionę", pasakojo seni žmonės. Pana-
šu, kad ir padavimai apie "Traksėdžių
ežerą" kalba apie tą pačią vietovę.
Pasakojama, kad ežeras atsiradęs

dvaro vietoje. Dvaras prasmego, nes
šeimininkas buvo nužudęs žmogų,
atėmęs iš jo pinigus. Nužudytasis
mirdamas išpranašavo žudikui kerštą
po 40 metų. Lygiai po 40 metų dvare
apsilankė kunigas, bet nakvoti
nepasiliko, išvyko. Pakeliui prisiminė,
kad dvare užmiršo Bibliją. Grįžo ir
pamatė dvaro vietoj ežerą, viduryje
ežero plaukiojo stalas, ant kurio
kunigas pamiršo Bibliją. Kunigas
papliauškęjo ranka vandenį, stalas
priplaukė. Kada kunigas Šventąjį raštą
pasiėmė, ir stalas nugrimzdo į ežero
dugną. "Ir šiandien, eidamas pro tą vie-
tą, matai ežerą, kurio gelmėse yra dingę
dvaras su aukštais ponų rūmais. Senieji
žmonės pasakoja, kad tą naktį, kada
dvaras nugrimzdo, ežero vanduo ban-
guoja. Mėnesėlio gelsvoje šviesoje matyti
vandens auksiniame paviršiuje judą
žmonių šešėliai. Aiškiausiai matyti du
siluetai. Tai dvaro ponai [...]" (Bicka J.
ir Tumosas F., 1939).

L. BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 53-
54(Nr.18); BICKA J., 1972; REMEIKA J.,
1940, 153.

VAINUTAS (ŽEMAIČIŲ NAUMIESČIO SENIŪNIJA)

964. KŪDRA. Dabar kūdros vietoj autobusų stotelė (?). PADAV. Kūdroje buvo nugrimzdusi bažnyčia, "kai kada suskamba vandeny".

Š. LTR 4638/84.

VARNIŠKIAI (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

AKMUO su PĖDA (?). Valstybės Archeologijos komisijos archyve yra 1936 m. akmens su įdubimu nuotrauka, tačiau be jokio aprašo. Akmuo nedidelis, plokščias, su gražiu apskritu įdubimu, primenančiu pėdų ar kanopų "atspaudus" akmenyse.

Š. VAK 53/300-301(NUOTR.). L. PA, 75 (Nr. 137; ŠVĖKŠNOS SENIŪN. AKMUO SU DUOBUTE).

VENTĖ (SAUGŲ SENIŪNIJA)

965. SEKLUMA AKMENĖ, KULĖ. Nurodoma, kad ši sekluma Kuršių mariose - per 1000 žingsnių į PV nuo Ventės rago galo, 9 pėdų gylyje po vandenu, 6 margų ploto (Basanavičius J., 1928). O. Glagau XIX a. pažymėjo, kad "tikras visų laivininkų siaubas yra Ventės ragas [...] Nuo šito toli į marias prasikišančio rago [...] toli į marias nusitęsias akmenų krata, kuri yra grėsminga sekluma laivams" (Lietuvinkai, 1970). Atrodo, kad apie šią "akmenų krata", kuri prasidėjusi dar sausumoje (rage), buvo žinomas ir

padavimas apie tai, kad Nidos milžinės prašymu velnias čia turėjęs įrengti kelią (pylimą) per marias (Beckherrn C., 1893). PADAV. A. "Giedroj dienoj ant to plecaus nevien išmėtytų akmenų, bet ir didžių trobų pamatas nuo milžiniškų akmenų, ant kurių dar plytų eiles, o ir plačios grįstos ulyčos matomos; vakarų pusėj to plecaus 3 pedų gili, 12 pėdų plati upė yra. Tą akmenuotoji vieta paženklintą vietą, ant kuros Kryžokai Ventės pylį (Vindenburg) ir bažnyčę pabudavojo" (Basanavičius J., 1928). B. Kuršių Nerijoje prie Nidos gyvenusios milžinės mylimasis gyvenęs prie Ventės. Nidos milžinei Ventės uosto klampus dugnas buvęs labai nepatogus vaikščiojant pas mylimąjį, ir jinais paprašė velnio pagalbos, kad jis įrengtų pylimą (Damm). Velnias nešė maišą akmenų, bet jie išbirę dar sausumoje, nes maišas buvo su skylė. Pati Nidos milžinė nešė prijuostėje smėlį, bet išsigandus viena jos kampą paleido ir smėlis išbiro į vandenį, ne ten kur reikėjo (Beckherrn C., 1893). Pagal kitus, atrodo, tą seklumą ("pylimą") netoli Ventės buvo supylęs Liekų rago milžinas: Ventės ir Liekų rago milžinai dalijosi vienu kirviu, bet kai Liekų rago milžinas paseno, nebepajėgė numesti kirvio ligi kaimyno, jis sumanė sutrumpinti juos skiriančią tarpą: nešė smėlį ir pylė pylimą. Sutrumpino atstumą iki 5 km ir darbą baigė. Milžino supiltas pylimas buvo vadinamas ežia (Remeika J., 1940). C. Karvaičiuose gyveno kapitonas, kuris turėjo žmoną ir dukterį. Ši užaugusi gana didelė, ją įsimylėjo trys milžinai: iš Ventės rago, Liekų rago ir Rasytės. Tą dukra sakė: "Kas numes akmenį nuo Karvaičių iki Ventės rago, už to tekėsiu". Ventės rago milžinas

numėtė ir tą dukterį gavo į žmonas. Be to, ji pati per audrą nešė akmenis, kad vanduo nenuplautų žemės (sausumos), todėl tų akmenų tiek daug mariose yra (Šmit P., 1933, 37(Nr.104)). D. "Ventės rago bažnyčia nugrimzdusi į marias", nuskendę ir žmonės, kurie buvo pamaldose. Žmonės žinojo, kad per audrą Nemunu plukdys medžius, per pamaldas bažnyčioje kunigas meldėsi, kad neatsitiktų nelaimė (per audrą, plukdant sielius, daug žmonių nuskęsdavę), bet žmonės jam sakė, kad jiems būsia gerai, "eik tu, kada ten..." Taip jie supykdydino dievą, ir bažnyčia su visais nugrimzdusi (VUB F213-203/14). E. Seklomos vietoj buvęs Ventės rago miestas. Kartą vienas nuvargęs senis neturėjo kur pernaktoti. Pasiekė jis miestą (tame mieste būdavo švenčiama gegužės pirmoji - kasmet gegužės mėn. viena svetima mergelė būdavo aukojama (kažnu maij vien sveš meit lobejš šventinant), penkis metus ten mieste jie neturėjo nė vienos mergelės aukai ir buvo blogi orai. Senukas nuėjo miegoti, o jo dukra - pasidairyti. Ji įėjo į bažnyčią (svėtnicā), kunigas ją sučiupęs ir aukojęs su muzika, giesmėm. Pabudęs senelis ėmė ieškoti savo dukros ir suprato, kad ji nužudyta. Tada jis ėmęs šaukti, melsti Dievo, kad viskas prasmegtų. Užėjo lietus ir miestas nugrimzdo (Šmit P., 1933, 37(Nr.105)).

Š. VUB F213-203/14. L. BASANAVIČIUS J., 1928, 383-384(Nr.195); BECKHERRN C., 1893, 377; LIETUVINKAI, 1970, 220-221; REMEIKA J., 1940, 145-146; ŠMIT P., 1933, 32(Nr.82), 37(Nr.104,105).

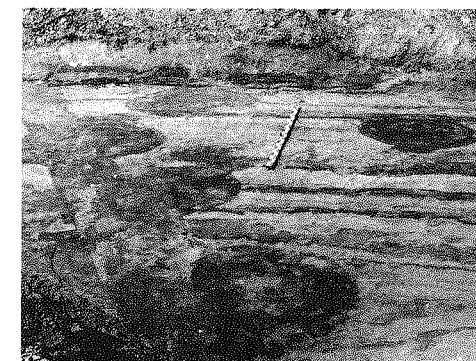
VERDAINĖ (JONAIČIŲ SENIŪNIJA)

966. AKMUO gulėjo prie kaimo, buvo didelis, iš viršaus į apačią iki pat žemės per jį ėjo apskrita skylė (girnų akmuo? - V.V.) PADAV. Ant šito akmens naktimis kartais buvo matomas juodas vyras, kuris pračiviams žadėjo po akmeniu gulinčius turtus su ta sąlyga, jeigu jie jam užrašytų savo sielas.

L. BECKHERRN C., 1893, 378 (WERDEN, KREIS HEDELKRUG).

VIDGIRIAI (PAGĖGIŲ SENIŪNIJA)

967. Kapinyno (Ar-1658) teritorijoje, atskiroje kapinyno dalyje 1994 m. tyrinėjimų metu rasta 11 apvalių, plokščiadugnių DUOBIŲ. Jos nevienalaikės. Vienos kastos kapinyno egzistavimo laiku (V a. pabaiga-VI a.) ar net kiek anksčiau, kitos iškastos kiek vėliau. Daugelyje duobių pastebėti degusių sluoksnėliai. Keliose duobėse rasta dirbinių: Nr.8 - didelė grublėto

Pav. 711. Vidgirių kapinyno duobių dėmės. V. Šimėno nuotr., 1994

puodo šukė; Nr.9 - kryžinis smeigtukas ar pakabutis, kt.

Š. 1994 M. TYR. V.ŠIMĖNAS.

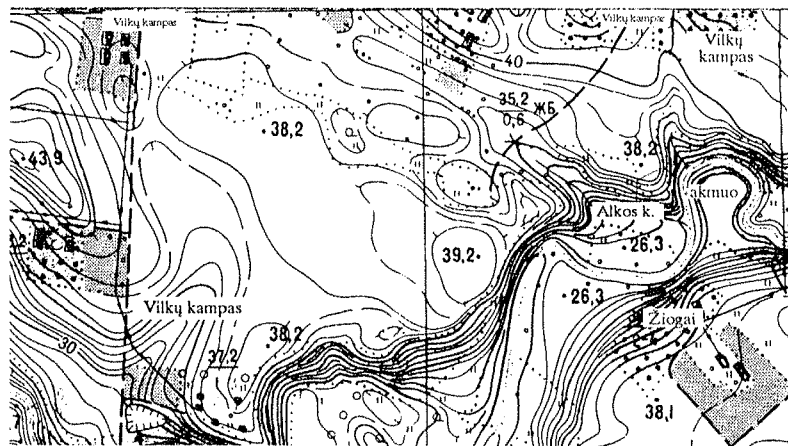
VILKĖNAS (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

968. PONIOS AKMUO. Švėkšnalės upelio kairiame krante, prie Vilkėnų dvaro tvenkinio buvęs "raštuotas" akmuo. PADAV. Ant akmens baudžiauninkės skalbdavo, vėliau vieną jų ponas įsimylėjo ir vedė, ji tapusi ponia. Jau vėliau, kada ponas ją apkaltino neištikimybe, ji naktį atbėgo prie šio akmens, nusirengė ir išoko į vandenį, pasiskandino. Ant akmens numesti jos rūbai ir papuošalai liko akmenyje "įsispaudę".

Š. V.V.

VILKŲ KAMPAS (ŠVĖKŠNOS SENIŪNIJA)

969. ALKOS KALNAS - į R nuo kaimo, į PV nuo kelio Gardamas-

Pav. 712. Vilkų kampo Alkos kalnas, Velnio akmuo

Švėkšna, Ašvos slėnio aukštumos pakraštyje, Ašvos santakoje su bevardžiu upeliu, dešiniajame Ašvos upės krante. Kalva arta (?), gerokai nulyginta (dabar 39,2 m virš j.l.), iš V, P, R ją supa griovos, iš Š kalnas pereina į aukštumą. 1925 m. Švėkšnos mokytojas A.Klumbys laiške archeologui P.Tarasenkai, regis, apie šią vietą rašė: "Kaime (Vilkų kampo. - V.V.), Ašvos pakrantėj yra didžiulis akmuo. Žymių jokių nėra, padavimų taip pat, bet gi ta pieva, kurioj tas akmuo riogsi, vadina "Alka". Netoli to akmens iš kalno teka šaltinėlis, kurį vartoja gėrimui ir net plauna skaudamas akis. Sako, turįs gydamos galios" (VAK 53/17). A.Klumbio minimas akmuo guli R Alkos kalno papėdėje, Ašvos upės vagoje (arčiau dešiniojo kranto). Akmuo - pilkas stambiagrūdis granitas, aukštas, iki 2,5 m aukščio, 4 m pl., viena plokštuma nuolaidus. Žinomas padavimas, kad akmenį nešęs Velnias, bet sustojęs ir akmenį palikęs prie upelio, nes čia pamatęs nardančią, žaidžiančią mergaitę, vardu Ašva, tarp jų užsimezgusi meilė (Girčius S., 1973 -

autorius padavimą pateikia pernelyg poetiškai. - V.V.). Alkos kalnas - apie 700 m į R nuo kapinyno (Ar-1092), iš kurio į muziejus patekė III-IX a. dirbinių, buvo tiriami VII-VIII a. kapai. Į Š nuo Alkos kalno rastos trinamosios garnos, anglių.

Š. VAK 53/304-306. L. AL 10(Nr.167); GIRČIUS S., 1973, 3(NUOTR.; INKAKLIŲ APYLINKĖJE); LAM, 262 (YRA ALKOS KALNAS).

970. AŠVOS GYLĖ - Ašvos upėje prie Kapų lankos, į P nuo kapinyno (Ar-1092) ir kaimo kapelių, į R nuo Švėkšnalės ir Ašvos santakos. Tai "gili vandens duobė". PADAV. Čia nuskendo varpas.

Š. LŽV (L. FABJONAVIČIŪTĖ, 1935).

ŽEMAIČIŲ NAUMIESČIO SENIŪNIJA

971. ŠVENTASIS MIŠKAS (HEYLIGWALD). C.Hennenberger 1584 m. Rytų Prūsijos žemėlapyje, tuoj už Prūsijos R sienos, jau Žemaitijoje, Šūsties ir jos dešiniojo intako santakoje, netoli dabartinio Venckų kaimo nupiešė medžio žymenį ir pažymėjo "Heyligwald". Jau 1595 m. to žemėlapio paaiškinimuose jis parašė, kad šventasis miškas yra nedidelis miškelis Žemaitijoje, visai prie Prūsijos sienos. Jame augančius medžius žemaičiai dar laiko šventais, ten negalima nieko kirsti, kad nesužeistų dievų, kurie ten gyvena ("Heyligwald ist ein kleines waldigen in Samaiten hart an der Preuschen Grenze, darinnen schone hohe Birken stehen, darunter auch Kattich und Wa-

cholterbeerholz wechst, den die Samaiten noch fur heilig halten, darinnen man gar nichts darff abhaven auff das jhre Gotter, so darinnen wohnen, nicht verletzt werde" (AL, 10)). Ar ši žinia nesusijusi su M.Pretorijaus minima šventvieta prie Meterkviečių (Nr.931)? Venckai nuo Meterkviečių yra apie 2 km į rytus prie tos pačios Šūsties upės.

L. AL, 10(Nr.162),25-26; KVIKLYS B., 1991, 4/711 ("ŠUSTĖS-ŠYŠOS-KANONŲ UP. SRITYJE").

ŽEMAIČIŲ NAUMIESTIS

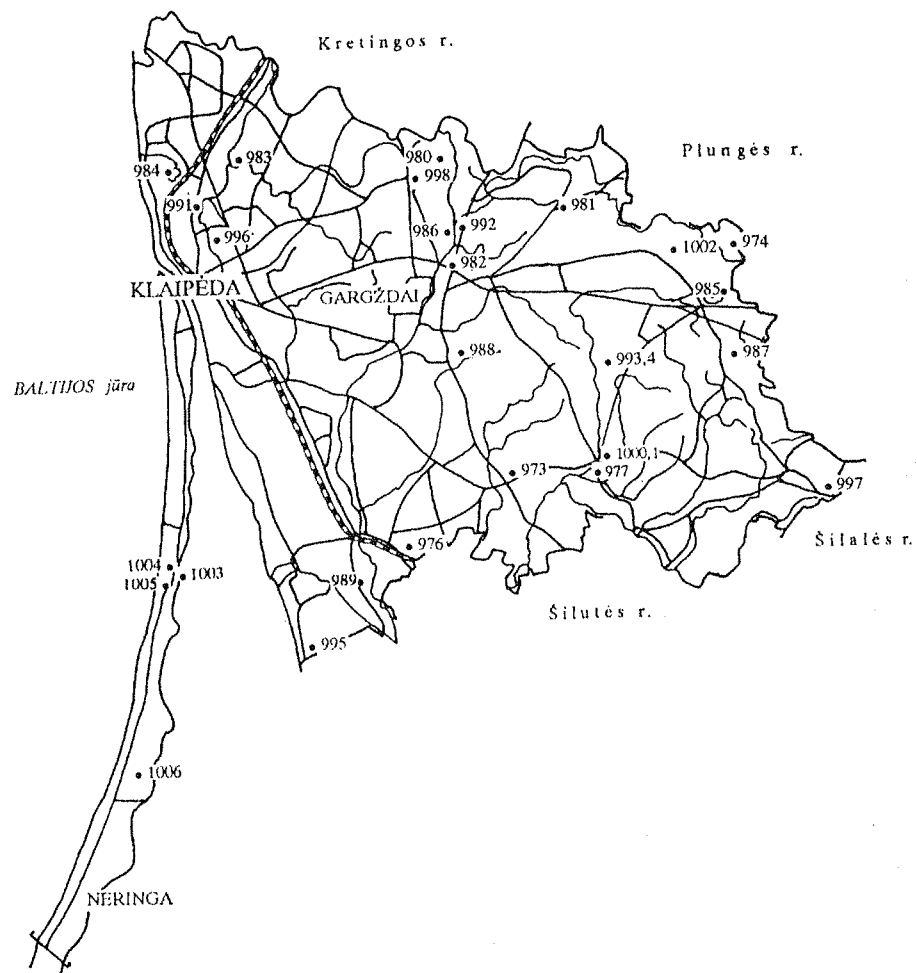
972. VELNUPIS prasideda Adomavo kaime, teka per Pakalniškius, Tenenio intakas. Vasarą išdžiūsta. PADAV. Prie šio upelio senovėje žmonėms pasirodydavo velnias.

Š. LŽV (J. BALTIKAUSKAS, 1935; PAKALNIŠKIAI); L. VARDYNAS, 190.

ŽYNIAI (SAUGŲ SENIŪNIJA)

PADAV. "Čia buvo didelis ažuolas ir akmenis[-uo] su įdubimu. Apie tą akmenį pasakojo, kad ten buvo aukuras, žyniai ten gyveno. Čia mat jų Ramava buvus. Paskui žmonės apkrikštij, ažuolynus iškirt(.. toliau painiojama su padavimu apie Rambyno aukuro akmenį. - V.V.)" (pasak.K.Endrys, Kreistupo, g.1897 m. Drevernoje, gyv. Saugose. Užr.1969).

Š. VUB F213-110/19.

AISĖNAI (VEIVIRŽŪ SENIŪNIJA)

973. AKMUO su DIEVO PĖDELE gulėjo pamiškėje, smėlyne. Akmenyje buvo Pono Dievo pėdelė ("pon Dėj pėdikė"). PADAV. Iki Kristui gimstant, akmenys buvo minkšti, ir jau kada Kristus ar Ponas Dievas po žemę vaikščiojo, tai ant akmens ir paliko kojosp ženklą. "Seniau, kai tas akmuo dar matės, žmonės bučiuot jo eidavo" (1969 m.).

Š. VUB 213-203/27.

DAUSYNAI (ENDRIEJAVO SENIŪNIJA)

974. PERKŪNKAPIS. Kalnas (?). Vieta nežinoma.

Š. LTR 832/167.

DOVILŪ SENIŪNIJA

975. ŠVENTASIS MEDIS OUSE WARPE. 1291 m. minimas, nudžiūvęs (AL, 5). Vietovės buvo ieškoma Žardės apylinkėse (AL, 24-25). V.Žulkaus nuomone, Ouse Warpe bus buvusi R, ne P Pilsoto dalyje, tarp istorinių Okte ir Galmenc pilių, Birbiškių kalvose. Spėjama, "Ouse Warpe" reiškiant "Avižosp varpą" (latv. *auzas*- avižosp), "Uosio varpą" (Klimka L., Žulkus V., 1989).

L. AL, 5(Nr.59),24-25; BUGA K., 1961, 3/163-164; KLIMKA L., ŽULKUS V., 1989, 18; SALYS A., 1930, 16.

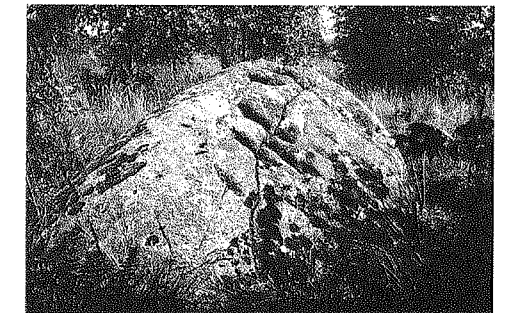
DREIŽIAI (AGLUONĖNŪ SENIŪNIJA)

976. UPELIS PIKTVARDĖ - Veiviržosp dešinisp intakas.

L. VARDYNAS, 124.

EIDUKAI (VEIVIRŽŪ SENIŪNIJA)

977. AKMUO su PĖDOM ir ŽENKLAIS per 250 m į P nuo tilto per Veiviržą, kelyje Veiviržnai-Petraičiai, V kelio pusėje. Akm. - šviesiai pilkas granitas, netaisyklingosp formosp, perskeltas. Vienoje akmens pusėje iškalta "saulė" ir yra 15 neryškių įkirtimų, yra "dvi mažosp žmogaus pėdosp ir Gedimino ženklas" (VUB F213-203/21). Akmuo ne senoje savo vietoje.

Pav. 713. Eidukų akmuo. P. Savicko nuotr., 1955

PADAV. Kada vyko Rusijos-Švedijos karas, švedai, eidami į Rusiją, pakeliui paslėpė daug turtų. Bet jie nebegrižo, ir tie turtai tebėra žemėje, po akmeniu. Kada švedai sustiprėję, prašėsi, kad leistų jiems turtus atsiimti, lietuviai neleido (VUB F213-203/21).

Š. VAK 53/4(AIDUKAI; AKMUO SU DUOBUTĖMIS); VUB F213-203/21. L. DAKANIS B., 1984, 106; KUNCEVIČIUS A., 1983, 65 (VEIVIRŽENAI); LAM, 90 (AIDUKAI; LAUKE BUVO IŠKASTAS AKMUO SU IŠKALTOMIS KROTELĖMIS); PA, 75(Nr.139).

ENDRIEJAVO SENIŪNIJA

978. DŪŠUPIS - upelis buvusiam Endriejavo valsčiuje.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/345.

979. AKMUO nurodomas prie kelio Endriejovas-Veiviržėnai, didelis, "sveria apie 24-25 tonas". PADAV. Akmenį nešėsi velnias, norėdamas sudaužyti Veiviržėnų bažnyčią, kurioje vykdavo Marijos Magdalenos atlaidai. Akmenį velnias nešėsi ryte ir todėl, gaidžiam užgiedojus, turėjo jį pamesti.

Š. LTR 3950/229.

GENAIČIAI (GARGŽDŲ SENIŪNIJA)

980. VOKIEČIŲ AKMUO (*akmuo su ženklais Av-462*) buvo kaimo R dalyje, Kalnų lankų pievose, Dvilinkio upelio (Minijos dešinysis intakas) krante. Akmuo buvo 1 m ilg., 70 cm pl., h= 70 cm, vienu plokščiu šonu,

"jokių parašų nėra" (VAK). Pagal LŽV, akmenį užkasė vokiečiai kareiviai Pirmojo pasaulinio karo metu, kasdami apkasus. PADAV. "*Ties tuo akmeniu vokiečių karalienė Luiza mėgdavusi dažnai sėdėti. Pabėgdama iš Vokietijos, kurį laiką gyveno Genaičių apylinkėse. Tą akmenį žmonės laikė stebuklingu, neturintiems vaikų šeimynai. Prie akmens pasimeldus ir padarius įžadus gimdavęs vaikas. Akmeny buvęs įdubimas, panašus į mažo vaiko pėdą*" (pasak. J. Gedgaudas, g. apie 1875 m., Genaičių k. Užr. 1935 - LŽV).

Š. LŽV (P. VAITKEVIČIENĖ, 1935); VAK 10/154-156. L. IA, 124; LAM, 132; MICKEVIČIUS J., 1958, 4(GINEIČIAI); PA, 71 (Nr.67).

JUDRĖNAI (ENDRIEJAVO SENIŪNIJA)

AKMUO švęstam vandeniui (buvo *akmuo su dubeniu Av-1874*) - Judrėnų bažnyčios prieangyje, po Nukryžiuotojo skulptūra. Akm. - šviesiai rausvas, prie pagrindo 30 cm skr., 50 cm aukščio, su nupjauto piltuvėlio formos 20 cm skr. (viršuje), 15 cm - apačioje, 20 cm gylio dubeniu. Apskaldytas.

Š. v.v.

JURJONAI (VĖŽAIČIŲ SENIŪNIJA)

AKMUO su PASAGA susprogdintas 1974 m.

L. IA, 124; PA, 71 (Nr.70).

981. JOJAMASIS AKMUO buvo kairiajame Žvelsos upelio krante, K. Ilginio žemėje. Akmens viršus buvo labai panašus į arklio nugarą, apskritai visas akmuo panašus į arklių be galvos. Akm. - 1,2 m ilg., h= 1,4 m. PADAV. Naktimis daug kas matė ant akmens jojant raitelį raudona skrybėle. Praeivius raitelis vaiduoklis užsisodindavo ant gražaus arklio, tas nešdavo kaip viesulas, o auštant rytui, žmogus pasijusdavo besėdintis ant šio akmens (pasak. I. Ilginis, g. apie 1885 m. Jurjonų k. Užr. 1935).

Š. LŽV (S. BERNATONIENĖ, 1935).

KALNIŠKIAI (VĖŽAIČIŲ SENIŪNIJA)

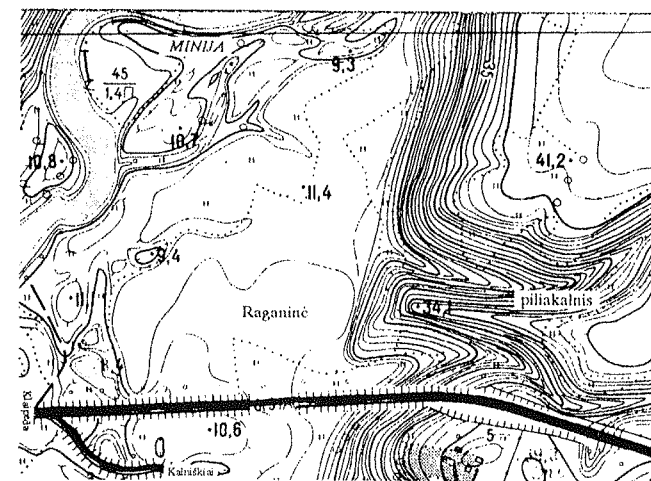
982. LAUKAS RAGANINĖ - į V nuo piliakalnio (*Ar-479*). PADAV. A. Senovėje čia buvo deginamos raganos, dėl to kilęs pavadinimas Raganinė (Покровский Ф.В., 1899). B. "Čia

buvusi senovės lietuvių tikybos alkvietė" (Kviklys B., 1991). Pagal LŽV, 1935 m. Raganinė buvo vadinama vieta Gargžduose, Pelkių g-vės gale, kur dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo kasamas žvyras (pasak. A. Stelmokas, g. apie 1865 m. Gargžduose).

Š. LŽV (J. KIAUNIENĖ, 1935; GARGŽDAI); L. KVIKLYS B., 1991, 4/348; ПОКРОВСКИЙ Ф.В., 1899, 94.

KALOTĖ (SENDVARIO SENIŪNIJA)

Kalotėje (Eketėje) tradiciškai nurodoma buvus senojo tikėjimo šventvietę. Dažniausiai ji siejama su Kalotės (Eketės) piliakalniu (*Ar-446*). Tačiau galbūt šventvietė pamiršta, padavimai "perkelti" į piliakalnį. V. Žulkus nurodo, jog šventvietė buvo įrengta nedidelėje apskritoje kalvelėje piliakalnio papėdės gyvenvietės pakraštyje (Žulkus V., 1995).

Pav. 714. Kalniškų Raganinės laukas

Tikslesnių duomenų apie tą vietą nėra.

983. PILIAKALNIS (*Ar-466*). PADAV. Piliakalnis buvo pašvęstas Perkūnui (Bruožaitytė V., 1937a). „Eketėje buvo žymi šventovė, kur griaustinio dievui Perkūnui aukas nešdavo” (Remeika J., 1938).

L. BRUOŽAITYTĖ V., 1937A, 2; REMEIKA J., 1938, 65,84; ŽULKUS V., 1995, 9.

984. KALOTĖS EŽERAS ir VELNIO AKMUO. Ežeras - 47 ha ploto, krantai žemi. Iš ežero ŠR kryptimi išteka bevardis upelis, Dūmešio intakas; ežeras nežuvingas, uždrumzlėjęs. Aplink ežerą, pirmiausia iš V pusės, buvo vagos “lyg but koks asils, keturvage žagre vėjo greitumu ardams, apvažėvęs, nes tik labai retai visos keturos, daugiau tik 2, 1 bei 3 vagos, nevisai viena šale kitos, ik 0,5 m. aukščo gul” (Basanavičius J., 1928, 382-383). P ežero pusėje ten pat nurodoma, gulėjo 2,3 m ilg., 1,3 m pl., 1,3 m aukščio akmuo, antras toks akmuo (“tarytum šojo brolis”) buvo Š ežero pusėje, vandenyje, “ant trijų suskaldintų akmenų krūvos, lyg tokio pat didumo buvusų” (Basanavičius J., 1928, 382-383). PADAV. A. Ant akmens senovėje aukodavo dievams (Bicka J. ir Tumosas F., 1939). B. Kur dabar ežeras, yra buvusi turtingo bajoro pilis, vėliau ji prasmėgusi ir liko tik maža salelė. Salos viršuje - stovi didelis juodas akmuo. Tamsiomis naktimis kilus audrai akmuo lengvai dreba ir girdėti nedidelis bildesys (Vakarai, 1937). “Ežere buvo didelis akmuo. Velnias nusitvėrė tą akmenį ir per

dumbluotą ežero dugną išpurkštė, išmaurojo į krantą, kad net visą žemių pylimą sustūmė. Dabar jis po tuo akmeniu gyvena. O tas akmuo vadinasi *Velnio akmuo*” (Remeika J., 1940). C. Kur dabar Kalotės ežeras - buvo labai didelis dvaras ir “tas pons niekaip negalėjo gevent. Ans susimislijo pasirašyti velnio, ir ans žinojo, kad pasirašys velnio, tad ans suteks pažyčioti pinigų”. Taip ir padarė. Vidurnaktį ir nuėjo, susitiko velnią, paprašė, kad tas paskolintų pinigų. Velnias sutiko, tik paklausė - kiek ir kaip ilgai. Ponas norėjo šimto tūkstančių, dešimčiai metų. Velnias sako: “Ateik rytoj naktį, čia ir gausi”. Ponas pinigus gavo, gyveno gerai, per visus 10 metų. Atėjus laikui, Velnias sako: “Atiduok pinigus”. Ponas neturėjo ir “velns ėmė ir užkeikė pono dvarą, ir tas dvaras nugrimzdo į amžiną bedingį, ir į to dvaro vietą yra dabar didelis Kalotės ežeras” (Tautosakos darbai, T.7). D. “Žiloje senovėje du dideliu akmenu šale viens antro, vidurije ežero gulėję, tai kartą velnias iš kasžin kokios priežasties vieną į pietų, kitą į šiaurės pusę išmetęs, bet tuodu jau senai suplaišintu ir šalin nugabentu ėsą” (Basanavičius J., 1928, 382-383). E. Kartą prie ežero ganė Bendikų kerdžius. Jis, atsisėdęs ant kalno, prie ežero tris dienas vijo aparčius savo rezginėms, “ale tame ežere užsilaikies vens nelaboks, kurį žmanės Kipšu vandena”. Prie kerdžiaus tas velnias iš ežero pribėgo ir sako: “Žmogau, ką čia darai? Kur dėsi tą apvartį nuvijęs?” Kerdžius atsakęs: “Aš tą ežerą užtrauksiu”. “Mielas žmogau, tik tu to nedaryk”, susirūpinęs prašė Velnias: “Aš čia gyvenu, tu mane tik neužrauksi”. Kerdžius klausia, o ką Velnias duos,

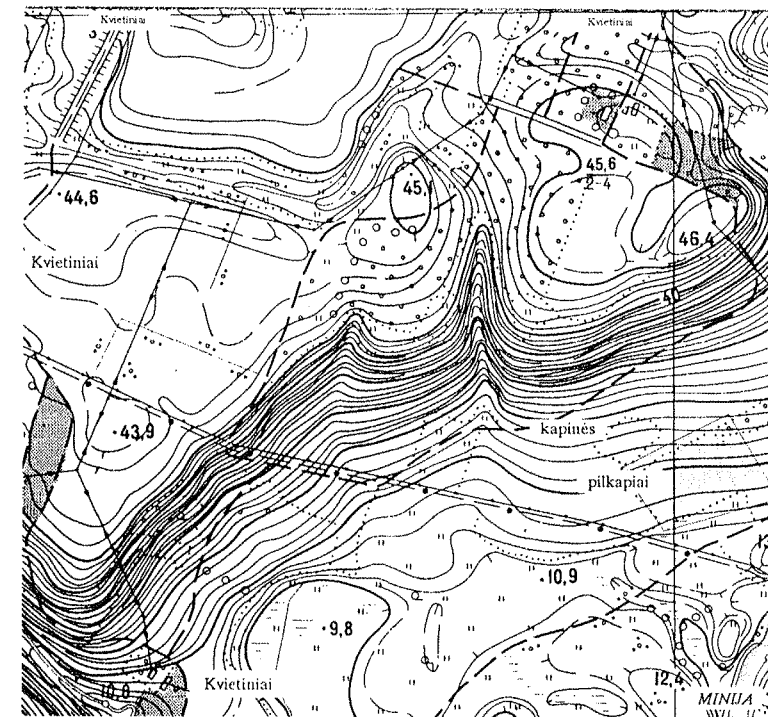
kad neužrauktų ežero. Sako: “Duosiu pinigų. Sulygo abu, kad Velnias per tris dienas turės pinigų pilną skrybėlę pripilti. Kerdžius iškasė duobę, apačioj plačią, viršuj siaurą, prapjovė kepurę ir uždėjo ją ant duobės. Velnias atnešė vieną maišą (“žaką”) aukso pinigų ir išpylė į kepurę, bet kepurė liko tuščia. Velnias atnešė, dar kelis maišus su sidabriniais pinigais, bet kepurė kaip tuščia, taip tuščia. Kitą dieną Velnias atvežė keturių arklių vežimą su smulkiais variniais pinigais. Išpylė - kepurė tik pusiau pilna. Ėmė Velnias kerdžių melsti, kad kerdžius pasitenkintų, kiek gavęs pinigų. Kerdžius sutiko ir liko turtingas visą likusį gyvenimą. “Kipšis ale patam iš ta dide apmaudijies ir, vėną didį kulį iš ežera

išretęs, tą prastaje. Tas kulis dar ir šendėn tepier, er, yr, nelaboje kuliu vadenams” (Basanavičius J., 1928, 333-334; Remeika J., 1940). Kalotėje buvo senojo geležies amžiaus ir X-XIII a. kapinynas.

L. BASANAVIČIUS J., 1928, 333-334(Nr.72),382-383(Nr.194); BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 31-32(Nr.9); KVIKLYS B., 1991, 4/660; REMEIKA J., 1940, 135-136; TAUTOSAKOS DARBAI, T.7, 122-123(Nr.230); VAKARAI, 1937, 5.

KAPSTATAI (ENDRIEJAVO SENIŪNIJA)

985. DIEVUPIS iš R pusės įteka į Kapstato ežerą.

Pav. 715. Kvietinių pilkapiai

L. KVIKLYS B., 1991, 4/345; VARDYNAS, 30 (I TEKA Į KAPSTATO EŽ.); VK (I TEKA Į LAIGIO EŽ. - KLAIDINGAI); VK, 1979 (LIŽIAI).

KVIETINIAI (GARGŽDŲ SENIŪNIJA)

986. VIETOVĖ dešiniojo Minijos kranto slėnyje į R nuo senųjų kaimo kapinių (sg.256). Vieta saugoma kaip pilkapynas (Av-464). PADAV. Čia buvo bažnyčia, kuri vėliau nugrimzdo į žemes (kapuose stovėjo šv.Roko bažnyčia - VAK). Kai kuriomis naktimis ji išskyla (Kviklys B., 1991). Kartą, Didžiojo šeštadienio vakare, moteris čia pamatė puikiausią bažnyčią. Aplink ją su vėliavomis, baldakimu, kunigu ėjo procesija (Pleškys A., 1927a).

Š. VAK 10/176. L. KVIKLYS B., 1991, 4/352-353 (KVIESTINIAI); PLEŠKYS A., 1927a.

LELĖNAI (ENDRIEJAVO SENIŪNIJA)

987. PERKŪNIJOS AKMUO. Vieta nežinoma.

Š. VK, 1979.

MEDSĖDŽIAI (DOVILŲ SENIŪNIJA)

988. AKMUO su PĖDA. Vieta nežinoma.

L. LAM, 182; PA, 71 (Nr.68).

MIEŽELIAI (PRIEKULĖS SENIŪNIJA)

989. AŽUOLAI augo kapinėse, buvę trys medžiai (1969 m. augo tik vienas). Su jais buvo siejamas padavimas apie ten buvusią senovės šventvietę. PADAV. "Kapinėse pagonių vieta buvo".

Š. VUB F213-203/15(MEŽIULIAI).

PERKŪNAI (VĖŽAIČIŲ SENIŪNIJA)

Į ŠR nuo Vėžaičių, prie kelio Vėžaičiai-Kuliai.

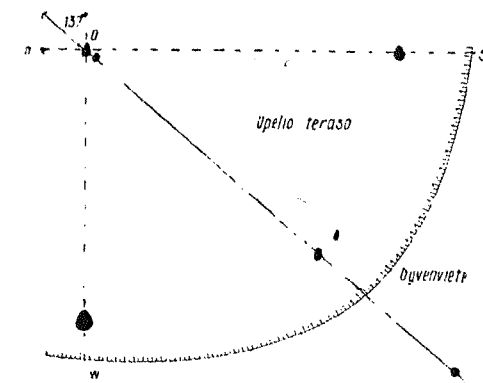
PRIEKULĖS SENIŪNIJA

990. EŽERAS minimas netoli Priekulės, tarp Mingės (Minijos) karčemos ir Prūsiškių. Galbūt tai Gropiškių kaimo ežerėlis prie kelio Priekulė-Maželiai, į R nuo to kelio (V.V.). PADAV. Kartą čia dirbdamas žmogus išgirdo balsą: "Čėsas yra, ale žmogaus nėra". Žmogus nesupratęs, ką reiškia, bet po valandos čia atėjęs žmogus ežere nuskendo. Pro šalį eidamas kaimynas pamatė plūduriuojančią kepurę, sušaukė žmones, skenduolį veik sužvejojo. Tada ir vyras, kuris balsą girdėjo, suprato, "kas tai per balsas buvęs, kurs žinodams, kas nusiduosę, pasakė, kad čė viens tą adyną nuskęsęs".

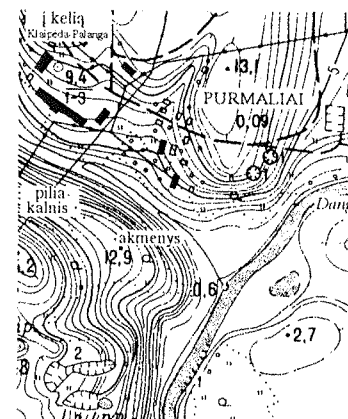
L. BASANAVIČIUS J., 1928, 372-373(Nr.174).

PURMALIAI (SENDVARIO SENIŪNIJA)

991. AKMENYS į PR nuo Purmalio piliakalnio (Ar-470), senovės gyvenvietės pakraštyje, žemėjančioje į R terasoje palei Purmalio upelį. 7 akmenys tarpusavyje sudaro sistemą: akmenys žymi Š-P, R-V kryptis. Pagrindinė ašis, pažymėta akmenų poromis, sutampa su Saulės tekėjimo vasaros saulėgrįžos dieną azimutu, R-V kryptis - su pavasario ir rudens

Pav. 718. Purmalio akmenų schema (pagal: Žulkus V., Klimka L., 1989, 84)

Pav. 716. Purmalio akmenys

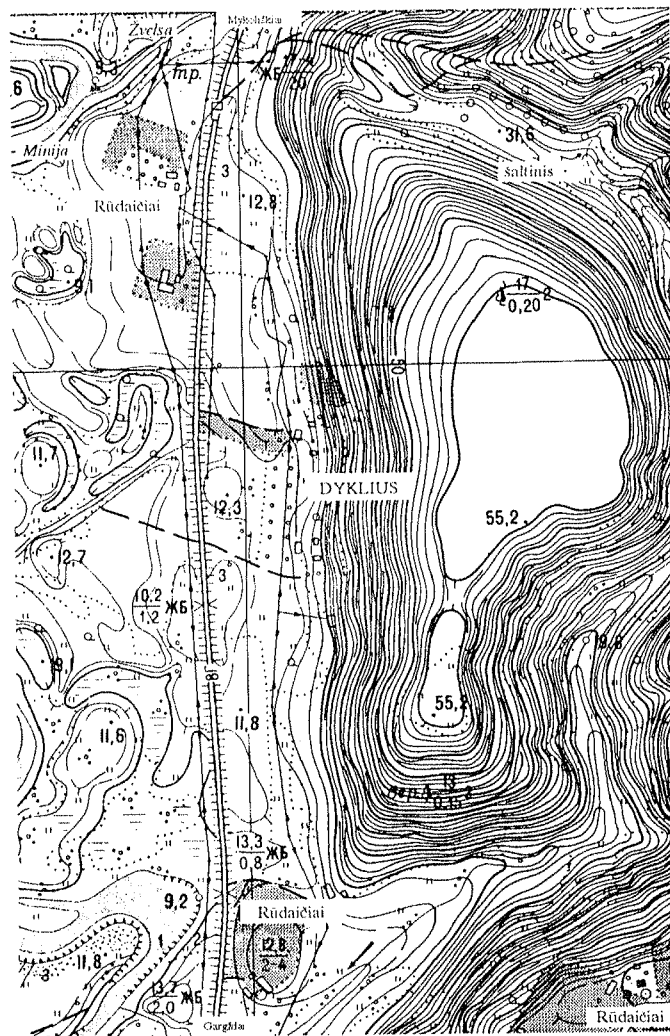
Pav. 717 Trys Purmalio akmenys. Aut. nuotr., 1994

lygiadienių (Klimka L., Žulkus V., 1989). PV akmuo - 78x60x10 cm dydžio, P - 102x72x26 cm, V - 160x120x65-98 cm, ŠV pora: 95x70x15 cm ir 115x95x30 cm, viduryje likusi pora: 38x16x5 cm (matoma dalis), 115x110x65 cm. Akmenys apskaldyti paauglių, kūrenusių čia laužus. 1986 m. V. Žulkus tyrinėjo prie V akmens, po velėna visur gulėjo akmenys skeveldros, daugybė butelių šukių. Kitų radinių nebuvo, tik šalia akmens rasta sunykusi vėlyva diržo sagtelė ir čerpės gabaliukas. 15-20 cm gylyje ant žemio gulėjo įvairaus dydžio akmenų skeveldros. Nustatyta, kad akmuo pradžioje buvo 1,65 m ilg. (ŠV-PR), 1,25 m pl., h= 1 m, dalis akmenys paviršiaus gludinta - yra matomos gludinimo braukos. Ant žemio, 80 cm į P nuo didžiojo akmens gulėjo ir pailgas 54x30x25 cm dydžio akmuo. Tyrinėtojo nuomone, akmenys turėjo stovėti smaigaliais į viršų (Klimka L., Žulkus V., 1989; 1986 m. V.Žulkus tyr.). Senovės gyvenvietėje, kurios pakraštyje akmenys guli, rasta lipdytos ir silpnai apžiestos keramikos.

Š. 1986 m. ŽULKUS V. TYR., AS 1289; V.V. L. KLIMKA L., ŽULKUS V., 1989, 84-85.

RUDAIČIAI (VĖŽAIČIŲ SENIŪNIJA)

992. KALNAS DYKLIUS - į ŠV nuo kaimo, į PR nuo Minijos ir Žvelsos santakos, apie 200 m į R nuo kelio Mykoliškiai-Gargždai, iš R ribojamas

Pav. 719. Rudaičių Dyklius kalnas, šaltinis

bevardžio Minijos kairiojo intako. Plokštikalvė - net apie 1 km ilg. (Š-P), iki 350 m pl. (Š), 160 m. (P). Š aikštelės plotas - maždaug 400x230 m, P - 150x50 m, abi jos skiriamos nežymaus griovio. Kalno šlaitai statūs, iki 25 m aukščio. PADAV. A. "Senesnieji pasakoja, kad kažkur raštuose Dyklius esąs pažymėtas nepaprastai aukštu kalnu, kuris net debesis skleidžias" (Pleškys A., 1927a).

B. Senovėje nuo Dyklius kalno buvo draudžiama net mažiausią medelį nukirsti (Pleškys A., 1927a). C. Ant Dyklius kalno yra nepaprastai dideli, puikūs, turtingi rūmai, kur gyvena Dyklius valdovai (Pleškys A., 1927a). D. Dyklius kalne yra druskos. Kaime gyvenęs vienas ūkininkas, kuris druskos visuomet parsinešdavo iš Dyklius. "Tą druską jis radęs taip. Pirmąją Velykų dieną jo šeimyna visiškai pritrūkusi druskos, kad net pietums išvirti nebeužtektų. Pas kaimynus nedrįsę eiti pasiskolinti. Dėl to pats šeimininkas pasiėmęs maišiuoką ir išėjęs į Gargždus parsinešti. Jam reikėjo eiti per Dyklius kalną. Ir kaip tik jis į Dyklių įlipęs, tuoj sutikęs nepažįstamą žmogų. Tas jo paklausęs, kur jis šventą dieną einęs? Juk visi grįžę iš Velykų ilsisi namuose. Šis tuoj apsakęs jam visą savo bėdą. Nepažįstamajam pagailę vargšo žmogelio. Kiek jį pavedęs, atvertęs velėną ir parodęs puikiausios druskos. Tik prisaidinęs, kad niekam neturįs pasakyti, net savo žmonai ir vaikams, iš kur jis ėmė druską. Jeigu jis kam pasakytų ir iš to sužinotų valdžia, tai čia atidarytų katorgą. Po to baisiausiai suūžęs visas Dyklius, ir nepažįstamasis vienu akimirksniu pražuvęs. Aplinkiniams kaimynams būdavę labai įdomu sužinoti, iš kur jis nešas tą druską. Dėl to jie labai dažnai jį sekdavę. Bet kaip tik jis įlipdavęs į Dyklių, tuoj pražūdavęs iš akių. Kai jis gulėjęs mirties patale, net vaikams ir žmonai nepasakęs, kame druskos esama. Taip ir po šiai dienai nežinoma, kurioje vietoje Dykliuje druskos yra" (Pleškys A., 1927a). E. Senovėje kasmet ant kalno susirinkę bajorai keldavo puotas (VAK).

ŠR Dyklius papėdėje R-PR kryptimi trykšta šaltinis ir didele griova nuteka apjuosdamas kalną iš R pusės. Šaltinis niekada neužšaldavo (Pleškys A., 1927a). PADAV. "Viena senutė pasakojo, kad labai seniai toje vietoje, kur Dykliuje ištryška šaltinis, esanti nugrimzdusi bažnyčia, kurios bokštas dar gana ilgą laiką kyšojo viršuje. Tą bokštą kam nors judinant, judėdavęs net visas Dyklius". (Pleškys A., 1927a).

800 m į P nuo Dyklius kalno - Gerduvėnų piliakalnis (Ar-480).

Š. VAK 10/216. L. PLEŠKYS A., 1927a, 432-434.

RUSINAI (VEIVIRŽENŲ SENIŪNIJA)

993. KIPŠŲ KALNAS - netoli kelio į Gargždus ir Veiviržo upės, apie 1 ha ploto. PADAV. "Sako, kad ten gyvenusios piktosios dvasios".

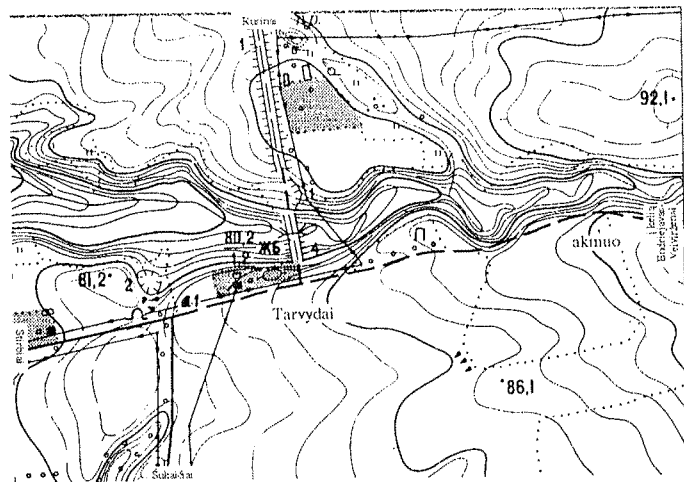
Š. LŽV (J. JURKUS, 1935).

994. AKMUO (mitologinis akmuo Av-1992) - per 1,3 km į R nuo kairiojo Veiviržio kranto, apie 400 m į P nuo kelio Rusinai-Brožiai, miške. Akmuo - rausvo granito, viršuje - 1,35 m skr., h = 80 cm (virš žemės paviršiaus), apskaldytas. "Aplinkui apdėtas akmenų vainiku, rasta pelenų". Akmuo buvo laikomas šventu, apeiginiu.

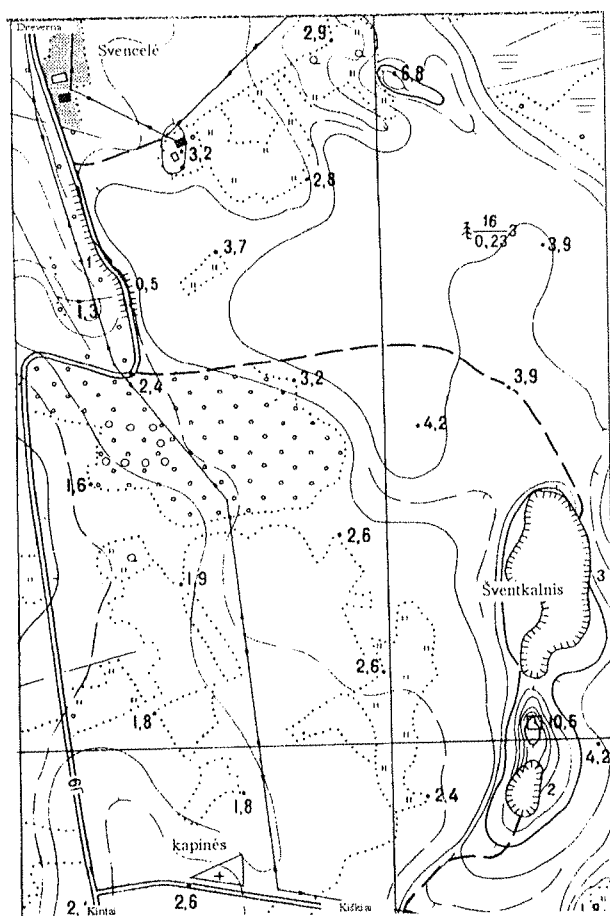
L. KLAIPĖDOS RAJ. GAMTOS, ISTORIJS IR KULTŪROS PAMINKLŲ KATALOGAS. V., 1985, 148.

SVENCELĖ (PRIEKULĖS SENIŪNIJA)

PADAV. A. "Svencelė buvo pagonių maldykla" (VUB F213-203/15). B.

Pav. 720. Rusinų akmuo

Pav. 721 Svencelės Šventkalnio buvusi vieta (spėjama)

Švedai, nešdami krikščionybę, atplaukė į Drevernos upės žiotis, sustojo. Patraukė Klaipėdos link, bet per pelkes nėjo, turėjo patraukti pro Svencelę, ligi Kiškų kaimo. Tada „šitai vietai liko Svencelės vardas nuo švento kelio, kuriuo sklido krikščionybė“ (VUB F213-203/10).

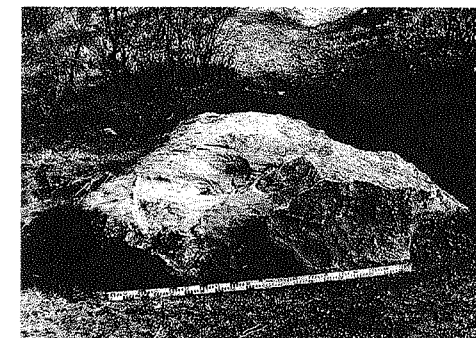
Š. VUB F213-203: 10, 15.

995. ŠVENTKALNIS spėjama jo vieta į PR nuo kaimo, apie 500 m į Š nuo kelio į Kiškus, atsišakojančio iš kelio Svencelė-Kintai, apie 500 m į ŠR nuo Kiškių kapelių (sg.112). Kalnas, kaip nurodoma, buvo sena kopa lygiu kaip stalo viršumi. Pokariu, kada buvo tiesiami keliai, kalnas nukastas. PAVAV. „Čia gyveno kažkoks milžinas, turėjo 7 kaimynus, su kuriais draugaudavo. Arčiausiai buvo Kintų miške ir apie Klišius. Visi turėjo tik vieną kirvį, kuriuo kirsdavo miškus. Atlikęs darbą, kuris tų milžinų kirvį numesdavo savo kaimynui, šitas - vėl toliau. Šventkalnio milžinas buvo didelis netikėlis ir net prieš dievus bumodavo. Dėl to Perkūnas užpykęs jį nutrenkė. Po ilgo laiko čia įtaisyta vieta dievams garbinti. Apie Velykas ir šv. Joną čia suplaukdavo didelės minios žmonių savo apeigų atlikti. Buvo kūrenama ir amžinoji ugnis, kadangi čia žmonės sukeldavę šventes praleisti, tai ir praminė kalną Šventkalniu, o kelią, kuris vedė į Šventkalnį - „Šventuoju keliu“, vėliau „Svets cels“ iš to ir atsirado Svencelės arba Šventkelės vardas (... Čia pastebėję priešą senovėj sukurdavo ugnį, kurią pastebėję čia rinkdavosi vyrai į būrius, seniai eidavo į miškus slėptis“ (Rėza V., 1938).

Š. VUB F213-203: 10, 15 (NETOLI J.BANČELIO SODYBOS). L. REMEIKA J., 1940, 164-165; RĖZA V., 1938, 4.

TAURALAUKIS (SENDVARIO SENIŪNIJA)

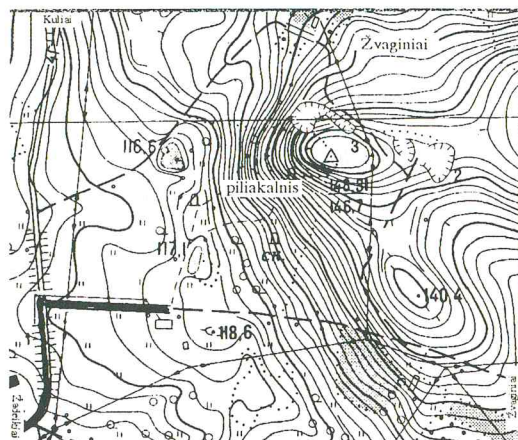
996. VELNIO AKMUO (mitologinis akmuo Ar-467) - dvaro parko P pakraštyje, kairiajame Danės (Akmenos) krante, 8 m nuo upės. Akmuo - 3,95 m ilg. (Š-P), 3,3 m pl. (P gale), 87 cm - Š, 78 cm aukščio (P), 66 cm - Š. PR akmens dalyje (57 cm nuo R akmens krašto) - 30x27 cm dydžio (viršuje), 11 cm skr. (dugne) įduba,

Pav. 722. Tauralaukio akmuo. V. Daugudžio nuotr., 1967

Pav. 723. Tauralaukių akmens duobutė. Aut. nuotr., 1994

Pav. 725. Žvaginių piliakalnis

smelk, smelk. Ten Ruginis su Žvaginiu dievui ožius smaug, smaug, smaug [...]" (Ją užrašęs XX a. pradžioje kalbininkas kun. K. Jaunius) neretai siejama su Žvaginių kalnu (plg. Remeika J., 1938). Iš seno ant kalno

Pav. 726. Žvaginių piliakalnis. A. Merkevičiaus nuotr., 1970

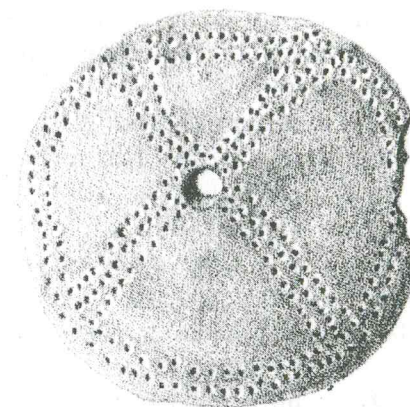
stovėjo kryžiai. Piliakalnio šlaituose ir aplinkoje rasta žiestos keramikos.

Š. 1963 m. LII žv., AS 187/62-63; VAK 10/110(LŽV), 111, 117; 1976 m. M. ČERNIAUSKAS TYR., AS 344; L. REMEIKA J., 1938.

NERINGOS MIESTAS (KURŠIŲ NERIJA)

JUODKRANTĖ

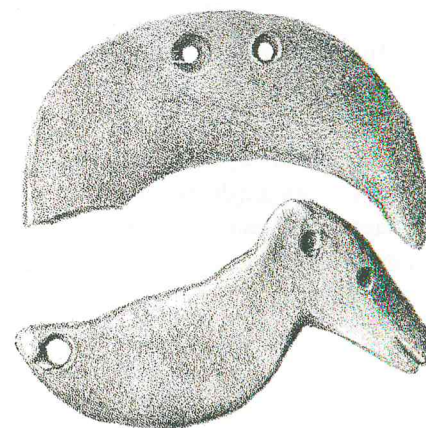
1003. 1850 m. turimos pirmos žinios apie apdirbto gintaro radinius Kuršių mariose. 1857 m. Klaipėdoje susikuria Stantien Becker firma, ieškanti gintaro telkinių mariose. Apie pirmą didelį inžinieriaus Šmidto surinktą gintaro dirbinių rinkinį žinoma iš 1867 m. Rinkinys buvo išsklaidytas, atskirus dirbinius dovanojant. Žinoma, jog viena jo dalis atsidūrė Niujorke (tarp jų - ir 1 žmogaus figūrėlė). Į Prūsijos muziejus patekdavo pavieniai gintaro dirbiniai iš Kuršių marių, tačiau tik 1885 m. firmos šefai nusprendė dirbinius kaupti į vieną rinkinį, kuris, žinomas Juodkrantės LOBIO vardu, vėliau pateko į Karaliaučiaus "Prūsijos" muziejų.

Pav. 728. Gintarinis skritulys iš Juodkrantės lobio (pagal: Klebs R., 1888, T. III:21)

Dirbiniai (kabučiai, karoliai, sagutės, skridiniai, žmonių ir gyvūnų figūrėlės) buvo rasti nedideliame Gintaro įlankos plote, 6-11 m gylyje. Dirbiniai datuojami vėlyvučiu neolitu.

L. Klebs R., 1882, 1-41 (T. I-IX).

Pav. 727. Gintariniai dirbiniai iš Juodkrantės lobio (pagal: Klebs R., 1888, T. VIII:20,21)

1004. NUODĖMIŲ KALNAS, GRIEKŲ DAUBA - apie 2 km į Š nuo Juodkrantės, prie kelio Juodkrantė-Smiltynė, V kelio pusėje. Kalnas aukštas (45,6 m virš j.l.), PR jo papėdėje - kopos įlinkis - Griekų (t.y. Nuodėmių) dauba. Čia augo sena tūkstantmetė *liepa*, vadinama Nuodėmių liepa, Griekine liepa (vok. *Grickinlinde*). Ją 1939 m. naktį nukirto vokiečiai. Liepa augo į V nuo kelio Juodkrantė-Smiltynė, į P nuo parkingo

aikštelės, šalia keliuko, kuris veda nuo minėto kelio pro parkingą kopa aukšty (į V). Ji augo ten, kur apie 200 m nuo plento atstumu keliukas šakojasi į dvi puses (į V ir ŠV). **PADAV.** Prie liepos buvo aukojamos aukos dievaičiui Kuršui ir dievaitei Laimai. Liepa būdavo puošiama gėlėmis (Kviklys B., 1991). "Pavadinta ji taip esanti dėl to, kad prie jos dar XVIII a. juodkrantiškiai susirinkdavę seniems dievams pasimelsti ir už savo nuodėmes atgailoti. Yra padavimų, kad po šia liepa senovėje vykdavę ir teismai" (Pronskus J., 1923). "XVIII a. pradžioje naktimis čia dar degdavusi aukų ugnis. 1750 m. vokiečių valdžia daug žvejų nubaudė už slaptuosius susirinkimus po senomis liepomis ir ažuolais, senųjų dievų garbinimą, (Telksnytė M., 1979). 1994 m. V.Žulkus vietovę tyrinėjo, kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

Š. 1994 m. V.ŽULKUS TYR., AS 2370/12. L. BICKA J. IR TUMOSAS F., 1939, 10(Nr.2); PRIE DIDŽIOSIOS AUKŲ LIEPOS KARVAITIS DIDYSIS IR ŽMONA SUDEGINO AUKAI GERIAUSIŲ BALTŲ GYVULIŲ IR PAUKŠČIŲ, IR IŠKĖLĖ DIDELĘ PUOTĄ); KVIKLYS B., 1991, 4/677; PRONSKUS J., 1923; TELKSNYTĖ M., 1979, 37.

1005. RAGANŲ, JONO KALNAS - PV Juodkrantės dalyje, didelis, aukštas kalnas. "Nuo seno žmonės mėgo Raganų kalną, ant jo ir Jonines švėsdavo ir šiaip sueidavo" (užrašas kalno papėdėje).

Š. V.V.

PREILA

1006. KARVAIČIŲ KALNAS - į ŠR nuo Preilos. **PADAV.** Toje vietoje, kur dabar yra Karvaičių kalnas, senovėje buvusi dievaitės Laimos šventykla.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/678.

SUTRUMPINIMAI

Istaigų pavadinimai:

KPC	- Kultūros paveldo mokslinis centras
KVDM	- Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus
LII	- Lietuvos istorijos institutas
LKD	- Lietuvos kraštotyros draugija
LR KPI	- Lietuvos Respublikos kultūros paveldo inspekcija
MMT	- Mokslinė metodinė kultūros ir istorijos paminklų apsaugos taryba

Kitos santrumpos:

r. - rajonas; *seniūn.* - seniūnija; *m.* - miestas; *k.* - kaimas; *vnk.* - vienkiemis; *glžk.* - geležinkelis; *g-ja* - girininkija; *kv.* - kvartalas; *up.* - upė, upelis; *ež.* - ežeras; *akm.* - akmuo;

ilg. - ilgis; *pl.* - plotis; *skr.* - skersmuo; *h=* aukštis; *j.l.* - jūros lygis;

Padav. - padavimų motyvai; *pasak.* - pasakojo; *užr.* - užrašė;

Š - šiaurė; R - rytai; V - vakarai; P - pietūs; ŠV - šiaurės vakarai; ŠR - šiaurės rytai; PV - pietvakariai; PR - pietryčiai;

L. - literatūra; Š. - šaltiniai; žv. - žvalgė, tyr. - tyrinėjo.

Ar - respublikinės reikšmės archeologijos paminklas
Av - vietinės reikšmės archeologijos paminklas
IP - naujai išaiškinamas istorijos ir kultūros paminklas
la - laikinoji istorijos ir kultūros paveldo objektų apskaita
sg - saugotinas objektas
dv - vietinės reikšmės dailės paminklas
Atr - respublikinės reikšmės architektūros paminklas